

Міністерство освіти і науки України

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ**

**МАТЕРІАЛИ 20-го ЮВІЛЕЙНОГО
МІЖНАРОДНОГО МОЛОДІЖНОГО ФОРУМУ**

**«РАДІОЕЛЕКТРОНІКА І МОЛОДЬ В
XXI СТОЛІТТІ»**

19 – 21 квітня 2016 р.

Том 11

**МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ, МОВА,
КУЛЬТУРА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ТИСЯЧОЛІТТІ»**

Харків 2016

20-й Ювілейний Міжнародний молодіжний форум «Радіоелектроніка і молодь в ХХІ столітті». Зб. матеріалів форуму. Т. 11. – Харків : ХНУРЕ, 2016. – 120 с.

У збірник включені матеріали 20-го Ювілейного Міжнародного молодіжного форуму «Радіоелектроніка і молодь в ХХІ столітті».

Видання підготовлено кафедрою українознавства
Харківського національного університету радіоелектроніки (ХНУРЕ)

61166 Україна, Харків, просп. Науки, 14
тел.: (057) 7021397

E-mail: innov@kture.kharkov.ua

© Харківський
національний університет
радіоелектроніки (ХНУРЕ),
2016

Програмний комітет конференції

- Циганенко В.Л.** доцент, в.о. завідувача кафедри
українознавства ХНУРЕ.
- Цапко Т.П.** доцент, декан факультету навчання
іноземних громадян ХНУРЕ.
- Явтушенко В.М.** доцент кафедри українознавства ХНУРЕ.
- Коваленко Е.А.** доцент кафедри українознавства ХНУРЕ.
- Морозова Л.Ю.** доцент, заступник декана ФНІГ ХНУРЕ.
- Пахалкова-Соіч Т.В.** доцент, заступник декана ФНІГ ХНУРЕ.
- Сергієва А.В.** старший викладач кафедри українознавства
ХНУРЕ.

Секція 1
УКРАЇНСЬКА МОВА ВІД ДАВНИНИ ДО
СУЧАСНОСТІ

СЛОВА-СИМВОЛИ ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Базалій М.В., Козлова О.В.

Науковий керівник – ас. Кравченко Т.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)

Today we cannot imagine a life without the Internet and social networks, it ensures that there is a new culture of communication that embodies the passing of information (emotion) because smilies.

У спілкуванні люди використовують, як вербальні, так і не вербальні засоби, зокрема міміка дозволяє виражати різні емоції. Ми у своєму житті вміємо виражати різні емоції, наша міміка дуже багата і різноманітна. Загальновідомо, що 80% інформації наш співрозмовник отримує через невербальні канали сприйняття: міміку, жести. У зв'язку з цим, спілкуючись в Інтернеті, з часом емоції стали використовувати і в соціальних мережах, щоб влучно передавати почуття та економити час.

Завдяки Інтернету з'явилися нові канали комунікації, виникли нові форми спілкування. За три десятки років смайлики стали універсальною формою спілкування в інтернеті, зрозумілою на всіх мовах.

Метою роботи є розгляд символів, які найчастіше використовуються у соціальних мережах, їх назв, значень та історії.

Актуальність теми полягає у тому, що вони допомагають людям значно скоротити час та яскравіше передати емоції.

Смайлик (англ. smiley – «усміхнений») або щасливе обличчя (☺/☻) – стилізоване зображення усміхненого людського обличчя; традиційно зображується у вигляді жовтого кола з двома чорними крапками, що представляють очі, і чорної дугою, що символізує рот.

Перші смайлики з'явилися в Америці. В грудні 1963 року художник Харві Белл, з нагоди злиття двох страхових компаній в одну корпорацію State Mutual Life Assurance Cos. Of America намалював першу завзяту усміхнену пику, яку розмістили на значках співробітників компанії.

Автором, який придумав (а не запропонував) смайл, вважається американський письменник Амброзій Бірс, який у 1912 році вписував символ _ /!. На його думку, ця комбінація найбільше була схожа на людську усмішку. Але до цієї пропозиції ніхто не прислухався, а ідею незабаром забули.

Однак, першим запатентував смайлик, як торгову марку француз Франклін Лоуфрани в 1971 році. Згодом цей торговий знак почав використовуватися у 80 країнах. Корпорація Лоуфрани – SmileyLicensing – діяла по всьому світу, крім США, зрозуміло, і принесла своєму власникові великий прибуток.

Смайлики вважаються другосортними виразними прийомами. Коли вони складаються з розділових знаків – перед нами справжній, чистий, класичний друкарський прийом за всіма формальними ознаками.

Від звичайного слова смайлик відбивається пропуском. Якщо після смайлика йде розділовий знак, то після нього пропуск не ставиться. Смайлик може бути поєднаний із звичайною дужкою.

В Японії використовується зовсім інша форма смайликів, на відміну від звичної, які називаються Емої. На вигляд вони дуже нагадують людські емоції в аніме. Наприклад, знаки ^_^ висловлюють радість.

Проаналізувавши смайли, їх можна поділити на 2 види:

– текстові, складені із знаків пунктуації, букв і цифр. Такі комбінації легко можна створити, використовуючи клавіши комп'ютера. Двокрапку представляють очі, права дужка – рот.

Представимо найпопулярніші:

1. :-) або =) або :) – посміхаюся (ваша основна усмішка. Використовується для вираження сарказму або оцінки жартівливого твердження, оскільки ми не можемо чути інтонації голосу в Інтернеті);
2. :-(або =(або :(– мені сумно (похмура усмішка. Вам не сподобалося останнє твердження або ви засмучені чим-небудь);
3. ;-) або ;) – підморгну (підморгуюча посмішка. Заграє та/або саркастична посмішка. Швидше означає "Не бийте мене за те, що я тільки що сказав");
4. :-I – нейтральність (незалежна посмішка. Краще ніж попередня, але не так хороша, як щаслива посмішка).

– графічні, у вигляді маленької картинки-ікони, правильніше було б їх називати емоціконками (або емотиконами – від англ. emoticon). Приклади цих смайликів є на будь-якому чаті, форумі.

Смайлики як частина сучасного спілкування в Інтернеті часто замінюють емоційну повноту комунікації між співрозмовниками, які не бачать один одного, а дивляться в монітор комп'ютера. Незважаючи на позитивне значення, яке несуть в собі смайлики, їх використання занадто спрощує спілкування, формалізує його і в деякому роді позбавляє глибини.

Позбутися використання смайликів при листуванні в Інтернеті вже не вийде, оскільки вони влучно характеризують не лише емоції співрозмовника, але й спрощують мовлення і стають такою мовою культурного Інтернет-середовища.

Література

1. Історія створення смайликів [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yoursmileys.ru/smilehistory.php>
2. Смайлик – самий веселий символ Інтернета [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://moikompass.ru/compass/smile>

ДО ПИТАННЯ ПРО СТИЛІСТИКУ НАУКОВОГО ТЕКСТУ

Байдак В.Є., Попович І.Д.

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Явтушенко В.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)

E-mail: bavad@list.ru, ivan.popovych@nure.ua

Scientific and technical literature has become an important part of the information society, and information transfer scientific style has become a necessary condition for communication between researchers and the whole society. The main feature of the scientific style is using a special terminology in the text. Among other features of the scientific style can be distinguished the following characteristics: syntactical organization of a sentence; neologism formation; a system of the connecting link; abstraction; absence of imagery; special morphology.

Основною передумовою переходу до постіндустріального суспільства є науково-технічний і технологічний прогрес, в основі якого лежить розвиток науки та розповсюдження наукової інформації. Наукова спеціалізація є ознакою сучасних високорозвинених країн. Наукова та технічна література стала невід'ємною частиною інформаційного суспільства, а науковий стиль передачі інформації необхідною умовою комунікації між дослідниками та всім суспільством в цілому.

Науковим стилем характеризуються тексти, призначені для передачі точної інформації з якої-небудь спеціалізованої галузі і для закріплення процесу пізнання, такі тексти називаються науковими. Науковий текст характеризується чіткою структурою, логічністю, послідовністю викладу, упорядкованою системою зв'язків між частинами висловлювання, аргументацією й переконливістю тверджень, точністю, лаконічністю, відсутністю емоційного забарвлення, а також докладними висновками [3].

Головною ознакою наукового стилю є використання в тексті спеціальної термінології. Кожна галузь науки виробляє свою термінологію відповідно до предмету і методів вивчення.

Важливими характерними рисами стилю наукового тексту також є певна синтаксична організація речень і вибір лексики. Відбір лексики в науковому стилі підпорядковується головній меті: адекватно донести інформацію про явище, яке описується в різноманітті всіх його характеристик. Тому слова, які використовуються для вираження думки в науковому тексті, мають одне предметно-логічне значення. У цьому стилі слова не використовуються в переносних та інших контекстуальних значеннях [4].

Характерною рисою наукового стилю є утворення неологізмів. Нові поняття, які з'являються в результаті досліджень, вимагають нових слів для

їх позначення. Науковий стиль є невичерпним джерелом виникнення нових слів, словосполучень і нових відтінків значень вже існуючих слів.

Науковий стиль характеризується певною системою сполучного зв'язку, яка витікає з суворої логічно-последовної системи викладу матеріалу. У науковому стилі знаходить своє найбільш яскраве вираження логічний синтаксис, на відміну від емоційного синтаксису художньої мови.

Для лексичного складу наукового тексту характерні такі риси: слова вживаються або в основних прямих, або в термінологічних значеннях, але не в експресивних. Лексика наукових творів – абстрактна. Саме завдання наукового стилю – узагальнення фактів дійсності – викликає необхідність у відповідних словах, що виражають найбільш загальні ознаки досліджуваних предметів і явищ дійсності [1].

Науковому стилю не властива образність. Тому в ньому рідко можна зустріти метафори, метонімії, гіперболи, порівняння та інші засоби створення образності. У науковому стилі образність – необов'язковий допоміжний засіб. Якщо образність має місце в науковому тексті – це засіб підсилити, відтінити вже аргументовану логічну думку.

Існують деякі типові риси наукових текстів, що стосуються їх морфології. Переважання в науковому стилі іменних, а не дієслівних конструкцій дає можливість більшого узагальнення, усуваючи необхідність вказувати час дії. З цієї ж причини в науковому стилі перевага віддається пасиву, де необов'язково вказується діяч, і неособистим формам дієслова. Поряд з дієсловами першої особи широко вживаються безособові форми і конструкції [2].

Таким чином, за допомогою наукового стилю досягається однозначність розуміння текстів. Науковий стиль текстів забезпечує найбільшу повноту інформації та ефективність її передавання.

Література

1. Арнольд И.В. Стилистика современного языка / И.В. Арнольд. – Л.: Академия, 2001. – 237 с.

2. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка / И.Р. Гальперин – М.: Наука, 2008. – 305 с.

3. Джунусалиева Г. Д. Науковий текст в аспекті культури мови [Електроний ресурс] / Г. Д. Джунусалиева, Н. А. Ковальська

Режим доступу:

<http://ukrsence.com.ua/zmist-zhurnalu/ukra%D1%97nskij-smisl-1-2012/naukovij-tekst-v-aspekti-kulturi-movi/>

4. Реформацкий А.А. Введение в языковедение / А.А. Реформацкий – М.: Наука, 2006. – 504 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕРМІНОЛОГІЮ ЯК ЛІНГВІСТИЧНУ НАУКУ ПРО ТЕРМІНИ

Валлас О.С., Батюченко В.А.

Науковий керівник – Кривушкіна І.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

The 21st century is the start point in the information age. It is obviously that all information is associated with a large number of terms. Every day the Ukrainian language is actively evolving and filled with new words that meet the needs of people in many different domains. Communication in any direction without knowledge of terms is impossible, so it is important to study its history and usage in speech. It is the main function of the terminology science.

Літературна мова, крім загальнозживаної частини, має численні підмови, які задовольняють потреби спілкування людей в найрізноманітніших сферах.

Вивчення проблем термінології надзвичайно актуальне з кількох причин:

По-перше, термінологія є головним джерелом поповнення лексичного складу високорозвинених сучасних мов; по-друге, наукове знання інтернаціональне за своєю природою; по-третє, українська термінологія має низку специфічних проблем, зумовлених історично, гостру потребу у створенні національних термінологічних стандартів, термінологічних словників тощо.

Термін – це слово або словосполучення, яке позначає поняття певної галузі знання чи діяльності людини.

Термінологія – розділ мовознавства, що вивчає терміни або сукупність термінів певної мови або певної галузі.

Галузеві термінології (тобто сукупності термінів конкретних галузей) називають *терміносистемами* або термінологічними системами. Таким чином, термінологія – це не хаотична множина слів, а організована на логічному й мовному рівні система спеціальних назв.

При всій відмінності й багатогранності сучасних галузей наукового знання і властивих їм понять існує ряд спільних ознак, які визначають суть терміна як особливої мовної одиниці. Отже, основні *ознаки терміна*:

1. *Системність*. Кожний термін входить до певної терміносистеми, у якій має термінологічне значення. За межами своєї терміносистеми термін може мати зовсім інше значення.

2. *Точність*. Термін повинен якнайповніше й найточніше передавати суть поняття, яке він позначає.

3. *Тенденція до однозначності* в межах своєї терміносистеми. Якщо більшість слів загальноживаної мови багатозначні, то більшість термінів – однозначні, що зумовлено їхнім призначенням.

4. *Наявність дефініції*. Кожний науковий термін має дефініцію (означення), яка чітко окреслює, обмежує його значення.

Проте усе це – вимоги до ідеального терміна, на практиці ж далеко не завжди вдається утворити термін, який би відповідав усім вищеназваним вимогам.

Наукові терміни української мови утворюються такими основними способами: вторинна номінація (*гідрометричний равлик, споживчий кошук*), словотвірний (*надвиробництво, підгоральник, вакуум-помпа*), синтаксичний (*планування виробництва*), запозичення (*картридж, комп'ютер*).

Безперечно, професійне спілкування неможливе без використання термінів. Проте, в мовленні фахівців, крім термінів, широко побутують і інші спеціальні одиниці – професіоналізми та номенклатурні назви.

Стандартизація термінології – це вироблення термінів-еталонів, термінів-зразків, унормування термінології в межах однієї або групи країн. Стандартизована термінологія є обов'язковою для вживання в офіційних наукових, ділових, виробничих текстах.

В українській історії першим нормувальним термінологічним центром можна вважати Наукове товариство імені Т. Шевченка (кінець ХІХ – початок ХХ століття). Саме навколо товариства гуртувалися провідні термінологи того часу.

Таким чином, сьогодні в Україні стандартизація термінології стала державною справою. Від розв'язання мовних питань, зокрема термінологічних, як відомо, залежать темпи державотворчих процесів. Освіта, наука, а особливо виробництво потребують єдиної, зручної, логічної української термінології.

Література

1. Грищенко А.П. Сучасна українська літературна мова / А.П. Грищенко. – К.: Літера, 1997. – 102 с.

2. Наконечна Г.В. Українська науково-технічна термінологія: історія і сьогодення / Г. Наконечна. – Л.: Наука, 1999. – 247 с.

3. Панько Т.І., Українське термінознавство / Т.І. Панько, І.М. Кочан, П.Т. Мацюк – Л.: Ранок, 1994. – 503с.

4. Попович В.Є. Українська термінологія і сучасність: збірник наукових праць / В.Є. Попович, І.Д. Байдак – Х.: Вишиванка, 2001. – 70с.

УБЕРЕГТИ ДИТИНУ ВІД ЕГОЇЗМУ – ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Водолажченко Н.А., Ковтун І.І.

КВНЗ Харківська академія неперервної освіти, кафедра методики викладання мов і літератури, 61057 Харків, вул. Пушкінська, 24.

E-mail: kvnz.hano@gmail.com)

Гімназія № 43 Міської ради Московського району м. Харкова, 61110 г. Харків, ул. Салтовское шоссе 121/2, (т.057)738-16-97),

E-mail: sch43@kharkivosvita.net.ua)

In the article the problem of Ukrainian pedagogy based on humanization, consolidation of national values. Selfishness – a character trait, spiritual "corruption." He, like all other qualities are not transmitted genetically from birth. The main treatment for selfishness – to teach children to control their desires.

Процес навчання та виховання в Україні має будуватися на засадах гуманізації, утвердженні національних цінностей, технологіях особистісно-орієнтованого та інклюзивного навчання. Українські науковці О. Бандура, Н. Волошина, В. Неділько, Є. Пасічник, Б. Степанишин дійшли висновків, що гуманізація навчання і морально-етичне та естетичне виховання учнів сприяють підвищенню якості освіти. Шляхи для їх успішного розв'язання можна знайти в науково-практичному доробку В. Сухомлинського. Він розглядає питання формування особистості, боротьби з егоїзмом у дітей [1, с. 56].

Егоїзм – це риса характеру, духовне «розтління». Він, як і всі інші якості людини, не передається на генетичному рівні, від народження. Але відомо що егоїзм проявляється навіть у немовлят і дітей до року, та набувається вже в ранньому дитинстві. Основне лікування від егоїзму – навчити дитину керувати своїми бажаннями та знати їх межі.

Виховна робота в цьому напрямку починається в сім'ї з того часу, як тільки дитина осмислить, що вона живе серед людей і що у кожної людини є бажання, які треба задовольнити. Ставлення особистості до самої себе включає три взаємопов'язані компоненти: пізнавальний – знання себе; уявлення про свої якості; емоційний – самооцінка цих якостей і пов'язане з нею ставлення до себе (самоповага, самолюбство і тощо і поведінковий – практичне усвідомлення себе через свою поведінку. Кожен школяр повинен не просто знати про наявність власного "Я", відчувати його, а й вміти його оцінювати. Особистості притаманні підсвідомі прагнення (потреби) до створення позитивного Я-образу.

Традиційно в Україні вчили дорослих і дітей, щоб з дитинства поважали літніх людей. А також проявляли насамперед повагу до людських бажань, інтересів, прагнень. Коли дитина стає школярем, виховання поваги до людських бажань займає значне місце в пізнанні

навколишнього світу розумом і серцем. Немає і не може бути індивідуального бажання, яке б в тій чи іншій мірі не зачіпало духовного світу інших людей. Щоб життя було гармонійним, кожна людина повинна враховувати бажання і прагнення інших людей, що її оточують.

Все це В. Сухомлинський пояснював своїм учням на яскравих, зрозумілих і життєвих прикладах. Важливо використовувати різноманітні життєві ситуації для того, щоб людина вчилася орієнтуватися у світі бажань, в переплетеннях інтересів, прагнень. Наприклад, біля школи є осінній квітник – хризантем. Десятки разів кожен проходить повз цих квітів. Хочеться зірвати квітку, одну-єдину, щоб помилуватися і отримати насолоду. Але щоб було б, якби кожен робив так, як йому заманеться. Замість квітів були б обідрані стебла. Гармонія життя перетворилася б на хаос різноманітних примх. Педагог-новатор В. Сухомлинський у наукових працях підкреслював значущість взаємодії між педагогом та учнем, що треба пам'ятати, що твоє бажання – це швидка пташка на ім'я «хочу», яка, літаючи в блакитному небі, неодмінно зустрінеться там з іншою – «не можна» [1]. Бажання дитини пов'язані з поняттями «хочу», «не можна», «можна», «треба». Орієнтуватися в цій складній системі – «хочу», «не можна», «можна», «треба» – це вміння вимагає від дитини великий серцевої чуйності до духовного світу інших людей, до гармонії узгодженого життя»[3, с. 87].

Дитина має бути в якійсь мірі творцем цієї гармонії, і здійснювати пізнання світу розумом і серцем. Гармонія узгодженого життя «звучить для людини красою мелодій завдяки тому, що люди, як робочі бджоли, несуть добро в загальний вулик складних людських взаємин. На каплі того добра, що приносить робоча бджілка-людина в загальну комору багатств і цінностей, тримається, по суті, людська мораль, норми людського суспільства. [2, с. 100–104].

У тісному зв'язку «з попередженням егоїзму знаходиться збереження дитячої душі від зла та байдужості. Байдужість спустошує душу, збіднює і без того убогий світ моральних цінностей егоїста. Вберегти від байдужості дитину в житті не можна без формування уявлень про добро і зло. Справжнє завдання вчителя-вихователя, на думку В. Сухомлинського, полягає в тому, щоб дитина бачила світ не тільки оком а й серцем.

Література

1. Сухомлинский В.А. О воспитании. – 4-е изд. – М.: политиздат. 1982. – 270 с.
2. Сухомлинский В.А. Родительская педагогика, Новосибирск, 1985. – С. 100–104
3. Пархета Л.П. Слово як засіб інтелектуального розвитку й виховання особистості в творчому доробку В.О. Сухомлинського // Вісник Глухівського держ. педуніверситету. Серія: Педагогічні науки. – Вип. 3. – Глухів, 2003. – С. 87–90.

СТАН УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ XXI ст.

Войтенко О.О., Черкас Б.І.

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Явтушенко В.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.:(057) 702-14-98)

E-mail: oleh.voitenko@nure.ua, suppy2370@gmail.com

The relevance of the topic is that in comparison with previous years decreased the part of Ukrainian newspapers and magazines, Russian language continues dominating in national TV and radio, a little decreased position Ukrainian language in education. Language situation in services sector strongly depends on the region - in the east and in the south of Ukraine Russian language dominate, but rights of Ukrainian clients often disturb in Central Ukraine include with Kiev.

Незважаючи на Революцію гідності та патріотичний підйом, в Україні триває русифікація. Мета цієї роботи – поінформувати громадян України про сучасне становище української мови, стимулювати її розвиток.

Актуальність теми полягає в тому, що порівняно з минулими роками зменшилася частка україномовних газет і журналів, російська мова продовжує домінувати в національному теле- та радіоетері. Трохи зміцнилися позиції української мови в освіті. Мовна ситуація у сфері послуг дуже залежить від регіону – на сході та півдні російська мова виразно домінує, але права україномовних клієнтів часто порушують і в Центральній Україні включно з Києвом.

Головним негативним чинником, який стимулює витіснення української мови з найважливіших суспільних сфер, є сумнозвісний мовний закон Ківалова-Колесніченка. Закон, «протягнутий» Януковичем у 2012 році, незважаючи на нищівну критику Ради Європи, ОБСЄ та українських експертів, продовжує діяти досі. Водночас на окупованих територіях Криму, Донеччини і Луганщини здійснюється стрімка примусова русифікація, українську мову витіснено майже з усіх сфер суспільного життя.

Частка школярів, що здобувають освіту українською мовою у 2015–2016 році сягнула 90,8%, зрісши за рік аж на 9%. Проте це зростання пов'язане перш за все з тим, що статистика більше не враховує школи на окупованих територіях. Реальне ж зростання числа учнів, що навчаються українською, становить десяті частки відсотка, а в деяких областях цей показник навіть знизився. Найменше школярів навчаються українською мовою на Донеччині (59%), найбільше – на Рівненщині (100%). У Києві навчаються українською 97% школярів, на Полтавщині – 98%, на Дніпропетровщині – 81%, на Харківщині – 74%, на Одещині – 70%.

У кінопрокаті сумарна кількість фільмів, дубльованих або озвучених українською мовою, у 2014 році становила 65,5%, у 2015 (до початку

червня) – 83,8%. Решта фільмів, переважно з російським звуком, субтитровані українською. Різке зменшення частки таких фільмів у 2015 році безпосередньо пов'язане зі зменшенням у прокаті кількості фільмів російського виробництва.

Лише 55% книг надруковано в Україні у 2015 році державною мовою, причому більшість із них – навчальна література, а масовий імпорт книг з Росії у разі перевищує випуск книг в Україні. При цьому, якщо відсоток українських книг залишається незмінним, то в абсолютних цифрах відбувається зниження числа книг, виданих в Україні.

У прайм-тайм 8 найрейтинговіших телеканалів частка російської мови в ефірі становила 44%, а української – 30%. Окрім цього, зріс до 26% час «двомовних» ефірів.

Частка пісень українською мовою в ефірі 5 найрейтинговіших радіостанцій становить мізерні 5% від загальної кількості пісень.

Проведені у 2015 році соціологічні дослідження засвідчили, що абсолютна більшість мешканців обласних центрів у західній Україні і відносна більшість у центральній Україні спілкуються вдома виключно українською мовою. Цей показник становить у Львові 93%, у Вінниці – 70%, у Черкасах – 52%, у Полтаві – 47%, у Києві – 27%. Водночас російською спілкуються вдома у Харкові 84%, в Одесі – 78%, у Дніпропетровську – 58%, у Чернігові – 41%, у Києві – 32%, у Кіровограді – 26%. Значна частина городян спілкується вдома як українською, так і російською.

За підсумками моніторингу кафе і ресторанів у всіх обласних центрах (крім окупованих) та Кривому Розі лише 58% закладів харчування мають українську вівіску, лише у 63% надруковано меню українською і тільки у 53% закладів персонал обслуговує україномовних клієнтів українською. При цьому ситуація дуже різниться залежно від регіону. У південних і східних містах україномовних клієнтів майже завжди обслуговують російською.

Таким чином, хочемо звернути увагу на доведений соціологічними даними прямий зв'язок між мовою респондентів і сприйняттям ними російської пропаганди. На нашу думку, для захисту власного майбутнього і безпеки громадян держави ми маємо вжити заходи для реального утвердження української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території країни, як це передбачено Конституцією. Перш за все – замінити мовний закон Ківалова-Колесніченка на новий закон, що відповідатиме Конституції і європейській практиці.

ВИНИКНЕННЯ ПИСЕМНОСТІ В СЛОВ'ЯН

Гончаренко М.

Науковий керівник – доц. Кузьміна Л.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

The report addresses the issue of appearance of writing among the Slavs. The factors that contributed to the emergence of written language among the Slavic peoples.

Неможливо уявити, яким чином міг піти розвиток цивілізації, якби на певному етапі люди не навчилися фіксувати за допомогою символів потрібну їм інформацію і в такий спосіб передавати та зберігати її. Дослідженням проблеми виникнення й розвитку писемності у слов'ян займалися М. Брайчевський, С. Висоцький, П. Лавров, В. Німчук, В. Петров та ін. Мета доповіді – з'ясувати, коли з'явилася писемність у слов'янських народів і які чинники стали причинами виникнення письма.

Писемність є найважливішою складовою частиною культури будь-якого народу. Спочатку для висловлення простих образів і понять слов'яни використовували малюнковий лист – піктографію. Істотний недолік подібного способу передачі інформації полягає в його неточності: часом одні й ті ж знаки могли тлумачитися по-різному. З виникненням класового суспільства й держави такого роду писемності недостатньо. Виникає необхідність однозначної передачі змісту законів, указів і заповітів.

Прийнято вважати, що писемність виникає на останньому етапі існування первісного ладу, коли починається процес його розпаду. У східних слов'ян цей процес починається з IV ст. та завершився утворенням в IX ст. Давньоруської держави. Водночас з процесом класоутворення розпочинається соціально-економічний і культурний розвиток суспільства. Сприятливі умови для розвитку писемності обумовлені й утворенням давньоруської народності, що об'єднала всі східнослов'янські племена і характеризувалася наявністю єдиної етнічної території, спільної мови та культури.

Відомості про початок слов'янської писемності можна почерпнути з різних джерел: біографій братів Кирила й Мефодія, декількох похвальних слів і церковних служб на їхню честь, творів болгарського письменника Чорноризця Храмба. Створення слов'янської писемності пов'язано з діяльністю братів Костянтина (у чернецтві – Кирило) і Мефодія. На жаль, нам не відомо про жодний з літературних творів Костянтина і Мефодія, хоча вони обидва, особливо Костянтин, написали й переклали чимало наукових і літературних праць. Залишається також загадкою, яку саме абетку створив Костянтин – кирилицю чи глаголицю. Кирилиця відома за книжковими пам'ятками XI–XII ст. Її азбука складається з 43 літер, зокрема з 24 грецьких і 19 оригінальних слов'янських. Кирилиця

вважається складним творчим переробленням грецького алфавіту. Накреслення її літер в подальшому стали графічною основою сучасної української, болгарської, російської, білоруської писемності [2].

Глаголиця мала дуже складне накреслення літер, що дуже ускладнювало оволодіння цією системою слов'янського письма. Більшість учених вважає, що глаголицю винайшов Кирило для слов'ян Моравії, де разом з Мефодієм він запроваджував церковні відправи слов'янською мовою. Незважаючи на графічну складність літер глаголиці, вона тривалий час вживалася в деяких південнослов'янських країнах.

Проте, виникнення письма у східних слов'ян припадає на більш ранній період – IX–X ст. До наших часів дійшли пам'ятки давньоруської писемності – русько-візантійські угоди, укладені 860–863 рр. та 874 р., тобто ще за часів Аскольда. Але відомо про них стало лише з літопису «Повість минулих літ» (XII ст.). Хоча перші документи дійшли до нас в пізніших автографах, але можна стверджувати, що в IX–X ст. Русь мала розвинену ділову писемність – офіційні юридичні акти, дипломатичне листування, писані заповіти тощо. Отже, у цей період уже існувало добре усталене діловодство з досить високою розвиненою грамотністю.

Такий висновок підтверджують і іноземні джерела. На початку X ст. болгарський письменник Чорноризець Храмб у своєму сказанні про письменна вперше відтворив шлях виникнення слов'янської писемності. Храмб виділив три основні етапи розвитку писемності: поки слов'яни були язичниками, вони не мали книжок, а рахували та ворожили за допомогою «черт і рез» – зарубок та позначок, ставши християнами, вони почали користуватися латинськими та грецькими літерами «без упорядкування», і так продовжувалося доти, поки Костянтин не винайшов абетки [1].

У питанні щодо походження слов'янської писемності важливе місце посідає теза про розвиток кирилиці завдяки практичним потребам слов'ян. Насамперед вони пов'язані з необхідністю укладання різних документів: заповітів батьків дітям про володіння землею та іншим майном; у державній сфері – це договори, дарчі, купчі та духовні грамоти на нерухоме майно, різні підрахунки, списки товарів тощо. Таким чином, хоча питання походження слов'янської писемності остаточно не з'ясоване, можна стверджувати, що писемність виникла задовго до IX ст. і на часи Кирила та Методія – появи першої слов'янської абетки – пройшла тривалий і складний шлях розвитку.

Література

1. Виникнення та походження слов'янської абетки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://global-istory.blogspot.com/2012/06/blog-post_13.html
2. Висоцький С. О. Писемність. Освіта. // Історія української культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/istkult/ikult04.html>
3. Петрашенко В. О. Нові дані про давньоруську писемність / В. О. Петрашенко, В. К. Козюба // Археологія. – 2008. – № 4. – С. 90–95.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДІЛОВОДСТВА

Гриньов Р.С.

Науковий керівник – ст. викладач Сергієва А.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.:(057) 702-14-98)

E-mail: rost_grin@rambler.ru

In the modern life of mankind difficult to overestimate the document role. In our work, business and everyday reality we confront with the need to create, to transfer and to save information. Clerical work regulates these problems. Nowadays this sphere combines of knowledge in many areas: archive, history, management, law, computer science. Clerical work has changed a lot with the introduction of information technology. So, it's an actual theme of management in modern society. This report analyzes the stages of clerical work development.

Практично щодня ми стикаємось з необхідністю створення, передачі та збереження інформації в будь-якій сфері нашої діяльності. У приватному чи суспільному житті людство користується різного роду документами. Діяльність, що охоплює документування та організацію роботи з документами в процесі виконання управлінської діяльності на всіх його рівнях визначається як діловодство. Очевидно, що розгляд будь-якого питання, пов'язаного з цим процесом, є достатньо актуальним в сучасному суспільстві.

Мета даної роботи – визначити роль і значення діловодства в культурно-історичному просторі і сучасному суспільстві.

Необхідність у складанні документів виникла з появою писемності. Поява перших засобів фіксації та збереження інформації була викликана нагальною потребою в укладанні угод з іншими особами. Слово документ походить від латинського documentum – те, що вчить, доказ, свідоцтво, зразок. Потреба диференціювати та систематизувати наявні документи з'являється з розвитком майнових відносин. Так виникає й розвивається система діловодства. Розвиток вітчизняного діловодства сягає у давнину. Передумови його виникнення пов'язують зі створенням перших управлінських документів, що функціонували в Київській Русі: договорів Київських князів з Візантією, грамот, княжих уставів, уроків, церковних уставів а також зводу світських законів – «Руської правди» XI ст. [1, с. 99].

Основними етапами розвитку діловодства можна умовно вважати актове, приказне, колезьке, виконавче, радянське та сучасне [1, с. 101].

Етап актового діловодства пов'язують із поширенням у XIII ст. актових книг, в яких фіксували результати судової діяльності. Актові книги поділялися на секретні, записні, поточні.

Приказне діловодство XV–XVII століть утворилось на основі канцелярських традицій завдяки складанню наказів та документів [1, с. 102]. У цей період виробився сталий процес приказного діловодства,

затвердились формуляри складових частин документів, порядок їх оформлення та просування. Документи поділяли на законодавчі та розпорядчі.

Етап колезького діловодства XVIII–XIX ст. пов'язаний з Петровськими реформами. В цей час офіційно оформлено систему документування й діловодства колегії, упорядковано системи реєстрації, ведення журналів реєстрації документів, розроблено системи довідкового апарату, обов'язковими елементами документів стає дата й номер; закладено основи обліку й зберігання документів [1, с. 104].

Протягом етапу виконавчого (міністерського) діловодства XIX ст. – 1918 р. розроблено систему ведення діловодства й звітності, регламентовано порядок проходження документів по інстанціях, поділено справи на категорії: невідкладні, термінові, поточні [1, с. 105].

Радянський етап розвитку діловодства 1918–1991 рр. визначається удосконаленням діловодства та обліку, впровадженням принципів наукової організації праці в систему діловодства, створенням систем стандартів з документації, єдиної державної системи документації (ЄДСД) та класифікаторів [1, с. 107].

Розбудова державності, власної нормативно-правової бази, нові економічні умови господарювання зумовили необхідність вирішення нових завдань та проблем щодо організації діловодства в незалежній Україні.

Сучасне діловодство – система життєвою важливих дій організацій, пов'язаних, в першу чергу, з діловою документацією [2, с. 35].

Таким чином, можна зробити висновок, що діловодство стало результатом розвитку і самовдосконалення в суспільстві складної комунікативної системи за певний історичний період. Сучасне діловодство – сукупність знань з багатьох напрямків: документознавства, архівознавства, історії, менеджменту, правознавства та інформатики.

Література

1. Загорецька О. М. До питання щодо періодизації історії діловодства в Україні / О. М. Загорецька. – Архівознавство. Археографія. Джерелознавство : міжвід. зб. наук. праць / УНДІАСД. – К., 2006. – Вип. 8. – С. 97–118.

2. Палеха Ю. І. Діловодство як результат багатовікового історичного процесу / Ю. І. Палеха. – Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів VIII Міжнар. наук. – практ. конф. (Київ, 17–19 трав. 2011 р.). Нац. акад. кер. кадрів культури і мистец. – К., 2011. – С. 33–36.

КОМУНІКАТИВНІ ВМІННЯ І НАВИЧКИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Жаган Ю.А., Кононенко А.В., Сергієнко Д.Р.

Наук. керівник – доц. каф. українознавства, к.п.н., Бугаєвська Ю.В.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет
(61002, Харків, вул. Я. Мудрого (Петровського), 25, кафедра
українознавства, тел.: (057)7073751), E-mail: ukr_khadi@ukr.net

Until now there is no technique for developing professional language skills of future specialists in the field of economy. Therefore there is a need in the systematic studying of the state of motives providing for a sufficient level of professional terminological competence. The aim of the article is to identify individual aspects and ways of forming linguistic and communicative competence of future specialists in the field of economy and scientific communication as a component of professional activity, improving their language skills of professional communication.

Для успішного формування професійної мовнокомунікативної компетентності студентів економічного профілю необхідне проектування їхньої діяльності, системна технологія навчання мови. Під час занять з «Української мови (за професійним спрямуванням)» вони повинні навчитися добре орієнтуватися в термінології свого фаху, користуватися довідковою літературою та словниками, розрізняти риси та мовні засоби офіційно-ділового і наукового стилів. Комунікативні вміння і навички формуються завдяки самостійності у виконанні завдань, наближенню їх до реальних ситуацій професійної діяльності та спілкування.

Від сучасних фахівців економічної галузі вимагаються вміння вести ділову документацію, отримувати службову інформацію, читати фахову літературу з метою поповнення професійних знань, виступати на презентаціях чи конференціях, брати участь у дискусіях професійного спрямування, вести службові бесіди українською мовою, тобто висуваяться вимоги високої фахової мовної компетентності як однієї зі складових культури особистості. Багатий термінологічний запас є підтвердженням сформованості фахової термінологічної компетенції [2; 3].

Основним способом утворення термінів у сфері термінології економіки є лексичний спосіб, що полягає у запозиченні іншомовних термінів, використанні інтернаціональних елементів і створенні кальок. Іншомовні запозичення в галузі економічної термінології складають численну групу, що являє собою відкритий ряд, який поповнюється з різних мов, найчастіше – з англійської, авторитетного джерела оригінальної економічної термінології [1]. Перед тим, як починати аналізувати економічні терміни, слід звернути увагу на необхідність перекладати не слова, граматичні конструкції чи інші засоби мови

оригіналу, а безпосередньо сам зміст оригіналу. Для подолання цих труднощів доводиться використовувати різні перекладацькі прийоми.

Труднощі перекладу англійських термінів українською мовою пов'язані з підбором адекватного знака для позначення спеціального поняття, відсутністю в українській мові готових відповідників для висловлення засобами мови оригіналу. Логічний аналіз словникового визначення забезпечує повне розкриття змісту позначуваного наукового поняття. Необхідними умовами побудови повного тексту словникового визначення як засобу навчання і самонавчання є попереднє виявлення істотних ознак поняття, яке визначається. Логіко-понятійна схема є формою моделювання спеціальних знань, відображає логічні типи відносин між економічними поняттями, позначеними термінами цієї терміносистеми (родовидові, синонімічні, однорідні і т.ін.).

Організуючим початком для вузькоспеціальних термінів є наявність у кожній із терміносистем і в термінології (як загальній сукупності спеціальних слів) типових категорій понять, за якими розподіляється основний корпус термінів. Усередині галузевої термінології класифікація має неповторний характер, особливо якщо всередині термінологічних об'єднань, утворених на основі універсальних категорій понять, вищленувати тематичні групи [4].

Головною є методика навчання, обробка навчальних матеріалів відповідно до цієї методики, добірка словникових джерел, вибір стратегії роботи з лексикою, виконання вправ на презентацію і тренінг термінологічних одиниць, визначення форм і методів контролю розуміння і запам'ятовування. Дидактичним матеріалом для навчання студентів термінології, крім термінолексем і термінологічних словосполучень, слугують і тексти з фаху, оскільки вони забезпечують відпрацювання та закріплення певних термінологічних навичок, є зразками для створення власних зв'язних висловлювань. Отже, під час занять з УМЗПС можливо досягти ефективного оволодіння мовнокомунікативними компетенціями, зокрема, засвоєння термінології економічних спеціальностей у необхідному для професійної діяльності обсязі.

Література

1. Артемчук Л.М. Інформаційно-аналітичні системи та технології у професійній підготовці студентів напряму менеджмент // Педагогічний процес. Теорія і практика / зб. наукових праць. – №4. – К., 2008. – С.13–19.
2. Козловська Л.С. Культура мови. Усна наукова комунікація / Л.С. Козловська, С.І. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2011. – 170 с.
3. Лейчик В.М. Формирование современного языка экономики и его терминотерминологии // Терминоведение. – Вып. 2-3. – М., 1995. – С. 133–135.
4. Мацько Л.І. Культура української фахової мови: навч. посіб. / Л.І. Мацько, Л.В. Кравець. – К., 2007. – 360 с.

ОБРАЗИ-СИМВОЛИ У ПІСНЯХ НА ВІРШІ І. ФРАНКА

Зарівчацька А.О.

Науковий керівник – ас. Кравченко Т.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

In a state considered the most common images of characters the Ukrainian people as an example the works of Ivan Franko, set to music.

Останнім часом українці стали приділяти більше уваги своєму походженню та корінню. Це виявляється не лише в історичних дослідженнях, елементах одягу, прикрас, але й духовному надбанні.

Актуальність роботи полягає у тому, що українці та представники діаспори популяризують українські традиції та пісні не лише на території нашої країни, але і за її межами. Зокрема, все частіше лунають пісні як сучасних авторів, так і пісні на вірші видатних поетів.

Мета роботи полягає у тому, щоб проаналізувати образи-символи у віршах Івана Франка, які покладені на музику.

Іван Франко був генієм українського народу, піднісся над століттям, його пісні співають волелюбні хори. Він уміло розкриває проблеми загальнолюдського значення, проблеми почуттів і, головне, кохання. Його твори, вірші, діяльність посідають значне місце в історії України. Але головне у творчості Івана Франка, що все йде від народу, від рідної землі. Саме тому багато віршів письменника покладено на музику.

За темою нашого дослідження було розглянуто такі вірші, як «Зелений явір», «Червоно калино, чого у лузі гнешся?», «Ой ти дівчино, з горіха зрня», в яких ми можемо виділити такі образи-символи : калина, дуб, серденько – колюче терня.

У народних піснях червона калина задовна вважалась символом дівочої краси, ніжності, лагідності, грації, беззахисності. Калина – це образ дівчат, для яких батьки готували тільки один шлях – сімейні турботи, заміжжя.

У творі Івана Франка «Червоно калино, чого у лузі гнешся?». трагедія полягає в тому, що дуб закритий їй сонце, а вона прагне до світла, як людина – до життя. Гарним прикладом є рядки з поезії письменника:

Червоно калино, чого у лузі гнешся?

Чого в лузі гнешся? Чи світла не любиш?

До сонця не гнешся???) [2, с.165].

Основними компонентами символічного значення дуба є «сила», «витривалість», «чоловіча мужність» :

Я в гору не гнуся, я дубам не пара

я дубам не пара

Та ти мене, дубе, отинив, як хмара

Отінив, як хмара [2, с.165].

Ці слова семантичного планування висловлюють непримиренність зі своїм становищем, бо згасне сяйво в очах і буде в серці жити тільки жаль за втраченим і змарнованим життям, бо будуть ворухити душу тільки сумні спомини.

У творі «Ой ти, дівчино, з горіха зерня», Іван Франко описує красу дівчини, використовуючи фольклорні мотиви і порівняння, властиві народній пісні. Значну естетичну функцію у вірші виконує пісенний паралелізм, лірична оповідь вибудована з риторичних запитань:

*Ой ти, дівчино, з горіха зерня
Чом твоє серденько – колюче терня?
Чом твої устоньки – тиха молитва
А твоє слово остре, як бритва?* [2]

Стилістично нейтральні слова серденько, слово в контексті твору набувають нового смислового наповнення, асоціюються не з чарівною, а холодною дівчиною, якій байдужі глибокі почуття ліричного героя. При цьому врода коханої змальовується в фольклорній поетики, а тому протиставляється її норовистій вдачі, її серцю «колючому», як шпички терня, словам гострим, як бритва. Проте ці порівняння не свідчать про важкий характер дівчини.

Іван Франко змальовує прекрасні образи простих людей, хлопців та дівчат, показуючи їх чесність, доброту та працьовитість.

Твори Івана Франка пройшли крізь століття, але не втрачають актуальності і сьогодні. Завдяки творам митця, є багато чудових пісень, які користуються широкою популярністю. Слухаючи пісні, починаєш аналізувати сучасні події, адже зараз наш народ перебуває наче над прірвою. Ми чекаємо якихось змін, але, на жаль, немає серед нас людей відданих душею і серцем своїй країні, яким був Іван Франко.

Література

1. Петров А.С. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. / А.С. Петров – К. :Академія, 2011. – 309 с.
2. Словник символів / А.П. Васильєв, П.К. Морозов, К.В. Стрибунов та ін. – К., 1995.
3. Франко І.Я. Зібрання творів / І.Я.Франко: [голова ред. колегії М.Г.Потапченко]. – К : Наукова думка, 2003. – Т.І : Поезія 1856 – 1862. – 653 с.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Майборода В.А., Клепікова В.К.

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Явтушенко В.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.(057) 702-14-98)

E-mail:ukrainozn@ukr.net

In culture of the professional speech has several signs to which the good speech has correspond: logical sequence, accuracy, correctness, clarity, purity, expressiveness, esthetics, variety and richness of language means. One of the major indicators defining a level of society development is the education system and, in particular, system of training of specialists in a higher educational institution. It is possible to speak about true specialist when he not only has brilliant qualification, but also has high speech culture. It means that the professional success mainly depends on that, how adequately the specialist accept people as he addresses to the partner, finds the acceptable tone and style of communication, is able to hear the interlocutor, tries to understand him which words he uses to support or to convince.

Культура мовлення фахівця має відповідати сучасним літературним нормам, характеризуватися лексичним багатством.

Першою умовою логічності мовлення є логічність мислення, логічність міркувань як етапів розгортання думки. Уміння дисциплінувати своє мислення, міркувати послідовно, спиратись на попередні етапи розмірковування, розвивати наступні, шукати джерела й причини явищ, висувати положення (тези), давати обґрунтування й пояснення фактам, умотивовувати висновки – усе це необхідні умови логічності та високої культури мовлення.

Другою умовою логічності мовлення є знання мовцями мовних засобів, за допомогою яких можна точно передати предмет мислення й саму думку про нього, якими можна забезпечити смислову зв'язність мовлення, уникаючи, таким чином, суперечливості у викладі матеріалу.

Точність мовлення досягається вмінням узгодити знання матеріалу зі знанням мови, тобто вибрати найточнішу для даної ситуації форму відповіді чи розповіді. *Точність* – одна з найважливіших ознак культури мови. Вона утримує нас від зайвих слів. Ця ознака складається з двох компонентів:

- а) адекватне мовне вираження дійсності, тобто не суперечливе життю;
- б) уживання слів і виразів, узвичаєних для мовців, що володіють нормами даної літературної мови.

Поняття «точність» практичної (щоденної) мови не збігається з поняттями точності в науковій, офіційно-діловій і художній мові. У науковому та офіційно-діловому стилях точність досягається через систему термінів, а в художньому – через систему образних засобів мови. Точність передбачає граматичну правильність.

Правильність – це насамперед правильне, не перекручене розуміння понять, термінів, якими передаються ці поняття, доречне їх вживання, зв'язок

думок і понять у єдину теорію, ясність викладу. Правильною є відповідь, в основі якої істинні знання (наукові, об'єктивні, достовірні).

Ясність мови визначається її зрозумілістю і забезпечується точністю та логічністю. Ясною здаватиметься усне мовлення адресату, якщо його мислення встигатиме за мисленням мовця, а ще краще, якщо трохи випереджатиме.

Чистота мови уявляється нам передусім як відсутність у мові чужих їй елементів, до яких відносимо неосвоєні запозичення, невластиві українській мові форми, що з'являються під впливом інших мов.

Виразність є ознакою культури мови всіх стилів. У наукових текстах вона досягається точністю слів і логічністю викладу, професійною лексикою й фразеологією.

Різноманітність і багатство мови можна вважати однією ознакою, бо різноманітність – це наявність неоднорідних за змістом, значенням, формою, забарвленням одиниць. А багатство мови – це наявність у ній низки різноманітностей. Одноманітне мовлення втомлює слухачів, різноманітне – активізує увагу.

Одним з показників культури мови є *естетичність*. Вона спирається на всі попередні ознаки: точність, логічність, чистоту, доречність, лаконічність, виразність, різноманітність, образність, які у взаємодії та пропорційності створюють гармонію усного чи писемного тексту.

Важливе значення має поведіння мовця, манера розмовляти. Мовлення має відповідати не тільки темі, змісту інформації, а й задуму мовця, ситуації та умовам спілкування. Усне й писемне мовлення, тобто жива мова і текст, завжди мають нести в собі ознаки певного підстилю, жанру, мовлення.

Мовленнєва етика – правила мовленнєвої поведінки, що ґрунтуються на нормах моралі, національно-культурних традиціях, психології учасників спілкування. Порушення норм мовленнєвої етики суттєво ускладнює процес спілкування.

Мовленнєвий етикет – система усталених форм спілкування, прийнятих відповідно до соціальних ролей комунікантів і моральних норм поведінки людей у суспільстві. Мовленнєвий етикет відзначається стійкістю й консервативністю, і в цьому він стає подібним до офіційно-ділового стилю, який теж в ідеалі має лишатися сталим і непорушним. Індивідуальний мовний стиль – показник соціального стану, характеру, професійної діяльності, культурного й освітнього рівня мовця.

Ділове спілкування має використовувати весь арсенал наявних засобів впливу комунікантів один на одного під час міжособистісних стосунків. Проте основу в цих стосунках складатимуть словесні засоби, роботу над удосконаленням яких людина повинна вести все життя, збагачуючи власні можливості в цій справі.

ДО ПИТАННЯ ПРО ІСТОРІЮ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЛОВОДСТВА

Моїсеєнко О.О.

Науковий керівник – ас. Кравченко Т.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

This article examines the history of documents, especially documents and document trends followed to this day.

Актуальність теми. Нормативне та науково-методичне забезпечення власності завжди було в центрі уваги не лише документознавців і архівознавців, а і суспільства в цілому, оскільки від організації діловодних процесів залежить не тільки повнота репрезентації достовірних джерел історичної інформації в архівах, а й якість керування будь-якою установою.

Діловодство – це діяльність, яка охоплює питання документування і організації роботи з документами в процесі здійснення управлінських дій.

Документ – це засіб закріплення різними способами на спеціальному матеріалі інформації про факти, події об'єктивної дійсності та розумової діяльності людини.

Сокирник І.В. вважає, що діловодство у своєму розвитку пройшло декілька етапів:

I етап: Приказне діловодство (XV–XVII ст.). Особливості діловодства у цей період:

1. Документи – у вигляді стовпців – текст на смугах паперу шириною 15–17 сантиметрів. Зворотна сторона використовувалася для адреси, резолюції, поміток.

2. Документ має форму сувої, з часом почали ставити дату отримання, потім була підготовка до докладу, обговорення та відповідь, на склейках документу ставився підпис дяка.

II етап: Колезьке діловодство (з XVIII століття). Характерні ознаки діловодства:

1. Петро I у 1699 році вводить гербовий папір, а у 1700 році замінюються стовпці зошитами. 28 лютого 1720 року утворений «Генеральний регламент державної колегії», де оформлена система документування та діловодства колегії - колезьке діловодство. Це система норм з документування внутрішньої діяльності колегій та їх листуванню з іншими установами.

2. Упорядкована система реєстрації, введені журнали. Розроблена система довідкового апарату – настільний реєстр. У документах обов'язково проставлялася дата і номер, почали утворюватись архіви, колегії, поточні архіви, державні архіви.

3. У всіх установах утворюються документи за грошовою та матеріальною звітністю. Частина документів складається за генеральними формулярами. Найбільш важливі документи склалися секретарем.

III етап. Виконавче діловодство. Характерні ознаки діловодства:

1. Сперанський Г.С. запропонував «Общее учреждение министерств», де була розроблена система ведення діловодства та звітності.

2. Документи цього періоду: донос, рапорт, реляція, циркуляри, почали застосовуватися бланки з кутковими штампами, які містили дані про організацію.

3. Порядок проходження документів по інстанціям регламентується.

IV етап. Радянський період розвитку діловодства. Характерні ознаки діловодства:

1. Удосконалювались системи діловодства, обліку та впроваджувались принципи наукової організації праці, утворювались системи стандартів з документації, єдина державна система документації (ЄДСД).

2. Утворено Головне архівне управління при Раді Міністрів СРСР, що контролювало документаційну частину діловодства установ.

3. Розроблена Державна система документаційного забезпечення управління [1].

Особливості сучасного діловодства полягають насамперед у переведенні його на державну мову, широкому застосуванні комп'ютерних систем обробки та друку документів, необхідності дотримання вимог чинних державних стандартів у цій галузі, впровадження раціональних прийомів роботи.

Електронний документ – документ, інформація в якому представлена у формі електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа, у тому числі й електронний цифровий підпис. Він може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму.

Візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для сприймання його змісту людиною.

Сучасне діловодство – система життєво-важливих дій організації, пов'язаних, в першу чергу з діловою документацією, яка необхідна для функціонування сучасних закладів різних форм власності і засобів, які забезпечують її надійність в різних формах ділового спілкування, що мають документальне відображення.

Література

1. Сокирник І.В. Діловодство: конспект лекцій. / І.В. Сокирник. – Хмельницький, 2001.

РИТОРИЧНІ ЗАСОБИ ТА ПРИЙОМИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Моргун М.К., Казимиров М.А.

Науковий керівник – ас. Кравченко Т.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (067)702-14-98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

In the article are reviewed main techniques and methods, which Aristotle defined in his work. Are described methods of conducting preparations and process of speech. Also are reviewed the most important aspects of speech, to which speaker must pay attention.

Перед кожним з нас, рано чи пізно, постає проблема ділової розмови. Це може бути будь-що: від співбесіди до ділової промови. Саме в таких ситуаціях нам допомагає наше вміння красиво говорити, тобто красномовство або така наука, як риторика. Як зазначено у словнику В.І. Даля: «Риторика – наука красномовства, ізящесловіє». [2] Насправді дуже важко правильно, аргументовано, і, що найголовніше, зрозуміло говорити. Ще в Стародавній Греції Арістотель написав роботу, яка так і називалась – «Риторика». У ній стародавній філософ намагався пояснити, що саме має робити оратор, щоб аудиторія слухала його з захватом і цікавістю. Він написав, мабуть, єдину точну, обґрунтовану та систематизовану працю з цієї теми, яка є актуальною і сьогодні. Саме з метою донести до вас думки Арістотеля написана ця робота. Ця праця є дійсним скарбом для того, хто бажає навчитися ораторському мистецтву.

З усіх частин Арістотель загострює увагу читачів на початку промови, бо саме вступ дає слухачеві поняття про тему промови та причину слухати оратора. Як він казав, кожний прозовий твір починається з прологу, а гра на флейті – з прелюдії.

Арістотель скеровував увагу риторів і ораторів на такі чинники:

- предмет риторики;
- позу оратора;
- очікування емоції;
- стиль промови.

Не складно здогадатися, що важливо підібрати правильну тему для риторики. Вона має бути актуальною, доцільною та цікавою. Бо метою виступу є саме донесення інформації до слухачів.

Поза оратора є також дуже важливим аспектом промови. Тут усе залежить від типу та мети промови. Оратор може намагатись переконати у чомусь аудиторію або спонукати її до якихось дій. В залежності від багатьох факторів, змінюється і поза оратора.

Дуже багато залежить і від того, які емоції автор намагається викликати у слухачів. Арістотель пояснює те, як можна визвати

виникнення будь-яких емоцій у слухачів: гніву і милосердя, страху і ненависті, сорому й заздрості.

Стиль промови є дуже важливим, бо до кожної аудиторії, навіть до кожної людини, треба знаходити свій підхід, і в залежності від цього визначати стиль промови. Дорадчі промови радять щось прийняти або відхилити, вони кличуть у майбутнє; судові – звинувачують або виправдовують, вони повертають слухачів у минуле; епідектичні – хвалять або гудять, цей вид промови розповідається у теперішньому часі. У всіх своя мета: у політичних (дорадчих) промовах – користь або шкода: вони спонукають до кращого або закликають до гіршого. В урочистому красномовстві може бути прекрасне та ганебне, у судовому – справедливе і несправедливе [1].

Але найголовнішим Арістотель уважав інтелектуальну насолоду слухача, яку оратор мав викликати. Саме цим пояснюються численні роздуми та поради, які висловив Арістотель щодо пошуку способів переконань і доказів, композиції промов (диспозиції), стилю мовного вираження і проголошення промов (елокуції). Основним критерієм істини і блага є об'єктивно існуюча і пізнавана реальність: «Загальним законом я називаю закон природний. Є щось справедливе і несправедливе в природі, спільне для всіх, визнане таким усіма народами, навіть якщо між ними немає ніякого зв'язку і ніякого погодження стосовно цього».

Отже, можна зазначити, що прийомів та засобів риторики існує нечисленна кількість. Але з цим знанням можна донести будь-яку думку до аудиторії. Арістотель написав дійсно комплексну, систематизовану та важливу роботу для тих, хто бажає навчитись ораторському мистецтву. І хоча «Риторика» була написана тисячоліття тому, вона є актуальною навіть сьогодні.

Література

1. Арістотель. Риторика. / Арістотель [Переклад Н. Платонової (Античні риторики)]. – М., 1978.

2. Даль В.І. Тлумачний словник живої великоросійської мови : [у 4 т.] / Володимир Іванович Даль. – К.: СПБ. – М., 1981. – Т. 4 – 712 с.

РОЛЬ ЗАГОЛОВКІВ У ІНТЕРНЕТ-ТЕКСТАХ

Набієв Ельтуран Ельчін огли, Сергієва А.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.:(057) 702-14-98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

The correct title will help to interest the reader, get to read your text will remain in memory. Therefore, it is worth to pay attention to the art of creating titles. The online text will be losing, if the title will alienate the reader.

Сьогодні всіх користувачів Інтернету можна поділити на дві великі групи: ті, хто читають тексти, шукають інформацію, та ті, хто пишуть тексти. Створення текстів – це мистецтво. Здавалося б, що може бути простішим – бери та пиши. Проте не все так просто. Інтернет-текст кардинально відрізняється від тих текстів, які ми звикли писати в школі або читаємо у художній літературі. Текст повинен бути орієнтований не тільки на читача (людину), а й має враховувати певний перелік прийомів SEO-оптимізації текстів. Актуальність нашої роботи обумовлена вимогами сучасності. Мета дослідження – з'ясувати роль заголовків для сприйняття тексту. Сьогодні маємо велику кількість копірайтерів, які працюють над цим питанням: Клод Хопкінс, Р. Астапов, А. Вар, Ю. Колобков та ін.

Важливість заголовка для тексту очевидна, ще давні греки, навчаючи ораторів, говорили, що з усього часу, який відводиться для підготовки тексту, потрібно 30 % відвести для формулювання правильного та привабливого заголовка (або теми).

Збираючись написати текст для інтернет-контенту, необхідно працювати над заголовком окремо, продумати найменші дрібнички, врахувати усі можливі аспекти (починаючи від предмета вашого тексту і завершуючи аудиторією, конкретним читачем, на яких розраховано текст).

Від правильного заголовка залежить усе:

- ефективність реклами,
- бажання читача дочитати текст до кінця,
- загальна зацікавленість не тільки цим текстом, а вашим продуктом взагалі (сайт, блог),
- кількість передплатників, клієнтів, продаж.

Один з варіантів спілкування з клієнтами, читачами – через e-mail розсилку, людина отримує лист і часто, лише прочитавши заголовок, вирішує: читати далі чи видалити цей лист.

Дієві заголовки – це ті, що принесуть реальний результат, читач дочитає ваш текст, перейде за посиланнями, придбає послугу чи товар. Обираючи заголовок, орієнтуйтеся на читача, на вікову категорію читачів. Від цього буде залежати обрання звертання – на ТИ або на ВИ. Звертання на ТИ більш інтимне, дружнє, налаштовує читача на довірливий лад.

Звертання на ВИ офіційне, підвищує значення людини, до якої звертаються. Які ж заголовки є дієвими?

1. Пряме звертання на ім'я до читача.

Якщо ви з перших рядків звертаєтесь на ім'я, це створює враження персонального звертання, наче цей текст адресовано тільки цій людині. Наприклад: *«Сергію, ця інформація тільки для тебе!»*

2. Інтрига.

Такі заголовки дуже дієві, бо всі ми хочемо знати чужі секрети. Такий заголовок може бути не розкритим до кінця, залишати читачеві можливість домислити.

Наприклад: *«Зізнаюсь, я...»* або *«Далі немає сенсу приховувати, розкажу...»*

3. Заклик до дії.

Такі заголовки активізують нашу активність, змушують діяти. Прочитавши такий заголовок, ми не встигаємо подумати, а вже відкриваємо лист та читаємо.

Наприклад: *«Швидше читай! Часу обмаль!»* або *«Як думаєш, скільки людей це вже прочитали?!»*

4. Відкладання дії.

Такий заголовок спрацює, якщо ви набираєте людей для вебінару, тренінгу тощо.

Наприклад: *«Міць вже не залишилось! Останні два місяці!»*

5. Домисли сам.

Такі заголовки зачаровують, змушують думати, підігрівають цікавість.

Наприклад: *«Таке може статись лише раз на 38 років!»*

6. Виклик.

Багато людей діють на такий виклик, як бик на червону ганчірку. Виклик змушує щось зробити.

Наприклад: *«А ти зможеш?!»* або *«А тобі слабо?!»*

7. Емоційний.

Апелювання до емоцій завжди дієве, нам приємно, що про нас турбуються.

Наприклад: *«Я не хочу тебе втратити!»* або *«Я турбуюсь про тебе!»*

8. З підтекстом.

Такий заголовок читач трактує по-різному, часто фантазія малює йому не зовсім те, що мав на увазі автор, проте такий заголовок викликає інтерес і змушує прочитати текст.

Наприклад: *«Як часто ти робиш це?»*

Правильно дібраний заголовок допоможе зацікавити читача, змусить прочитати ваш текст, залишиться в пам'яті. Саме тому варто приділити увагу мистецтву створення заголовків. Інтернет-текст буде програвшим, якщо заголовок відштовхне читача.

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ – ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ

Никифорова І. І., Рябко І.М.

Гімназія № 43 Міської ради Московського району м. Харкова
(61110, Харків, вул. Салтівське шосе 121/2, тел.: (057)738-16-97)

E-mail: sch43@kharkivosvita.net.ua)

Described the possibilities of multimedia technologies. The use of multimedia education teacher gives tremendous opportunities to improve lesson.

Ефективність навчального процесу багато в чому залежить від уміння вчителя правильно організувати урок і грамотно вибрати ту чи іншу форму проведення заняття. Комп'ютерні технології дозволяють раціональніше організувати роботу на уроці. Мультимедіа (лат. *multum* – багато й англ. *media* – засоби) – система сучасних технічних засобів, що дозволяють працювати з текстовою інформацією, графічним зображенням, звуком (мовлення, музика, ефекти), анімаційною комп'ютерною графікою (мальовані фільми, тривимірна графіка) в єдиному комплексі; один їх перспективних напрямків, що найбільш швидко розвиваються, особливо в галузі освіти. Наочність, підготовлена на електронних носіях, сприяє економії навчального часу, допомагає продемонструвати різні явища, тематичні картинки, відеосюжети, робить урок насиченим, цікавим. Причому зміна наочності може відбуватися автоматично, що дозволяє і вчителю, і учням зосередитися на навчальному матеріалі.

Мультимедійні технології можуть використовуватися:

Для анонсування теми (Тема уроку представлена на слайдах, в яких коротко викладено ключові моменти розглядуваної питання);

Як супровід пояснення вчителя. При використанні мультимедіа-презентацій в процесі пояснення нової теми досить лінійної послідовності кадрів, в якій можуть бути показані найбільш виражені моменти теми. На екрані можуть також з'являтися визначення, схеми, тоді як вчитель, не витрачаючи час на повторення, встигає розповісти більше.

Мультимедійні технології можуть використовуватись як інформаційно-навчальний посібник. У навчанні особливий акцент ставиться сьогодні на власну діяльність дитини з пошуку, усвідомлення і переробки нових знань. Учитель в цьому випадку виступає як організатор процесу навчання, керівник самостійної діяльності учнів, який надає їм потрібну допомогу і підтримку.

Як мультимедійний додаток, що дозволяє організувати роботу з кількох супутніх темам. У цьому випадку забезпечується можливість для самостійного вивчення розділів теми, а також для випереджаючого навчання. *Для контролю знань.* Зокрема, використання комп'ютерного тестування підвищує ефективність навчального процесу, активізує пізнавальну діяльність школярів. При створенні тесту з вибором відповіді

на комп'ютері, можна організувати висновок реакції про правильність (неправильно) зробленого вибору або без вказівки правильності зробленого вибору. Можна передбачити можливість повторного вибору відповіді. Такі тести повинні передбачати виведення результатів про кількість правильних і не правильних відповідей.

Можна визначити наступні складники даної технології: якість зображення, чіткість і кольоровість зображення на екрані; у випадках виявлення в слайдах недоліків або помилок, можна легко їх позбутися; в залежності від рівня учнів, можна використовувати в презентаціях гіперпосилання, і розглядати базові питання теми; підвищення рівня використання візуалізації та наочності на уроці, це забезпечує підвищення продуктивності уроку; встановлення міжпредметних зв'язків; логіка подачі навчального матеріалу, що забезпечує якість навчального процесу, рівень знань учнів.

Для забезпечення ефективності навчального процесу необхідно:

- уникати монотонності, враховувати зміну діяльності учнів по її рівнями: впізнавання, відтворення, застосування;
- орієнтуватися на розвиток розумових (розумових) здібностей дитини, тобто розвиток спостережливості, асоціативності, порівняння, аналогії, виділення головного, узагальнення, уяви і т.п.
- дати можливість успішно працювати на уроці з застосуванням комп'ютерних технологій і сильним, і середнім, і слабким учням;
- враховувати фактор пам'яті дитини (оперативної, короткочасної і довготривалої). Обмежено слід контролювати те, що введено тільки на рівні оперативної і короткочасної пам'яті.

Таким чином, використання мультимедійних презентацій: дозволяє відчувати новизну під час проведення мультимедійних уроків. У класі під час таких видів роботи створюється обстановка реального спілкування, при якій учні прагнуть висловити думки "своїми словами", вони з бажанням виконують завдання, виявляють цікавість до досліджуваного матеріалу. Учні вчаться самостійно працювати з навчальною, довідковою та іншою літературою з предмета. При виконанні практичних дій має бути виявлений самоконтроль.

Література

1. Кашуба В.О. Про можливості використання сучасних комп'ютерних технологій у процесі адаптивного фізичного виховання / Кашуба В.О., Зіяд Н. Сергієнко К.Н. Дніпропетровськ ДДІФКС // Науково-практичний журнал «Спортивний вісник Придніпров'я» – Дніпропетровськ, 2007. – №1/2. – С. 11-15.
2. Інформаційні технології в навчанні. – К.: Видавнича група ВНУ, 2006. – 240 с.

ПРИНЦИПИ ОПРАЦЮВАННЯ НАУКОВО-НАВЧАЛЬНИХ ТЕКСТІВ СТАРШОКЛАСНИКАМИ

Петренко З.В.

Валківський ліцей ім. О. Масельського

(63002, Україна, Харківська обл., м. Валки, вул. К. Лібкнехта, 24)

E-mail: valki-licey@mail.ru

The article deals with topical issue – general didactic principles of work with scientific and educational texts. Describes the principles of learning, sequencing, systematic.

У процесі формування та вдосконалення комунікативних умінь і навичок учнів загальноосвітньої школи виділено навчання як один із провідних аспектів розвитку людини. Визначено низку загальнодидактичних і лінгводидактичних принципів, одним з яких є опрацювання текстів. Ця проблема досліджувалася багатьма вченими: О. Біляєвим, Є. Голобородько, В. Масальським, Г. Михайловською, М. Пентилюк, С. Чавдаровим, М. Шанським та ін.

Принципи навчання – це певна система основних дидактичних вимог до навчання, дотримання яких забезпечує його ефективність. Науковість – дидактичний принцип, що вимагає такого змісту навчання, що ознайомлює учнів з науковими об'єктивними фактами, поняттями, законами, теоріями всіх основних розділів відповідної галузі науки, розкриває можливості сучасних досягнень і перспектив розвитку в подальшому.

За цим принципом удосконалення навичок роботи учнів старших класів з науково-навчальним текстом полягає у відповідності змісту шкільного курсу української мови з її поглибленим вивченням, загальновизнаним фактам, поняттям теорії, структури тексту.

Якість та міцність знань, кількісний рівень вивченого навчального матеріалу залежить від принципу наступності й перспективності. Реалізація цього принципу довготривала, здійснюється за певною системою оволодінням ускладнюваного навчального матеріалу з метою відтворення готових й створення власних текстів різних типів, жанрів, даючи їм критичну лінгвістичну оцінку.

Важливим є принцип систематичності та послідовності, виділений ученими-дидактами Б. Бабанським, М. Даниловим, Б. Єсиповим. Оскільки в навчальному процесі курс поглибленого вивчення мови розрахований на кілька років, він має чітку систему викладання. Систематичність передбачається у встановленні зв'язків між окремими розділами і темами (внутрішньопродметні зв'язки) та між предметами (міжпредметні зв'язки). Таким чином, учні засвоюють систему знань про текст, його особливості, жанрову і стильову різноманітність [2, с.163].

Принцип послідовності особливо важливий під час складання програми з української мови для поглибленого її вивчення, де враховуються також принципи лінійності (вивчення нового матеріалу з повторенням попереднього) та концентричності (вивчення без повторення, на більш високому рівні мислення учнів з кожним наступним уроком).

Підвищенню інтересу до знань та полегшенню їх засвоєння сприяє принцип наочності, що полягає у «формуванні в учнів уявлень та понять на основі живого сприйняття предмета і явищ».

У сучасній дидактиці використовують наочність натуральну (рослини, тварини, зоряне небо, явища природи тощо), образну (картини, таблиці, моделі), символічну (графіки, діаграми, схеми, формули). О. Біляєв, Є. Голобородько, Л. Федоренко, М. Пентилюк виокремлюють принцип доступності, пов'язаний з організацією навчання на основі різновікових особливостей.

Значущим є принцип свідомості й активності учнів, що полягає в позитивному результаті мовленнєвої діяльності, яка визначається дієвістю школяра у здобутті знань. Засвоєння відомостей про текст, понять про його види, жанри, стилі, пов'язані з формуванням й удосконаленням лінгвостилістичних умінь та навичок, супроводжують різноманітні операції мисленнєвого характеру (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, конкретизація, узагальнення, індукція, дедукція).

Завдяки систематизованим знанням старшокласники інтегрують вивчений матеріал, свідомо формулюють думки в усній і писемній формі. Під час практичної роботи над науково-навчальним текстом спираються на дидактичний принцип міцності знань, умінь і навичок. Він відзначається довготривалим засвоєнням учнями різноманітних науково-навчальних текстів, фіксацією їх у пам'яті, вільним відтворенням навчальної інформації та застосуванням у життєвій практиці.

Навчання має бути пов'язане з мовленнєвою практикою та комунікацією, цей принцип виявляється в активному використанні життєвого досвіду учнів на уроках, застосуванні набутих знань на практиці, у громадському житті. Він спрямований на оволодіння учнями мовними вміннями та навичками (навичками мовлення, читання, письма, сприйняття мовлення. Науковці зокрема, відзначають, ряд алгоритмів та власне методичні принципи навчання філологічних галузей знання впливають із соціальної значущості й соціально-психологічних функцій мови. Серед них науковці виокремлюють такі: віддзеркалення в мові духовного досвіду народу, його національної самоідентифікації, самосвідомості, моралі, переконань, способу мислення, культури; здатність мови бути засобом пізнання світу; семантичного порівняння текстової інформації; мислетворча функція мови; конструктивна; комунікативна сутність мови як засобу спілкування; естетична функція мови як форми і засобу творення художньої специфіки літературного твору [1, с. 60]. Таким чином, ефективному засвоєнню науково-навчальних текстів та розвитку мовленнєвої компетентності старшокласника сприяють принципи навчання, оскільки саме за їх допомогою відбувається підвищення в старшокласника пізнавальної активності, готовності до сприймання і засвоєння навчального матеріалу, посилюється прагнення до поглибленого вивчення наук.

Література

1. Бурко Д.А. Інженерно-лінгвістичні принципи аналізу текстів / Д.А. Бурко, О.Є. Литвиненко // Наукоємні технології. – К. : Національний авіаційний університет. – Том 3. № 3, 2009. – С. 60–62.
2. Комарницька О.І. Алгоритм нечіткого семантичного порівняння текстової інформації / Т.В. Ваколюк, О.І. Комарницька // Збірник наукових праць Військового інституту Київського Національного університету ім. Т. Шевченка. – К. 2013. – № 39. – С. 163–168

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Пуляєва В.П., Пересада Н.В.

Гімназія № 43 Міської ради Московського району м. Харкова
(61110, Харків, вул. Салтівське шосе 121/2, тел.: (057)738-16-97)

E-mail: sch43@kharkivosvita.net.ua

This article expresses the idea of formation of reader's competence of younger school students, which is one of the main principles of intellectual education.

Досвідчені педагоги добре розуміли значущість художньої літератури у формуванні особистості. Читання та формування читацької компетентності в початкових класах посідає важливе місце і сьогодні. Проблеми виховного впливу художньої літератури, літератури та читання на особистість читача – учня початкових класів – була предметом досліджень українських науковців. Зокрема на початку ХХ ст. ці питання розроблені Х. Алчевською, О. Барвінським, О. Білоусенком (О. Лотоцьким), Б. Грінченком, С. Русовою тощо.

Учитель привчає дитину виконувати інтелектуальні завдання, адже саме робота з книжкою – це і є діяльність, що пробуджує любов до читання, зацікавлює працювати з книжкою, відчувати її користь у повсякденному житті. Змістовна книжка впливає на розум та емоції людини, формує позитивні риси особистості. Завдяки читанню діти ознайомлюються з багатьма сторонами життя людей, з моральними нормами поведінки, особливостями людських стосунків. У художніх творах хвилюючими є сторінки історії, описи традицій народу. Учні поглиблюють свої уявлення про природу, тварин, навколишній світ; вчаться відчувати красу й силу слова, прилучаються до культурних здобутків інших народів. Без високої культури читання, наголошував В.О.Сухомлинський, немає ні школи, ні справжньої розумової праці. Читання є основою опанування всіх наук, розвитку людського інтелекту. У цьому складному процесі беруть участь зір, мислення, мовлення, сприйняття, пам'ять, уява, слухові та звукові аналізатори [1, с. 3]. Читання книжок відкриває кожній людині світ незвіданого. Потрібно, щоб читання було активною працею, яка викликає у свідомості дитини безліч самостійних думок, спостережень і порівнянь. Твори, що містить читанка, безпосередньо впливають на дитину, сприяючи послідовному розвитку загальнолюдських ціннісних орієнтирів. Через друковане слово дитина вчиться пізнавати, цінувати, любити Красу, Істину, Добро. Учителю у цій роботі належить керівна роль, важливим напрямком якої є контроль досягнення учнів у виконанні нормативів з техніки читання [2, с.87].

Читанки Східної України початку ХХ ст. містили чимало творів, спрямованих на Красу. Автори-упорядники читанок робили найбільший

акцент на прилученні дитини до прекрасного, вважаючи це головним у формуванні духовності дитини. Велика кількість творів переконує у цьому. Переважно це поезії про природу (наприклад, «Зима» – Марійки Підгірянки, «Весна», «Літо» – П. Капельгородського, «Взимку» – Б. Грінченка, «Осінь», «Літній ранок» – Я. Щоголева, «Тече вода з-під явора», «Садок вишневий коло хати», «Діброва» – Т. Шевченка та інші). Значну частину в читанках цього періоду посідають поезії Т.Шевченка, що належать до пейзажної лірики. Вони змальовують чарівну красу української природи, що, у свою чергу, сприяє вихованню в дітей благородних рис характеру, любові до рідного краю. Пейзажні твори Шевченка світлі, лагідні. Здебільшого в усіх підручниках з читання вміщено поезії «Садок вишневий коло хати» та «Тече вода з-під явора». Досить часто в читанках повторюється невеличкі віршовані твори Лесі Українки, Т.Шевченка, І.Франка.

У читанках 20–30-х років ХХ століття зменшена кількість поезій Т. Шевченка, Л. Глібова, М. Вовчок, які були популярні в читанках на початку ХХ ст. В читанках початку ХХ століття художні тексти представлені авторами-модерністами – від Т. Шевченка до Олександра Олеся. У 30–50-х р. ХХ ст. переважають радянські письменники (М. Пригара, М. Познанська), а також здобули визнання твори Н. Забіли, П. Тичини, О. Іваненко, Г. Демченко, П. Воронька, О. Копиленка, О. Донченка та ін. Важаємо, що чимало текстів з читанок минулого (Б. Грінченка та С. Черкасенка) не вичерпали пізнавальної суті, бо написані доступною мовою, цікаві й легкі для дитячого сприймання, вони можуть стати основою книжок для читання. Доцільним є залучення до сучасних підручників для читання оригінальних текстів авторів, таких як В. Лебедова, К. Гриневичева, Олена Пчілка, А. Лотоцький, С. Черкасенка, М. Загірньої, Б. Грінченка та ін. Їх твори сприятимуть розвитку читання як важливого способу засвоєння життєвої інформації, залученню до загальнолюдських цінностей, норм, традицій, які характеризують глобалізоване суспільство, є запорукою успішної інтеграції особистості у світову культуру.

Література

1. Яцента Л. Формування якостей читання як методична проблема / Л. Яцента // Початкова шк. – 2008. – № 9. – С. 3 – 6..
2. Чічкан Т.М. Виховуємо любов до читання / Т.М. Чічкан // Шкільна бібліотека. – 2012. – № 5. – С. 87–89

ОСОБЛИВОСТІ СЛЕНГУ В КОМП'ЮТЕРНОМУ СВІТІ DOTA 2

Рижов В.Б., Судік А.О.

Науковий керівник – ас. Кравченко Т.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)

E-mail: antoniy.su@list.ru, vetal.vetal.2014@list.ru

This article discusses the most common slang and abbreviations for computer game Dota2. Since this game is popular not only in Ukraine but throughout the world, it is useful to consider the language of the players.

На сьогодні з розвитком комп'ютерних технологій стає відомою така дисципліна, як кіберспорт і світова онлайн-гра – Dota 2. Кіберспорт – це ігрова зона з використанням комп'ютерних технологій, де комп'ютер моделює віртуальний простір, усередині якого користувачі можуть змагатися, спілкуватися, захопливо проводити час. З появою такої гри, як Dota 2, світ кіберспорту різко змінився, гра швидко захлиснула різні країни, підкорила практично всі вікові категорії, де на одному полі бою зішлись люди з різною національністю та мовою.

Актуальність роботи полягає у тому, що з глобалізацією гри виникло безліч проблем із комунікабельністю, що призвело до появи певного набору скорочень доступний всім гравцям, відомий під терміном «сленг», який включає стандартні вирази. Слово «сленг» походить від англійського *slang*. Цей термін у перекладі означає мова соціально чи професійно відособленої групи людей, який не використовується в літературній мові, або ж варіант розмовної мови. До сленгу прилягають більш негативний жаргон (фр. *jargon*) і більш закритий арго (фр. *argot*). Арготизми – слова та вирази, що обмежено вживаються в мові окремих соціальних груп [1].

Абревіатура, яка почала використовуватися для позначення початку матчу, як «*glhf*» – від англійської *good luck have fun* – щастя, отримуй задоволення, а кінець матчу позначається, як *gg* – *good game* – гарна гра. Dota 2, таким чином, отримала повний набір скорочень, який розуміється в будь-якій точці світу. Наприклад, відоме скорочення *ss*, яке оповідає про те, що супротивник зник з твого поля зору, яке походить від англійського слова *missing* – дослівно – втрачати.

Пуш – від англійського *push* – об'єднання кількох героїв для швидкого та несподіваного вбивства одного героя.

Лівер – від англійського *leaver* – гравець, що виходить з гри до її закінчення, підставляючи свою команду. А також коли гравець не бере участь у грі деякий час, тоді використовується термін «АФК» – *away from the keyboard* – відійшов від клавіатури.

Фідер – від англійського *feeder* – гравець, який «годує» ворожу команду золотом і досвідом, часто вмирає від ворожих героїв.

Стан – від англійського *stun* – здатність героя зробити ворога недієздатним на деякий час.

Деф – від англійського *defence* – захист союзних будівель.

ХП (НР) – від англійського *Hitpoints* - бали здоров'я.

Асист – від англійського *Assist* – допомога союзному герою. Використовується зазвичай у вбивстві чужих героїв.

Сапорт – від англійського *Support* – герой, який повинен допомагати своїй команді, тобто купляти деякі речі для своєї команди.

Фарм – від англійського *Farming* – процес вбивства ворогів для отримання золота та досвіду.

Фраг – від англійського *Frag* – бал за вбивство ворожого героя.

Ганг – від англійського *Gang (Goaroundandkill)* – об'єднання декількох героїв для швидкого та несподіваного вбивства одного або декількох героїв.

Соло – від англійського *Solo* – займання одним гравцем однієї лінії.

Скіл – від англійського *Skill* – можливості гравця, його здатність.

Отже, з'явилися ігрові традиції, за якими гравці використовують подібні скорочення, що з часом увійшли до сленгу та активно використовуються як засіб комунікації між гравцями різного віку та місцем проживання. Таким чином, шанувальники даної гри розуміють один одного за допомогою найпростіших виразів та скорочень, навіть якщо знаходяться на різних континентах.

Література

1. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В.Т. Бусел – К.: Перун, 2005. – С. 39, 364, 539.
2. DOTA2.ru [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dota2.ru/guides/602-sokrashheniya-i-sleng-dota-2/>
3. FB.ru [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://fb.ru/article/170056/sleng-v-kompyuternyih-igrah-gl-hf---chto-eto>
4. Dota2Pro [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dota-2.pro/114-sleng-i-obschenie-v-dota-2.html>
5. DOTADVA [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dotadva.by/sleng-dota-2/>
6. DOTAALLSTARS 6.83D [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dota-forever.ru/cleng-doty.html>

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕТИКУ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Сіренко О.Є., Гонтар М.О.

Науковий керівник – Кривушкіна І.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)

E-mail: casha-sirenko@yandex.ua, gmkifi@gmail.com

Etiquette is rules of conduct and human communication that accepted in this community. The society produces standardized norms of social behavior in certain situations. The role of the professional activities include professional speech etiquette. Sociability, openness, ability to establish psychological contact with people - all supervised by professional speech etiquette. The ability to use professional broadcasting is the key to successful professional activity. Therefore, this issue should be given enough attention.

У принципі правила ділового спілкування базуються на загальних правилах етикету, проте тут можуть бути і свої тонкощі. Тим не менш, можна виділити декілька основних моментів.

Пунктуальність – це перша вимога в будь-якій сфері ділової активності. Недостатня пунктуальність при появі на ділових переговорах може бути розцінена партнерами як жест «недоброї волі» і викликати непотрібні ускладнення. Добре налагоджена робота компанії передбачає точне дотримання графіка роботи і відсутність запізнь, тому намагайтеся чітко планувати свій час.

Дотримання корпоративної етики, а простіше кажучи – вміння зберігати закриті для сторонніх інформацію, чи то питання кадрової політики або суто технологічні моменти. Намагайтеся менше обговорювати на публіці проблеми, що виникають на роботі, навіть якщо вони особистого характеру.

Повага до чужої думки – це обов'язкова умова гарного психологічного клімату в колективі. Тут діє принцип бумеранга: чим більше нетерпимості до чужої думки, впертості і егоїзму ви будете виявляти, тим більше будете отримувати у відповідь таке ж відношення. Це навряд чи сприятиме «командному духу», без якого ніяка робота не може бути ефективною.

Дотримання дрес-коду є також важливим елементом ділового етикету, даючи можливість навіть у порівняно жорстких рамках продемонструвати свій смак і вміння одягатися. Погодьтеся, що поява на роботі з голим пупком і легким натяком на спідницю не сприятиме підвищенню вашого авторитету. А ось модні зачіски і стильний строгий костюм – те, що вам потрібно.

Стиль спілкування може розташувати ділового партнера, а може і, навпаки, відштовхнути його. Уміння говорити чітко, ясно, коротко викладаючи саму суть питання, причому робити це грамотно – ось

необхідна умова для будь-якої успішної кар'єри. У листі електронною поштою або в телефонній розмові – скрізь і завжди потрібно залишатися коректним, доброзичливим, але разом з тим прагнути до максимальної стислості й чіткості викладу. Уміння виступати перед аудиторією може дати гарний імпульс для кар'єрного зростання, тому потрібно відпрацьовувати стиль усного та писемного мовлення, щоб не допускати прикрих ляпів.

Професійне мовлення є соціальним варіантом літературної мови, що в конкретних умовах змістовно звучується, тобто стає залежним від галузі знання та предмета спілкування, й насичується спеціальними словами та словосполученнями – термінами, професіоналізмами, жаргонізмами.

Також треба пам'ятати, що при спілкуванні з платниками податків неприпустимі:

- високомірний тон, грубість, пихатість, невічливе формулювання зауважень;
- погрози, вислови та репліки, які принижують людську гідність;
- необ'єктивні докори та зауваження;
- погрозливі жести і знаки, а також інші дії, які ображають особистість, принижують її гідність;

Знання мови фаху підвищує продуктивність та ефективність роботи, наповнює результатом і змістом життя й діяльність конкретної особи, формує її загальний імідж як фахівця, допомагає у спілкуванні з колегами, керівниками та клієнтами. Професійне мовлення є одним із інструментів професійної діяльності лікарів, педагогів, юристів, менеджерів, програмістів та ін.

Отже, дотримання норм професійного мовлення майже завжди є запорукою успіху в професійній діяльності.

Література

1. Кузьміна Л.В. Українська мова (за професійним спрямуванням) [Текст]: Навч. посібн. / Л.В. Кузьміна, В.М. Явтушенко. – Х. : ХНУРЕ, 2012. – 260 с
2. Зубенко Л.Г. Культура ділового спілкування [Текст]: Навч. посібн. / Л.Г. Зубенко, В.Д. Немцов. – К. : ЕксОб, 2000. – 200 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕТИКЕТ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Тарапата Д.Р., Максименко А.С.

Науковий керівник – ст. викл. Сергієва А.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.:(057) 702-14-98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

In the world of business relationships business card acts like a mediator for meeting and presentation. Business card is an important element of prestige, it facilitates networking, helps people to communicate, saves time. In addition to this, it helps to renew information about the man in memory very quickly.

З покоління в покоління передаються вироблювані людьми правила спілкування між собою та знання про засоби, що роблять його більш комфортним. Одним з обов'язкових атрибутів при першому знайомстві між людьми була й залишається до сьогодні візитна картка. Візитівки є дуже поширеними, бо вони вже давно стали важливою складовою при встановленні ділових стосунків. Обмін візитними картками означає, що люди готові до повноцінного співробітництва. За культурою спілкування припускається наявність візитівки за будь-якої ділової зустрічі.

*«За Вашою візиткою про Вас судять більше
і впевненіше, ніж по костюму або автомобілю»*

Джон Фрюлінг

Візитна картка (візитка), її також називали візитним квитком, – це картка, що має такі відомості про особу, як ім'я, прізвище, звання, посада, адреса установи, номер телефону, електронна пошта та інші, вручається людиною при знайомстві або відвідуванні будь-кого. Візитівку залишають особі також і на знак пошани.

Розмір і шрифт візитної картки суворо не регламентуються, вони залежить від місцевої практики і смаку власника. Проте найпоширеніші розміри це 50 x 90мм.

Класичний варіант візитівки – це картка на папері або картоні білого кольору, з матовою поверхнею та суворим чорним шрифтом.

Класичний вигляд візитівки:

- вгорі по центру – назва організації,
- нижче по центру – ім'я, по батькові та прізвище, ще нижче - посада;
- у правому нижньому кутку – телефон, факс, пейджер, адреса електронної пошти;
- в лівому нижньому кутку – адреса, сайт;
- логотип, якщо він є, вказується в центрі або в лівій верхній частині візитної картки.

Візитівки надійно ввійшли наше життя й здавна є атрибутом респектабельності. Важливо пам'ятати, що візитка створює асоціацію з її власником, тому вона повинна викликати позитивні емоції в того, хто на неї

дивиться. Хороша візитна картка обов'язково повинна бути стильною, функціональною, професійно зверстаною, якісно надрукованою.

Візитні картки використовують в таких випадках:

- інформування про себе чи про свою фірму або підприємство в момент знайомства;
- інформування про себе осіб, у співпраці з якими ви зацікавлені;
- підтримання контактів з діловими партнерами, їх привітання на честь свята чи іншої події;
- висловлення співчуття або подяки.

Візитні картки умовно поділені на декілька видів ,в залежності від призначення:

- класична ділова візитка ,в якій вказується прізвище ,ім'я ,по батькові ,адреса місця праці та посада ,яку займає особа;
- візитні картки для спеціальних і представницьких цілей;
- візитна картка ,яка використовується поважною особою ,що займає високу посаду;
- візитна картка ,що використовується дружиною високопосадовця і містить короткий зміст;
- сімейна візитка;
- візитна картка, яка представляє підприємство чи фірму (зазвичай не містить інформації про імена чи прізвища ,має виключно інформаційний характер, на ній вказують контактні номери, адреси ,електронні адреси підприємства).

Візитка є обов'язковою частиною «саморекламної» кампанії ділової людини.

Будь-яка візитна картка створює асоціацію з її власником. Тому необхідно уважно підійти до справи створення власною візитівки. Важливо, щоб візитка була змістовною, доносила інформацію про свого власника ясно і лаконічно. Дизайн візитки напряму пов'язаний з родом діяльності компанії, яку представляє її власник. Візитка великого банку або серйозної виробничій фірми повинна бути виконана в консервативному стилі.

Для того, щоб дійсно справити неабияке враження на того, кому дістанеться візитна картка її господар повинен буди професіоналом у своїй справі, креативною, освіченою та приємною у всіх відношеннях людиною.

Література

1. Алборова А. Обов'язкові тонкощі // БОСС. Бізнес: Організація, Стратегії, Системи, №10, 2003 р.
2. Візит до історії // БОСС. Бізнес: Організація, Стратегії, Системи. – 2003. – № 10.

ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК НАУКА ПРО ТЕРМІНИ

Торбієвський О.М., Дашенков Д.С.

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Явтушенко В.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

The family of the linguistic sciences is one of the biggest modern groups on sciences. Philology is known to be one of the most diverse and variegated because of its humanitarian roots. Terminology — the science of professional terms, is one of the most characteristic studies of the linguistic science group. That is why this science has such a big interest of a modern person, who gets so much information including terms in his or her everyday life.

Науки про мову – найбільша група вчень серед актуальних в сучасному світі. Мовознавство є однією з найрізноманітніших наук через гуманітарне походження мови як такої. Однією з найспецифічніших галузей мовознавства є наука про терміни – термінологія.

Термінологія – розділ науки про мову, що вивчає специфічну лексику, вживану в мовленні професійного характеру – терміни.

Актуальність даної теми полягає у поширенні розуміння термінології, як науки, що є надзвичайно важливою для сучасної людини, яка кожного дня отримує велику кількість інформації, що у більшості випадків містить терміни.

На сьогоднішній день близько 90 відсотків нової лексики становлять терміни таких галузей, як біохімія, комп'ютерна техніка, етнографія, хімія, кібернетика, хімія тощо. Нові поняття у науці з'являються щодня і потребують появи нових слів для їх позначення – термінів.

У професійному спілкуванні терміни відіграють ключову роль. Кожна галузь науки, техніки, виробництва, мистецтва має свою термінологію. Саме тому великого значення набуває вивчення термінів та їх вжитку.

Основними функціями термінології як науки є позначення специфічних наукових та професійних понять притаманних певній галузі та задоволення мовленевих потреб фахівців.

Залежно від категорії спеціалізації терміни можна поділити на:

- загальнонаукові – терміни, які використовуються у професійному мовленні незалежно від галузі;
- міжгалузеві – терміни, що використовуються у декількох галузях професійної діяльності;
- вузькогалузеві – терміни, характерні лише для певної галузі.

За характером вжитку терміни поділяються на наукові (ті, що використовуються у науці) та професійні (ті, що використовуються у специфічних галузях професійної діяльності).

Для затвердження слова, як терміну, було впроваджено процес стандартизації термінології, який вбачає вироблення термінів-еталонів, створення норм термінології в межах країни або групи країн. В Україні цей процес набув статусу державної справи (на момент написання цього тексту впроваджено понад 600 державних термінологічних стандартів). У історії України першим нормувальним термінологічним центром можна вважати Наукове товариство імені Т. Шевченка. Після проголошення Україною незалежності було створено Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології.

Така увага специфікації термінології надана не дарма. Розуміння основних концепцій термінології – неодмінна частина формування сучасного професіонала, адже глибинне розуміння структури вживаної лексики обов'язкове для взаємного розуміння людей однієї професії.

Відомо, що лексика – основа спілкування. У свою чергу терміни – основа професійної комунікації. Саме з цієї причини вивчення та розуміння термінології є неодмінною частиною формування сучасного спеціаліста.

Література

1. Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т.] / Наукове товариство імені Шевченка ; гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. – Париж ; Нью-Йорк : Молоде життя, 1955—1995.; С. 66–68, 108–115, 119–120

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ СЛІДЧОГО

Цебинога В.Ю. Цебинога О.Ю.

Науковий керівник – к. філол. н., доцент Режко В.А.
Харківський національний університет внутрішніх справ
(61060, Харків, пр. Льва Ландау, 27, каф. українознавства,
тел.: (057)7398-073) E-mail: rezhko_v_a@i.ua

Analyzed verbal aspects of professional activity of the investigator in terms of actual bilingualism of Ukrainian society and judicial practice. The proposed conclusions for the improvement of requirements to the language training of the investigator. His speech is the ability to say necessary, important requirements not only of language but also of human dignity, his rights.

Розбудова демократичної правової соціальної держави, як це проголошено в Конституції України, неможлива без удосконалення та підвищення рівня роботи органів слідства Національної поліції України, інших правоохоронних структур. Від ефективності їхньої роботи залежить захист законних прав та інтересів окремих громадян, установ і підприємств, підвищення правосвідомості суспільства в цілому, запобігання та профілактика злочинів. Ключовою особою цієї галузі державотворення є слідчий, рівень професіоналізму якого залежить не лише від запасу правових знань, морально-вольових рис та неухильного дотримання Закону, а й від рівня мовної підготовки, навичок мовленнєвої поведінки відповідно до ситуації й умов професійного спілкування, вмінь використання мови залежно від мети й обставин комунікації.

Чинне законодавство України розкриває перед громадянами широкі можливості в застосуванні мов у публічному й приватному житті. Згідно з Конституцією кожен має право на вільне користування будь-якою національною мовою, попри те, що українська мова визнана як державна, адже дискримінація за мовними ознаками в нашій країні визнається неприпустимою. Окремим актом згідно з міжнародними нормами визначено й мови, що можуть бути використовувані в роботі державного апарату як регіональні, або мови національних меншин. Але чинний Закон України «Про засади державної мовної політики», крім названих у ньому вісімнадцяти регіональних мов, вводить в обіг поняття «мови, схожі на мову національної меншини», яке ще більше розширює право громадян на використання мов у різних сферах публічного життя в нашій державі. Саме в такій царині мовного різноборв'я і має працювати слідчий.

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України кримінальне провадження здійснюється державною мовою. Слідчий складає нею процесуальні документи та має спілкуватися українською з усіма учасниками процесу. Однак закон дозволяє спілкування і будь-якою іншою мовою, якою достатньо володіють представники сторін процесу у випадках, коли окремі особи не володіють чи недостатньо володіють мовою державною. Такими особами можуть бути не лише представники

зацікавлених сторін (підозрювані, потерпілі, позивачі, відповідачі, свідки), а й залучені до справи експерти, інші фахівці. У такому випадку законом передбачена участь у процесі перекладачів, оскільки інші учасники слідчих дій та судового розгляду, навіть за умови володіння належними мовними знаннями, не можуть виконувати цієї функції. Оскільки залучення переклада не завжди може бути можливим і доцільним, доволі часто слідчий користується тими мовами, якими володіє, крім державної. Частіше за все використовується російська мова. Таким чином, володіння українською та російською мовами стає реальною потребою для слідчого в нашій країні.

Одночасне користування кількома мовами неминує тягне за собою міжмовну інтерференцію, що позначається на культурі професійного мовлення слідчого. Аналіз кримінальних справ, що велися після прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України дає підстави для виявлення найбільш типових мовних помилок, що трапляються в документах слідства. Значна їх частина має загальнонаціональний характер і зустрічається не лише в юридичному мовленні. Такі ж помилки можна зустріти в побутовому, науковому, телевізійному або радіомовленні: мовні кальки («приймати участь», «міроприємства», «в тому числі»), плутанина в визначенні роду деяких іменників, уживання неприйнятних українській мові дієприкметникових форм тощо. Ці порушення мовних норм загальновідомі. Вони є загальнонаціональною бідою, що має назву «суржик».

Цілком зрозуміло, що численні факти спотворення української і російської мови спостерігаються в протоколах допитів, де слідчий має максимально точно фіксувати репліки співрозмовника. Однак доволі часто вони трапляються в текстах, які укладає сам посадовець «від першої особи»: постанови, обвинувальний висновок тощо. Не завжди ці помилки є свідченням недостатнього рівня мовної підготовки слідчого. Доволі часто юрист має посилаючись на законодавчі акти, які пістріють калькованими з російської мови термінами та зворотами, що дісталися нам від радянських часів або були набуті в добу незалежності через ті ж причини. Отже, робота з підвищення мовної культури працівників слідства має супроводжуватись і роботою з удосконалення фахової юридичної термінології.

Література

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К.: Либідь, 1991. – 256 с.
2. Антисуржик. / За ред. О. Сербенської. – Львів., 1994. – 150 с.
3. Конституція України. – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. Закон України «Про засади державної мовної політики». – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

РИТОРИКА – НАУКА КРАСНОМОВСТВА

Цигічко Р.М.

Гімназія № 43 Міської ради Московського району м. Харкова
(61110, Харків, вул. Салтівське шосе 121/2, тел.: (057)738-16-97)

E-mail: sch43@kharkivosvita.net.ua)

In the article the importance of listening and comprehension at the language lessons. It defines the role, the potential of rhetoric in the learning process.

Сучасні лінгвісти, психологи, соціо- і психолінгвісти розглядають особливості соціально та професійно зумовленої мовленнєвої поведінки людей, різні аспекти ділової комунікації у професійній діяльності. Цьому питанню присвячено праці В. Аннушкіна, Н. Бабич, Л. Мацько, Г. Сагач та інших дослідників. Риторика – відносно нова навчальна дисципліна в системі середньої та вищої освіти України, викладання якої зумовлене потребами сучасного суспільства молодій самостійній державі. Як показує практика сучасної школи, традиційне викладання таких філологічних дисциплін, як мова та література, не може забезпечити випускників необхідними навичками активного мовного вираження та впливу, які необхідні сучасній людині. Риторика – наука красномовства. Ораторське мистецтво виникло в Елладі, звідки поширилося на Стародавній Рим та новочасну Європу. У братських школах барокової доби було обов'язковою дисципліною. До її складу входила поетика, що викладалася у вигляді обов'язкового навчального предмета «Семи великих мистецтв». Розквіт національного світського та духовного красномовства припадає на XVII-XVIII ст. Відтворили систему навчання цієї науки в Києво-Могилянській академії. На той час було видано близько 200 авторських підручників з риторики, поміж них «Про ораторське мистецтво» Феофана Прокоповича. Випускники академії відзначалися високим рівнем професійної підготовки, мав володіти кількома мовами, трьома стилями мовлення: високим (видатним, поважним, піднесеним, великим), середнім (скромним, квітчастим, поміркованим, однорідним), низьким (простим, фамільярним).. Про це свідчила полілінгвістичність знань студентів: знали кілька живих і мертвих мов, складали орації, оди, поезії, пісні, розігрували театралізовані свята, користувались повагою як у себе в країні, так і за її межами.

Протягом 1850-1917 рр. відбувається вигнання риторики з вищих і середніх навчальних закладів. Класична гуманітарна наука з давніх часів успішно вирішувала питання, пов'язані з оволодінням секретами переконуючої комунікації, законами ораторського мистецтва, які „вимагали напруженої роботи, незвичайної наполегливості, різноманітності вправ, багатого досвіду, високого розуму й сучасного мислення" (Квінтіліан). Риторика формує в людини вміння управляти своїм мисленням і мовленням незалежно від того, чи пов'язана її професійна діяльність з активною потребою спілкуватися, говорити. Це дає можливість повніше реалізувати

себе як особистість в обранні спеціальності. Ефективна мисленнєво-мовленнєва діяльність - основа професіоналізму. Знання з риторики сприяють повнішій успішній самореалізації, соціалізації особистості. Риторика - навчальна дисципліна в системі середньої й вищої освіти в Україні. Вчені наголошують на значущості та витонченості ораторського мовлення, бо стиль делікатний, що відповідає хорошому смаку, об'єднує раціональне й емоційне [2]. Риторика розвиває в людині цілу систему особистісних якостей: культуру мислення (самостійність, самокритичність, глибину, гнучкість, оперативність, відкритість мислення, ерудицію); культуру мовлення (правильність, виразність, ясність, точність, стислість, доцільність); культуру поведінки (ввічливість, тактовність, толерантність, коректність, розкутість); культуру спілкування (повага до співрозмовника через вивчення його інтересів, управління поведінкою аудиторії, залучення односторонців, відповідальність за своє слово); культуру виконавської майстерності (виразність та доцільність жестів, міміки, правильність дикції та інтонації) [2]. Останнім часом до шкільних програм уведено елементи риторики з метою ознайомлення учнів з риторичними відомостями, розширення й поглиблення їхніх знань про види спілкування; вироблення умінь і навичок, насамперед умінь реалізувати комунікативну функцію. Необхідність викладання риторики пояснюється і неминучими процесами модернізації освіти. Отже, важливою складовою мовної особистості є риторична компетентність. Вивчення риторики в школі має вирішувати такі завдання: дати учням знання основних науково-теоретичних та історичних категорій і законів риторики, основ ораторського мистецтва; формувати риторичні вміння й навички: вести розгорнутий монолог, конструктивну, ефективну бесіду на будь-яку тему з позицій культурної, високоосвіченої людини; володіти полемічним мистецтвом, культурою діалогу та полілогу (диспут, полеміка, дискусія); розуміти й виявляти риси національної специфіки виступів та риторичних текстів із скарбниці українського красномовства.

Таким чином, увага має приділятися формуванню важливих умінь і навичок: реферувати прочитане, складати конспект, план висловлювання; правильно володіти голосом, використовувати невербальні засоби - жести, міміку; користуватися різноманітними мовними засобами; аналізувати усний і писемний текст; об'єктивно оцінювати виступи та аргументовано доводити свою думку; моделювати ситуації комунікації, дотримуватися правил ділової гри, переконливо виконувати обрану роль.

Література

1. Бухтій М.В. Риторика : модульний курс : навч.-метод. посіб. / М. В. Бухтій; голов. Ред. О.Ю. Беляєва. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2006. – 76 с.
2. Олійник О.Б. Риторика : навч. посіб. / О.Б. Олійник; ред.. С.П. Барандич. – К. : Кондр, 2009. – 170 с.

ЕТИЧНІ НОРМИ СПІЛКУВАННЯ ПІД ЧАС ДІЛОВИХ ПЕРЕГОВОРІВ

Шаповалова К.Є.

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Циганенко В.Л.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 705-14-98)

E-mail: ichigo.kurosaki.1996@inbox.ru

Basic concepts of etiquette. Features etiquette of business communication.
Speech etiquette leaders.

Норми моральності, або етикетні норми, сформувалися в результаті становлення взаємин між людьми. Без них неможливі жодні відносини: ні політичні, ні економічні, ні культурні. Дотримання їх дозволяє людям спілкуватися між собою на будь-якому рівні. Це означає, що члени суспільства повинні поважати один одного, накладаючи на себе певні обмеження.

Метою нашої роботи є висвітлити етичні норми спілкування під час ділових переговорів.

Етикет – слово французького походження, що означає манеру поведінки. До нього належать правила чемності і ввічливості, прийняті в суспільстві.

Сучасний етикет кожного народу має свої коріння, що сягають далекого минулого. Правила поведінки є загальними для всіх, але кожен народ вносить свої виправлення та доповнення, що зумовлюються суспільним ладом тієї чи іншої країни, історією, національними традиціями й звичаями. Також його дотримуються і представники торгових організацій, підприємці.

Усім без винятку підприємцям доводиться вступати з партнерами по бізнесу в переговори – постачальниками сировини, комплектувальниками чи виробниками, а також зі споживачами. Від того, наскільки добре вміє підприємець організувати і вести переговори, залежить успіх його справи, його репутація. Мистецтву ведення переговорів спеціально навчаються в усьому світі.

Правильно підготовлена до переговорів людина зможе домогтися своєї мети, не скривдивши при цьому партнера і залишивши про себе гарні враження. Підготовка до переговорів включає два основних напрями роботи: вирішення організаційних питань і вироблення основного процесу переговорів.

Важливим елементом підготовки до основного процесу переговорів є організація ділового прийому. Діловий прийом проводиться на ранній стадії партнерства з іншою фірмою, після встановлення з нею контактів, що виявляють взаємну зацікавленість.

Готуючись до зустрічі з партнером необхідно намітити свою тактичну лінію. Для цього корисно засвоїти прийоми, які можна застосувати в ході переговорів, домагаючись своєї мети.

Що потрібно зробити, щоб переговори пройшли успішно? Для цього треба опанувати технікою живого контакту: стежити за мовою (мова повинна бути правильною та красивою, без слів-паразитів), не показувати недобррозичливості, заздрощів, говорити без амбіцій, не нав'язуватися.

Якщо виникли такі фактори, то потрібно їх уникати, згладжувати чи нейтралізувати. Переговори орієнтовані на позитивний результат. Оponenta потрібно вислухати. Основна риса ділового спілкування визначається як відношення сторін до обговорюваної проблеми або відношенням до опонента.

Потрібно вміти аргументувати, щоб не бути голоснівним. Це – основна умова для успішних переговорів. Якщо нам вдалося розташувати опонента позитивно, переконати його в правильному виборі, – це запорука успіху. І навпаки, неправильно сказане слово, грубість, обман – втрата важко набутої репутації як організації, так і своєї.

Отже, дотримання законів спілкування, чесність, позитивність, аргументованість – все це можна зарахувати до етичних норм спілкування.

Література

1. Венедиктова В. Деловая репутация : личность, культура, этика, имидж делового человека / В.И. Венедиктова. – М. : Научная книга, 1996. – 86 с.
2. Шмидт Р. Искусство общения. – [пер. с нем.] / Р. Шмидт. – М. : СП «Интерэксперт», 1992. – 53 с.
3. Курбатов В. Искусство управлять общением / В. Курбатов. – Ростов н/Д. : Изд-во «Феникс», 1997. – 352 с.

ТОПОС «ПІВДЕННОГО КРАЮ» У ПОЕТИЦІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Швидка Л.Ф., Луган О.В.

Гімназія № 43 Міської ради Московського району м. Харкова
(61110, Харків, вул. Салтівське шосе 121/2, тел.: (057)738-16-97)

E-mail: sch43@kharkivosvita.net.ua)

The article examines the work of Ukrainian Lesya particular role topos "South region" (Crimea) in poetics. Examples cycles of poems Ukrainian Lesya "Journey to the Sea" and "The Crimean feedback".

Геніальна творчість Лесі Українки стала видатним явищем не лише вітчизняної, але й світової літератури. Перша її книжка «На крилах пісень» вийшла у 1893 році. Редактором видання був Іван Якович Франко. Творче зростання відбулося швидко, бурхливо й повноцінно. У 1894 році вона опублікувала поему «Роберт Брюс, король шотландський», 1896 – «Давню казку». Потім виходять її збірки «Думи і мрії», «Відгуки».

Леся Українка є авторкою таких віршів як «Contra spem spero!», «Досвітні вогні», «Слово, чому ти не твердая криця...», «Товаришці на спомин», поетичних циклів «Невільничі пісні», «Пісні про волю», «Сім струн», «Ритми», «Подорож до моря», «Кримські спогади», «Мелодії», «Кримські відгуки», «Хвилини», «Осінні співи». Останнє десятиріччя життя Лесі Українки присвячено драматичним творам: «Блакитна троянда», «Руфін і Прісцилла», «Лісова пісня», «Осіння казка», «Камінний господар», «Бояриня», «Адвокат Мартіан», «Кассандра», драматичними поемами «Вавилонський полон», «Оргія», «На руїнах», «Магомет та Айша», «Йоанна, жінка Хусова», діалогами «Три хвилини», «На полі крові», «У катакомбах» та ін.

Першим справжнім коханням Лесі Українки називають революціонера Сергія Мержинського. Вони познайомилися в Ялті в 1897 році, перебуваючи на лікуванні. Йому було 27 років, їй – 26. Сергій помер на руках у Лесі в Мінську від туберкульозу легенів. Тієї ж ночі Леся Українка написала поему «Одержима».

Одружена Леся Українка була з Климентом Квіткою. Спочатку вони оселилися в Києві, потім переїхали до Криму. Леся Українка прожила в Криму в цілому три роки. Дев'ятнадцятирічною дівчиною приїхала вона лікуватися на Сакський курорт. Незабутнє враження справили на юну поетесу неосяжність і краса моря. Вона пише свій перший кримський вірш «Морська тиша». Під час морської подорожі з Євпаторії до Севастополя народився вірш «Співай, моя пісня». Відвідала Леся Українка і Бахчисарай. Поетесу полонила краса міста. Тому пише три сонети: «Бахчисарай», «Бахчисарайський палац» і «Бахчисарайська гробниця». Незабаром Українка їде додому. На жаль, лікування грязями не допомогло. Хвороба прогресувала. У червні 1891 року письменниця знову приїжджає

на лікування в Крим, в Євпаторію. Через безперервні болі писала Леся Українка мало. Після повернення додому створила цикл віршів «Кримські спогади» (1890- 1891) .В останній приїзд до Криму в 1907 році поетесою були написані вірші: «Народ до пророка», «Полярна ніч», «Хвиля». Наприкінці 1908 року Леся Українка поїхала до Грузії.

Вимушені потребою лікування подорожі до Німеччини, Італії, Єгипту, кількаразові перебування на Кавказі, Одещині, в Криму збагатили її враження.

Поетичний цикл, написаний у силабічній системі віршування. Такої системи віршування вона дотримується у циклах «Подорож до моря» та «Кримські відгуки». Влітку 1891 року українська поетеса під враженням від перебування в Євпаторії написала «Кримські спогади», який присвятила братові Михайлові. Ці цикли об'єднує не лише широке географічне та історичне тло, східна екзотика, але й близькість ліричних героїв, зображення особливого романтичного світу, чарівні пейзажні картини, які нерозривно зв'язані з їхніми переживаннями, тому це дає право називати ці цикли «кримськими поемами», які мають свою логіку та послідовність[1, с. 123].

У поезії «Заспів» українська поетеса, згадуючи Крим, використовує перифраз «південний край», до якого через «бурливе море» чайкою летять її думки, щоб привітати ту «ясну країну», «Де прожила я не одну днину, / А не була шаслива й на годину...». Але авторка не звинувачує цей край, для якого підбирає ще один перифраз-звертання («стороно прекрасна»): «Не винна ти, що я не маю долі, / Не винна ти, що я така нещасна!».

Топос Криму у циклах Лесі Українки має широке топонімічне поле: У Лесі це – Чорне море, Мердвей («Чортові сходи»), Байдари, місто Бахчисарай, Бахчисарайська гробниця, Ай-Петрі. У творах Лесі Українки теж неодноразово звучить мотив самотності, незадоволення життям, але мотив вдячності тій же «чужій Ялті» перемагає: «Нехай я отруєна злою журбою. / Та в пісні на всяку отруту є лік. / Ми слухали пісню морського прибою, - / Хто чув її раз не забуде повік» [2, с. 214].

Іван Франко про її талант писав: «Говорячи про українських поетів цієї доби, може на перше місце прийдеться поставити Лесю Українку. Це талант сильний, наскрізь мужній, хоч не позбавлений жіночої грації і ніжності». Винятково велике значення творчості Лесі Українки в історії української літератури полягає в тому, що вона збагатила українську поезію новими темами й мотивами.

Література

1. Ніколенко О.М. Романтизм у поезії : посібник для вчителя / О.М. Ніколенко. – Харків : Вид-во „Ранок” “Веста”, 2003. – С. 114 – 146.
2. Українка Леся. Зібрання творів : у 12 т. / Леся Українка. – Т.12. – К. : Наукова думка, 1979.–С. 214.

ДО ПИТАННЯ ПРО ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ МОВ В УКРАЇНІ

Яровий М.В., Назаренко Д.С.

Науковий керівник – к.філол.н., доц. Явтушенко В.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702 14 98)

Email: nazdeutsch@mail.ru, nikita_yarovoy@ukr.net

Ukraine is one of the largest European countries, so many different ethnic groups live on its territory. In some regions, the number of speakers of regional languages is more than the number of carriers of the state. This is due to geographical and historical factors of development of our country. As the result, on a par with the national language, people use an alternative, so-called regional language.

Регіональні мови України – мови, які традиційно використовуються в межах певної території нашої держави її громадянами, які складають групу, що за своєю чисельністю менша, ніж решта населення цієї держави; та/або відрізняється від офіційної мови (мов) цієї держави. Законодавчо регулюються згідно Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. Хартія ратифікована Україною у травні 2003 року. Відповідно до закону про ратифікацію хартії, в Україні положення документа застосовуються до мов таких національних меншин: білоруської, болгарської, гагаузької, грецької, єврейської, кримськотатарської, молдавської, німецької, польської, російської, румунської, словацької й угорської.

Чому це питання є актуальним для України? Сьогодні в нашій державі прийнято закон, який вносить регіональні мови в деяких сферах на рівень державної мови, тим самим дозволяючи громадянам в певних сферах використовувати лише регіональні мови. Наприклад, за цим законом у листуванні з центром органи місцевої влади можуть використовувати 18 регіональних мов та вимагати відповіді цією ж мовою: "У листуванні місцевих органів державної влади і органів місцевого самоврядування з органами державної влади вищого рівня дозволяється застосовувати цю регіональну мову (мови)" [1].

У 2012 році у Верховній Раді було затверджено закон «Про засади державної мовної політики №5029-VI» – закон, прийнятий Верховною Радою України 5 червня 2012 року. Цей закон було прийнято з порушенням регламенту, за прийняття проголосувало 234 в першому читанні (за деякими даними голосувало насправді лише 174 депутати) та 248 голосів у другому читанні [2]. Закон містить неоднозначне [3] визначення терміну «рідна мова», трактуючи його таким чином: «рідна мова – перша мова, якою особа оволоділа в ранньому дитинстві».

Закон встановлює державною мовою українську мову, але істотно розширює використання регіональних мов, якщо кількість носіїв цих мов не менше 10% від населення регіону, в деяких випадках й менше 10%. Так, частина 7 статті 7 закону зобов'язує громадян, які проживають на території, де функціонує регіональна мова, розвивати та використовувати таку мову. Дія закону розповсюджується на вісімнадцять мов.

Конгрес національних громад України, до якого входять болгарська, естонська, єврейська, литовська, німецька, польська, румунська, ромська, угорська, кримськотатарська, татарська та вірменська громади, розкритикував даний законопроект. Також піддали критиці «мовний» законопроект «Союз гагаузів України», Асоціація єврейських організацій та общин України та Всеукраїнська громадська організація російської культури «Русь».

Ще на стадії проекту він викликав активний спротив опозиції, отримав багато негативних експертних оцінок, викликав масові суспільні протести. Це викликано тим, що наука, медіа

23 лютого 2014 року Верховна Рада України скасувала цей закон, прийнявши проект Закону «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України „Про засади державної мовної політики“». 3 березня в.о. президента Турчинов сказав, що не буде підписувати рішення парламенту про скасування цього закону, доки не буде підготовлений і Верховною Радою проголосований новий закон, і доручив підготовку нового закону, «який буде повністю збалансованим». 3 листопада новообраний президент Петро Порошенко проголосив, зокрема, що «спільними зусиллями ми вдосконалимо мовну політику».

Отже, питання регіональних мов та їх функціональність в Україні залишається відкритим до тих пір, поки не буде прийнято новий законопроект, який був би збалансованим і відповідав європейським стандартам. Залишається сподіватись, що законопроект буде прийнято найближчим часом, без порушення регламенту та несподіванок.

Література

1. Палій О. «Регіональні мови: поряд чи замість державної?» / О. Палій Українська правда. – 2012. – 5 червня. Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2012/06/5/6965798/>
2. «Законопроект про мову приймали «Мертві душі»» / Українська правда. – 2012. – 6 червня. Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2012/06/6/6966094/>
3. Alan Davies The Native Speaker: Myth and Reality. – 2. – Multilingual Matters, 2003. – 237 p. – (Bilingual Education and Bilingualism). – ISBN 1853596221.

Секція 2

КУЛЬТУРНІ, РЕГІОНАЛЬНІ, ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ

ІСТОРІЯ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ

Адаменко Є.І.

Науковий керівник – к.і.н., доц. Бадєєва Л.І.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702 -14 -98)
E-mail: ukrainozn@ukr.net

The main stages of formation and development Kharkiv national university of Radio Electronics shows in the article. The author showed the transition of one of the conventional institutions to the university of national importance

Одним з успішних вищих навчальних закладів не лише Харкова, а всієї України є Харківський національний університет радіоелектроніки. В університеті сьогодні здобувають освіту майбутні фахівці у сфері штучного інтелекту, інформаційної безпеки, програмісти, радіотехніки, інформаційні аналітики.

Історія ХНУРЕ бере свій початок в далекі та непрості 1930-ті роки. Постановою Президії ВРНГ СРСР про створення галузевих вищих технічних закладів у квітні 1930 р. Харківський політехнічний інститут був реорганізований, і на базі його факультетів та спеціальностей було створено п'ять вищих навчальних закладів, в тому числі й Харківський інженерно-будівельний інститут (як тоді називався ХНУРЕ). У 1930 р. на території Шатилівки, недалеко від нового центру міста – площі Свободи – на пустирі за ярами розпочалося зведення нової будівлі Харківського інженерно-будівельного інституту. Проект розробили архітектори Я.А. Штейнберг, Р.М. Фрідман, І. Заславський. У 30-х роках директорами ХІБІ, завідувачами спеціальностей, а пізніше деканами факультетів призначали або студентів, або інженерів, які щойно закінчили інститут. Так, директорами ХІБІ були: С.Л. Крол (1933-1937), В.В. Блінов (1937-1941). У 30-ті роки ХІБІ перетворився на великий навчальний заклад із розвиненою матеріально-технічною базою, яка ставала дедалі потужнішою. За п'ять років (1933-1938) кількість кафедр збільшилася з 24 до 32, створено десять нових лабораторій.

Коли почалася радянсько-німецька війна, у перші дні війни на фронт пішли 39 співробітників та 17 студентів добровольцями. В роки війни навчальний заклад був евакуйований до Караганди.

У 1944 р. Харківський інженерно-будівельний інститут був реорганізований у Харківський гірничо-індустріальний інститут (ХГІІ).

Бурхливий технічний прогрес, що спостерігався наприкінці 50–на поч.60-х років ХХ ст., призвів до гострої потреби підготовки спеціалістів для обслуговування нової сучасної техніки. 1962 р. на базі Харківського гірничо-індустріального інституту був створений Харківський інститут

гірничого машинобудування, автоматики та обчислювальної техніки (ХІГМАОТ). Ректором інституту був Терещенко О.І.

Десятого червня 1966 р. Постановою Ради Міністрів СРСР ХІГМАОТ було перетворено у Харківський інститут радіоелектроніки (ХІРЕ). Ректором закладу було призначено В.Г. Новікова (1966-1983). Наприкінці вересня 1966 р. в ХІРЕ нараховувалось шість факультетів та 41 кафедра.

Початок 1980-х років позначився важливими подіями в житті інституту. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 25 лютого 1981 р. за заслуги в підготовці кваліфікованих спеціалістів і розвиток наукових досліджень ХІРЕ був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора. Постановою Ради Міністрів УРСР від 26.01.1982 р. інституту було присвоєно ім'я видатного радянського вченого в галузі ракетно-космічної техніки, академіка М.К. Янгеля.

На початку 1990-х років ХІРЕ святкував своє 25-річчя. За цей період навчальний заклад підготував 31050 інженерів, було захищено 42 докторські та 476 кандидатських дисертацій.

Згідно Указу Президента України від 13.08.1993 р. ХІРЕ отримав статус технічного університету. Це стало свідченням вітчизняного та міжнародного визнання високого рівня підготовки кадрів для галузей промисловості. На семи факультетах університету за 12 спеціальностями навчалось понад 6000 студентів, працювало більше 600 викладачів, серед яких – 45 докторів і 400 доцентів наук. У 1994 р. ректором вищого навчального закладу став професор Михайло Федорович Бондаренко.

У 1995 р. в структурі університету відбулися зміни. Відкрито два інститути: інститут радіотехніки й електроніки (директори – проф. В.І. Альохін, проф. В.М. Шокало) та інститут комп'ютерних інформаційних технологій (проф. Ю.П. Лук'янов, проф. В.М. Левикін).

Указом Президента України від 07.08.2001 р. ХТУРЕ присвоєно статус національного університету, і відтоді заклад став називатися Харківський національний університет радіоелектроніки. В 2012 та 2013 роках ХНУРЕ зайняв перші місця серед технічних університетів України за результатами рейтингу, розробленого Міністерством освіти та науки України.

Таким чином, за понад 85 років своєї діяльності ХНУРЕ пройшов шлях від інженерно-будівельного інституту до навчального закладу національного значення.

Література

1. Харківський національний університет радіоелектроніки / Гол. ред. кол. М.Ф. Бондаренко –Х.: ТОВ «Видавничий центр «Логос Україна», 2011. – 263 с.
2. Феномен Харькова в его людях / П.В. Воловник. – Х. : Золотые страницы, 2004. – 504 с.

НАРОДНІ СВЯТА ТА ОБРЯДИ НА СЛОБОЖАНЩИНІ

Білокурова А.О.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Коваленко Е.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057)702-14-98)

E-mail: mailrushkina2012@mail.ru

In the history of the Ukrainian people is great admiration study of folklore and rural traditions, life and more. Since the basic premise of vibrant and life-giving culture is natural, it should also apply to the unspoiled , authentic and original culture of ordinary people.

Яскравим прикладом того, де мали розвиток українські національні традиції, є Слобожанщина. Це історична територія, що охоплює нинішню Харківську та частину Сумської, Донецької і Луганської областей України. За часів відродження української культури необхідним є знання тих звичаїв і культурних досягнень, що мали місце в минулі століття. Органічно розвиваючись, ці культурні набуття сприяли існуванню української нації у її важкі історичні часи, підтримували дух народу у моменти суворих випробувань, що їх зазнавала Україна, і є невід'ємною частиною державної незалежності України.

Мета доповіді – показати, на деяких прикладах, історичну самобутність українських обрядів та свят в східному регіоні України, Слобожанщині.

Українські народні звичаї – весілля, танки, ігри – збереглися у козацтва та селянства значно краще і довше, ніж у міщан і панства. Празників у слобожан було багато, і деякі з них святкувалися кілька днів, наприклад Трійця. Календар свят визначався аграрним устроєм життя.

На дванадцятиденні свята (Різдво, Новий рік та Хрещення) проводилося багато магічних ритуалів, що за віруваннями повинні були забезпечити людям вдачу наступного року. На Різдво колядували, на Новий рік щедрували. Ходили по хатах, співали, славили господарів, бажали їм щастя, добробуту, за що отримували певну винагороду. По хатам ходили з вертепом, де ставилися такі собі лялькові вистави, або ж влаштовували ритуальну гру-виставу «Коза», яка символізувала кругообіг часу.

На початку весни відзначали Масляницю – прихід весни. На масляну готували млинці, вареники, куштували горілку, ходили в гості один до одного. Парубки та дівчата, що не оженилися восени, тягнули колоду.

Перед святом Паски фарбували яйця, випікали паску, начиняли ковбаси, готували інші страви для великодньої вечері. У святкові дні відбувалися триденні народні гуляння, які проводилися на майдані біля церкви. В ці дні всім дозволялося дзвонити у церковні дзвони.

Було чимало й місцевих празників, наприклад, Паликопи (Пантелеймона). Чоловіки, і жінки на це свято ходили по вулицях з музикою – скрипками та цимбалами. Заходили й до шинку, пили там горілку маленькою чаркою і танцювали український танок [1,с. 154].

Одним з цікавих прикладів обрядовості у слобожан є звістки про весілля. Починалося діло з того, що посилалися свахи до батьків молодої; вони брали з собою, як посланці, хліб та посохи. При згоді молодої, вона давала старостам рушники, котрі у багатих були вишиті шовком або золотом. Старости поверталися до родини молодого, перев'язавши себе рушниками. З того дня молодий міг навіщати засватану дівчину. У суботу перед вінчанням молода робила бенкет і вечерю подружкам з піснями й танками. Після вінця молоді йшли до батьків жениха на трапезу. Батько й мати жениха сиділи на кожусі, вивернутому уверх шерстю, і держали у руках хліб, котрим благославляли молодого, одпускаючи його на коні до молодої. Там батько й мати молодої виходили їм назустріч у вивороченому кожусі на кочерзі або на вилах з горщиком з водою або вівсом. На коня сідав родич молодої і немов утівав од бояр, котрі його доганяли теж на конях і приводили на двір, де він брав немов викуп за молоду. Сідали за стіл. Роздавалися подарунки, потім виходили на двір танцювати до обіда під музику. Грала звичайно троїста музика – скрипка, бас і флейта. На столі стояв коровай, перед образами – шабля з запаленими свічками. Дружко роздавав коровай. Після обіда знов танцювали, а потім вечеряли. Після цього їхали у двір молодого, де запалювали куль соломи, і через це вогнище усі переїздили. Молода роззувала молодого, а він злегенька бив її холявою по спині.

Ці звістки про весільні звичаї слобожан згадуються видатним українським письменником, нашим земляком Г. Квітою-Основ'яненком – у його творі «Сватання на Гончарівці», де описано весілля у однієї з частин міста Харкова [2].

Саме в культурі українського села, тобто в їхніх традиціях, звичаях та побуті, є джерело й основа національного життя. На Слобожанщині накопичений значний досвід різних верств населення в участі по збиранню, збереженню та відтворенню традицій обрядової культури українського народу. Слід відзначити, що ці компоненти духовної культури слобожан мають свої особливості і є важливою складовою культури українського народу.

Література

1. Астахова О.В., Крупа Т.М., Сушко В.А. Свята та побут Слобожанщини. – Харків: Колорит, 2008. – 208с.
2. Квітка-Основ'яненко Г.Ф.: Твори у восьми томах., Т.2, – К. : 1968–1970. – 328 с.

ВИНИКНЕННЯ ПИСЕМНОСТІ І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ КУЛЬТУРИ ПЕРШИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Біляєв М.П.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Коваленко Е.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057)702-14-98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

This article is about the advent of writing and its significance for the culture of the first civilizations .It contains information about evolution of writing and its changes in the course of human development.

Появу писемності для людства важко переоцінити. Вона, як засіб передачі інформації, впливає на ментальність та розвиток представників окремих етносів. Без писемності неможливо було б накопичення знання, не існувало б літератури, науки, медицини, та інших галузей культури. Тому писемність є важливим чинником для будь якої розвинутої культури.

Мета роботи – розглянути процес формування та розвитку писемності і її роль у розвитку людства.

Писемність – це засіб передачі інформації за допомогою знаків, предметів або малюнків. Виникнення мови у первісному суспільстві створило основу для появи писемності.

Писемність виникла тоді, коли люди почали виражати свої думки за допомогою оточуючих їх предметів. Так з'явилося предметне письмо зокрема палочне та вузелкове, яке являє собою сукупність предметів, речей, штучно створених людиною для передачі інформації.

Наступний крок у розвитку писемності, який відноситься до періоду перших цивілізацій, полягав у переході до використання образотворчих засобів закріплення інформації. Перші образотворчі засоби представлені малюночним листом – піктографією. Тобто малювання є джерелом походження іншого виду писемності в усьому світі. Це особливий знак, малюнок, який відображав пізнавані риси об'єкта або поняття, явища або предмета, на які він вказує. Піктографія не була фонетичною системою запису, тим самим вона позбавлена безпосереднього зв'язку з мовою. Але піктограми завжди передавали конкретну інформацію, а той, хто їх читав, зміст формулював словесно. Відмінною особливістю піктографії є те, що навіть носії різних мов могли приблизно однаково розуміти сенс одних і тих же малюночних записів. Піктографія отримала поширення в області запису господарських справ. Тут число понять обмежувалося самим змістом послання, адже для того, щоб зафіксувати кількість населення, розмір армії, кордону мисливських угідь та майно мешканців племені не потрібні були занадто складні зображення. З розвитком цивілізації з'являється необхідність передавати і фіксувати складні повідомлення, накази царів, правителів і тоді виникає ідеографія.

Ідеографія – це окремий різновид письма, знаки якого позначають певну ідею. Вона мала тіж самі якості як і піктографія, але завдяки зміні сенсу малюнків письмо спроситилося. Крім того, для ідеографії характерна стабілізація кількості та форм графічних знаків. Основним недоліком ідеографії є необхідність запам'ятовувати величезну кількість графічних знаків, число яких постійно зростає в міру розвитку мови і поповнення його новими словами і поняттями. Але із розвитком держав, торгівлі, економіки, господарства потреба записувати нікуди не поділася і із часом малюнки спрощувались доки не стали ієрогліфами[1].

Ієрогліф – умовний знак, що позначає певні поняття або ж важливі складові частини окремих слів або слово обороти. З переходом від малюнків, що представляють предмети, до письмових знаків слова, що представляють слова, увага акцентується вже не на імітації зображуваного об'єкта, а на встановленні відмінностей між письмовими знаками. Ієрографія не пов'язана з вимовою окремих слів або букв і безпосередньо призводить читаючого до значення описуваного предмета. Найбільшого розвитку ієрографія набуває в Стародавньому Єгипті, потім в Китаї та інших країнах.

Стосовно народів близького сходу, то там ідеографія переродилася у нову систему письма з елементами фонетики. Це був клинописний лист який поширився у Месопотамії та Вавилоні. У клинописному листі знаками передавали не тільки слова, а й склади. Кілька написаних поряд складів утворювали слово. Зрештою маючи прилизно 400 знаків клинопис перетворився на систему письма, яка справді відтворювала мову з її лексичними і граматичними особливостями. В епоху Середньовавилонського царства клинопис став міжнародним дипломатичним письмом на Близькому Сході, його використовували навіть єгипетські чиновники. Клинопис використовувався для шумерської мови, а також поклав початок семітській мові яка є північною гілкою афразійської родини мов зокрема аккадській мові. Тому месопотамський клинопис іноді образно називають «латиницею Стародавнього Сходу».

Отже, на прикладі перших цивілізацій ми бачимо, що писемність є основою розвинутої культури. Завдяки розвитку будь-якої культури і цивілізації взагалі виникають нескінченні потреби удосконалювати, спрощувати писемність, щоб фіксувати ту чи іншу інформацію.

Література

1. Истрин В.А. Развитие письма – М.:Наука, 1965 –130 с.
2. Готье Л.М. Введение à Древний Завет – К.: Лозанна , 1914 – 85 с.

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Богун А.Є.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Коваленко Е.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057)702-14-98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

This article is about features of modern youth cultural. Also it contains information about the educational potential of youth.

Пам'ятаємо – майбутнє будь-якої країни за молоддю. Молодь – основний носій інтелектуального і фізичного потенціалу суспільства, вона володіє величезними здібностями в технічній та культурно-художній галузях, визначається продуктивною діяльністю у всіх сферах людського буття. Саме ця верства населення більш активно впроваджує нові ідеї, фантазує. Суспільство еволюціонує завдяки молоді. Маючи велику соціальну та професійну перспективу розвитку, молодь здатна швидше інших суспільних груп здобувати нові знання, оволодівати новими професіями та спеціальностями.

Мета роботи – розглянути особливості культурного розвитку сучасної української молоді.

Принциповим питанням при розгляді ролі молоді в суспільстві є питання її як суб'єкта та об'єкта соціальних перетворень. Вступаючи в життя молода людина є об'єктом впливу суспільних умов, сім'ї, інститутів освіти, а пізніше в ході дорослішання і переходу в більш зрілі фази розвитку, починає сама суттєво впливати на суспільство якості суб'єкта. Тобто молодь виступає суб'єктом, коли впливає на суспільство, віддаючи власний потенціал, при цьому вона є об'єктом, тому на неї спрямований суспільний вплив з метою її розвитку.

Держава активно працює з молоддю, проводить різноманітні заходи та лекції. Уряд схвалив Концепцію Державної цільової соціальної програми "Молодь України" на 2016-2020 роки. Але вона не спрямована безпосередньо на підвищення культурного рівня української молоді.

Без сумніву, великий вплив на культурний розвиток молоді має освіта.

Вища освіта – це не тільки можливість вивчати те, що подобається, а й застосовувати ці знання на практиці в своєму житті. Саме тому, обираючи між продовженням освіти, або залишаючись з неповною середньою освітою, більшість обирає перше. Це свідчить про зацікавленість молодих людей розвивати свої здібності, але часто перепонами слугують такі чинники як економічна скрута в суспільстві або відсутність сучасного спеціалізованого навчального закладу.

До числа особливо тривожних тенденцій відноситься падіння престижу загальної та професійно-технічної освіти; збільшення числа

молоді, що починає трудову діяльність із низьким рівнем освіти, не маючої бажання або можливостей продовжувати навчання. Нажаль, багато напрямів в освіті зорієнтовано на «потокове» виховання фахівців.

З іншого боку освітній потенціал молоді не реалізується належною мірою. Відзначається тенденція до падіння якості освіти завдяки зниженню соціальної престижності педагогічної професії. Матеріально-технічна база закладів освіти всіх рівнів знаходиться на достатньо низькому рівні, маючи при цьому недостатні темпи її модернізації.

Залишається проблемою доступність освіти, майже половина опитаних вважає, що частині молоді вища освіта взагалі недоступна. Це свідчить про низку проблем не лише в системі освіти, а й у суспільстві в цілому. Особливо ж це стосується рівня підготовки в сільській школі, скрутного матеріального становища багатьох сімей, послаблення громадського і державного контролю над розподілом ресурсів. Все це говорить про те, що молодь не може продуктивно реалізувати свій потенціал

Наведемо результати соціопитування серед молоді на сьогоднішній день.

Серед опитаних під час дослідження «Становище молоді в Україні» 43 % стверджують, що в Україні існує достатній доступ до всіх інформаційних ресурсів. Найдоступнішим є телебачення (88 %), найменш доступним Інтернет (34 %). Найпроблематичніший доступ до інформаційних ресурсів, на думку опитаних, мають малозабезпечені групи молоді (66 %), мешканці села (60 %), сироти (53 %), молодь із проблемами здоров'я (42 %). Найбільш популярною є розважальна інформація (71 %), новини (61 %) та науково-популярна. Повністю довіряє інформації лише п'ята частина респондентів, переважна ж більшість має сумніви в її достовірності [1].

Також на сьогодні виникає багато проблем, пов'язаних з мовним питанням, з низьким рівнем мовної культури, що свідчить про суттєві проблеми в цій галузі.

Сьогодні молодіжна культура в Україні має багато недоліків, зокрема відхід від позитивних цінностей і норм минулого у сферу дозвілля, в якому провідними є лише спілкування та розваги і примітивна самоосвіта, які мають деструктивний вплив. Тому метою державних та громадських структур є створення сприятливих умов для розвитку і самореалізації молоді, формування її громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості. За цим майбутнє нашої країни і української нації зокрема.

Література

1. Соціальні проблеми молоді в Україні. Центр соціальних ініціатив Інституту соціології НАН України:– 2006.
2. Черниш Н.Й. Суспільна свідомість молоді. – Львів: Світ, 1990.

СТВОРЕННЯ КОМІТЕТУ КОНСТИТУЦІЙНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ У ХАРКОВІ

Велитченко О.А.

Науковий керівник – к.і.н., доц. Золотарьов В.С.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет
(61002, Харків, вул. Петровського, 25, каф. українознавства,
тел.(057) 731-32-51)
E-mail: zolvist@i.ua

This article deals with typical specialties of creation and development of Kharkiv Constitution and Democratie Party Committee (Party of nation Freedom) which has been one of the most important Regional Committee in Ukraine. Quant live and qualitive Committee structure has been analised. Value of its (Committee) political struggle problems one of which was Duma activity in 1905-1906, has been given. Committee strategy and tactic Party relationship with Central Committee, its (Committees) role and place in the political city life has been considered.

В умовах багатопартійності, гострої політичної боротьби та проведення соціально-економічних реформ в сучасній Україні, слід звернутися до досвіту політичних партій початку ХХ ст. Особливо це стосується партії кадетів, яка за політичну основу взяла кращі зразки західноєвропейського лібералізму, а саме модель англійської конституційної монархії. Крім того, після проголошення Україною зовнішньополітичного курсу на інтеграцію до Європи, де загальнолюдські цінності є основою державної політики, потрібно ретельно вивчати політичний досвід ліберальних партій минулого.

Метою цієї статті є намагання об'єктивно показати процес створення та діяльності Харківського комітету ПНС, виявити деякі його особливості та значення в суспільно-політичному житті міста та регіону.

Конституційно-демократична група утворилася в Харкові у листопаді 1905 року, згодом вона стала комітетом [3, с.46]. Слід зазначити, що кадетський комітет у Харкові виник одним з перших, приблизно одночасно з Київським. Деяко раніше кадетські комітети були засновані в жовтні 1905 р. лише у Катеринославі, Полтаві та Херсоні. [2, с.82] Тобто після завершення роботи I з'їзду кадетської партії відразу почали виникати комітети на Україні, що говорить про високий організаційний рівень кадетів. У січні 1906 р. до офіційної назви партії – Конституційно – демократична партія було додано – партія народної свободи (ПНС).

Харківський комітет почав свою діяльність в умовах, коли політична й соціальна активність мас зростала. Кадетський комітет у Харкові виник не на порожньому місці. Тут діяли впливові політичні установи, що були прихильниками ідей ліберального руху. Такими виявилися Харківське губерньське земство, більшість діячів міської Думи та прогресивно

налаштована інтелігенція. У будинку Харківської губернської земської Управи 5 грудня 1904 року відбувся протиурядовий банкет, на якому лунали виступи про необхідність зміцнення ліберального руху. До цього часу вже були встановлені зв'язки харківських земців з "Союзом-земців-конституціоналістів" й "Союзом визволення". Один з лідерів харківських земців М. М. Ковалевський був серед засновників "Союзу земців-конституціоналістів" й "Союзу визволення" [3, с. 47].

Значну активність виявила й харківська інтелігенція. У Харкові діяли відділення "Союзу союзів", "Академічний союз", "Союз адвокатів" та ін. Головною метою їхньої діяльності була боротьба за конституційно-демократичний спосіб правління. Серед харківських інтелігентів, які згодом стали членами ПНС, її видатними діячами, варто назвати прізвища таких відомих у Росії осіб, як професор Харківського університету, історик М.М. Ковалевський, автор відомих наукових робіт, присвячених проблемам розкладання общинного ладу й дослідженню родових відносин. Одним із засновників ліберального руху в Харківській губернії був професор М.Ф. Сумцов, автор багатьох робіт з давньої історії України та писемності, української етнографії. Він належав до кадетської партії та деякий час очолював кадетську фракцію у міській думі. Також великим впливом у партії користувався ще один харківський професор – М.О. Гредескул, який став в I думі товаришем голови [3, с. 48]. Гредескул видавав у Харкові газету "Мир", після закриття якої в 1906 році стала видаватися газета "Волна" за редакцією професора М.В.Чубинського [3, с. 49]. Особливістю роботи Харківського комітету ПНС можна вважати активну видавничу діяльність. Так, протягом 1908–1917 рр. у Харкові виходили газети прокадетського напрямку: "Южный край", "Будущее", "Утро". Ці видання користувалися популярністю на Півдні Росії та мали вплив серед населення.

Значна роль у створенні Харківського комітету ПНС належить прогресивним земським діячам. Серед них особливе місце посідали М.М. Ковалевський, Ф.І. Іваницький, М.Д. Делярю, Г.М. Лінтварьов. Усі вони згодом стали депутатами I Державної думи та відігравали там важливу роль.

Харківський комітет ПНС швидко став однією з провідних політичних організацій міста. Він проводив різні наради, збори, випускав звернення до громадян. Отже, у цей час кадетська партія залишалася нелегальною, і будь-який їхній захід переслідувався владою. Так, найбільш значним заходом діяльності комітету стали збори членів ПНС, що відбулися 26 лютого 1906 р. в будинку № 26 на Єпархіальній вулиці. На зборах обговорювалася тактика діяльності комітету під час проведення виборчої компанії до Державної думи. Збори жорстоко були розігнані поліцією [3, с.49]. Комітет видав безліч звернень, зокрема "До громадян виборців", "До робітників і службовців у торговельно-промислових закладах" тощо.

Швидко зростала чисельність харківського комітету кадетської партії. Вже навесні 1906 р. у ньому офіційно за списком було 626 членів, але їх було значно більше, тому що через переслідування з боку поліції багато людей не реєструвалося [9, л. 1]. Крім губернського в Харкові діяв міський комітет, існувала студентська організація в університеті [1, с. 172]. В губернії діяли повітові комітети партії. Особливо активними були Сумський, Валківський і Куп'янський комітети. Не тільки кількістю, але і якістю своїх рядів виділявся Харківський комітет, до складу якого входили відомі вчені, професори, викладачі шкіл і гімназій, адвокати, лікарі, інженери, публіцисти. Але не тільки вище суспільство було представлено в лавах кадетської партії, там були й дрібні службовці, ремісники, міщани, робітники й селяни.

Література

1. Ветров Р.І. Політичні партії України в першій чверті ХХ століття (1900-1925 рр.) /Р.І. Ветров, С.П. Донченко. – Дніпропетровськ. –2001. – 245 с.
2. Донченко С.П. Ліберальні партії України (1900 -1919 рр.) / Донченко С.П. – Дніпродзержинськ: Видавничий відділ ДДТУ, 2004. – 379 с.
3. Золотарьов В.С. Виникнення та діяльність Харківського комітету Конституційно – демократичної партії / В.С. Золотарьов // "Культура народів Причорномор'я" Таврического Национального университета им. В.И. Вернадского. – 2007 г. – № 116. – С. 46-50.

ХРЕСТОВІ ПОХОДИ

Гаврилюк Д.В.

Науковий керівник – к.і.н., доц. Бадєєва Л.І.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

Crusades were military campaigns of western europeans against Muslims in the XI–XIII centuries, aimed at the liberation of Jerusalem and the Holy Land (modern Israel, Syria and Palestine). The head of the Catholic Church – the Pope proclaimed them. In addition, there were smaller and less significance attempts of conquest of the Lithuanians, Polabian and Baltic Slavs and the establishment of short-lived Crusader states on the territory of the Byzantine Empire.

Сучасні війни мають багато спільних рис з минулими. Все ті ж методи ведення війни – від презирства свого противника до пропаганди. Одним з наймасштабніших світових конфліктів Середньовіччя, безперечно, є Хрестові походи. Їх причиною був тиск мусульман на християн в Єрусалимі, що призвело до затяжних війн та великих втрат із обох сторін. У сучасному світі є аналогічне протистояння, знову ж таки, християнської Європи та мусульманського Сходу, тому тема Хрестових походів залишається актуальною й до сьогодні. Вивченням історії Хрестових походів займалися В. Тірський, Г. Гібб, А. Комніна та інші дослідники. Автор ставить за мету проаналізувати значення хрестових походів.

Відомо, що Перший Хрестовий похід був задуманий у листопаді 1095 р. на Клермонтському з'їзді, де Папа Римський Урбан II Блаженний закликав весь християнський світ до звільнення Святої Землі від мусульманського панування. Не дочекавшись збору лицарів, селяни з Франції, Священної Римської імперії та італійських держав об'єдналися та пішли в похід. Вони були погано озброєними та недосвідченими у військовій справі, тому зазнали поразки від сельджуків під Нікеєю. Лише весною 1097 року загопи лицарів-хрестоносців зібрались у Константинополі. Головну роль відіграли граф Раймонд Тулузький, Готфрід Бульйонський, граф Боемунд Тарентський. Під приводом останнього хрестоносці зібрались восени 1097 року та наступного року захопили Нікею, Едессу, а пізніше Кілікію і Єрусалим у 1099 році. Після цього всього, хрестоносці осіли, заснували Єрусалимське королівство, Антіохійське князівство, Едеське та Траполійське графства, де в майбутньому організували чернечо-лицарські ордени іоанітів, тамплієрів та Тевтонський орден.

Другий Хрестовий похід відбувся, коли мосульський емір Імад ад-Дін Зенгі розгромив військо Тріполійського графства та завоював Едессу. Антіохійський князь Раймунд де Пуатьє відмовився допомагати тріполійцям та навіть заважав надходженню допоміжних сил.

У Третньому Хрестовому поході мусульманському полководцю Салах-ад-Діну протистояв легендарний англійський король Річард Левине Серце, король Франції Філіп II Август та імператор Священної Римської імперії Фрідріх Барбаросса, який втопився при переправі через річку Тавр. Навесні прибули королі Англії і Франції та герцог Леопольд Австрійський. Дорогою Річард I Левине Серце переміг імператора Кіпру Ісака Комніна, який змушений був здатися. Його ув'язнили в сирійському замку, де тримали майже до самої смерті, а Кіпр потрапив під владу хрестоносців. Облога Акри йшла погано внаслідок розбрату між французьким і англійським королями, Лише 12 липня 1191 року Акра здалася після майже дворічної облоги. Незабаром після цього відплив на батьківщину Філіп II із частиною французьких лицарів, але Гуго Бургундський, Генріх Шампанський і багато інших знатних хрестоносців залишилися в Сирії. Після взяття Акри хрестоносці не наважилися напасти на Єрусалим, хоча й робили слабкі спроби. Нарешті, у вересні 1192 р., було укладене перемир'я із Саладином: Єрусалим залишився під владою мусульман, християнам було дозволено відвідувати святе місто.

Четвертий похід був великим провалом, оскільки хрестоносці, замість того, щоб воювати з Єгипетським халіфатом, пограбували Константинополь за допомогою багаточисельного флоту Венеціанської республіки. Після цього Папа Римський Інокентій III відлучив від церкви венеціанського дожа Енріко. На території Візантії на подальші 50 років почали панувати держави хрестоносців: Латинська імперія, Фессалонійське графство, Трапезундська імперія та ін.

Наступні 4 хрестові походи були ще більш невдалими та безуспішними, і як наслідок уся Свята Земля була захоплена халіфатом Єгипту.

Отже, хрестові походи були невдалими, через них загинуло багато людей, релігійна війна між християнством та мусульманством йде дотепер.

Література

1. Гибб Г. Дамасские хроники крестоносцев / Г. Гибб. – М.: ЗАО «Центрполиграф», 2009. – 256 с.
2. Заборів М.А. Хрестоносці на Сході / М.А. Заборів. – М.: Наука, 1980. – 320 с.
3. Комнина А. Алексиада / А. Комнина. – М.: Наука, 1965. – 688 с.
4. Куглер Б. Історія хрестових походів / Б. Куглер. – Ростов-на-Дону: Фенікс, 1995. – 512 с.

М.Д. ТІЦ – ВИДАТНИЙ МИТЕЦЬ СЛОБОЖАНЩИНИ

Генкін А.О.

Науковий керівник – доктор мистецтвознавства, професор,

Заслужений діяч мистецтв України Калашник М.П.

Universität der Künste Berlin

E-mail: ASD_X@mail.ru

У статті розглядається професійно-творчий тезаурус одного з найстарших харківських композиторів ХХ ст., піаніста, педагога, вченого-теоретика Михайла Дмитровича Тіца (1898–1978). М. Тіц був одним із основоположників регіональної композиторської та музикознавчої шкіл, значною постаттю в житті міста і вищого навчального закладу, в якому працював. Його творча, педагогічна та наукова спадщина нараховує велику кількість значних досягнень, відрізняється високим професіоналізмом і заслуговує на досконале вивчення в різних дослідницьких контекстах. Михайло Дмитрович був багатогранною особистістю, котра поєднувала виконавську діяльність піаніста з композиторською, педагогічною, музично-теоретичною, що дозволяє сформулювати питання про переломлення такої багатогранності безпосередньо у творчому тезаурусі та конкретних композиторських розвідках.

Професійно-творчий тезаурус композитора постає як динамічна структура, що зумовлюється рядом факторів. Головний із них полягає в отриманні спеціальної освіти в академічному навчальному закладі, внаслідок чого закладаються базові знання та формується особлива мова для спілкування, отримання та передачі інформації. У відповідності з перебігом цього процесу відбувається, по-перше, залучення індивіда до соціокультурного, в даному разі до художньо-естетичного досвіду, а по-друге, — становлення самого суб'єкта. «Навчання й виховання, — пише В. Коган, — за змістом є передачею соціального досвіду, за специфічним механізмом його здійснення – суб'єкт-об'єктні стосунками в інфовзаємодії, за формою – управлінням створенням особистості, соціальної групи, суспільства в цілому» [1, с. 173].

Базові знання являють стабільну частину композиторського тезауруса, забезпечуючи збереження рівня майстерності та професійної компетентності. Його мобільні компоненти утворює інформація, що постійно поповнює професійно-творчий тезаурус новими різноманітними враженнями та знаннями про ремесло, зокрема щодо виникаючих технологій творення, художнього світу, динаміки соціокультурних процесів, які так чи інакше відбиваються у свідомості творця та шукають виходу в нових композиційних і мовних засобах або в оригінальних несподіваних комбінаціях уже відомих. Достатньо навести хрестоматійні приклади «великого стилістичного перелому» (Г. Аберт) В. А. Моцарта, «три стилі» Л. Бетховена, зигзаги творчої орієнтації І. Стравинського,

«пізні стилі» Р. Шумана та Д. Шостаковича. Для поповнення професійно-творчого тезауруса необхідно здійснювати постійний інфообмін з іншими суб'єктами (за рахунок використання прямих та опосередкованих контактів) і культурою в цілому. Для цього слід досягти відповідності між власним і «чужими» тезаурусами, тобто систематично долати виникаючі інфобар'єри між різними тезаурусами. В іншому разі сама діяльність композитора втрачає сенс.

Відкритість тезауруса до інформації, що надходить іззовні, засвоюється та переробляється свідомістю, її критичний відбір забезпечують його постійне розширення, що проявляється у створюваній музичній продукції, котра таким чином служить наочним виявом його стабільних і мобільних властивостей. Своєю чергою, компоненти виникаючих текстів, що змінюють творчі прояви композитора, сигналізують про поповнення його тезауруса, внаслідок чого між ними встановлюється дещо подібне на зворотній зв'язок: оновлення тезауруса гарантує свіжість композиторської думки, а еволюція стильових якостей на рівні окремих творів або їх групи виступає «матеріальним» виявом кількісних зрушень у тезаурусі, що перетворюються у конкретному творі на нову якість.

Зміни тезауруса, його об'єму та семантичних характеристик відбуваються не лише ззовні, з боку інфообміну, яким супроводжується процес комунікації, а й ізсередини, внаслідок розширення діяльнісного досвіду індивіда. Притому під діяльністю в такому разі розуміють не тільки композицію, творчість, а і практику в інших галузях творення, в тому числі наукового. Чи можна уявити спадщину Г. Берліоза, Ф. Мендельсона, Ф. Ліста, Р. Вагнера, Г. Малера поза їхнім блискучим диригентським мистецтвом [3], що знайшло відтворення в майстерному оркестровому письмі; Ф. Шопена, Ф. Ліста, Н. Паганіні, Л. Шпора — поза сольним виконавством; К. Вебера, Р. Шумана, Г. Берліоза, Ф. Ліста, Р. Вагнера, К. Дебюссі — поза музичною критикою; Ж. Ф. Рамо, С. Танеєва, А. Шенберга — поза науково-теоретичними студіями? І ці «побічні» заняття слугують зовсім не «додатковими» до основного «продуктами», а безпосередньо живлячими композиторську творчість, стимулюючи та направляючи авторську думку, поповнюючи професійно-творчий тезаурус не лише різноманітним дієвим досвідом, а й семантичною і технологічною інформацією.

Одним з джерел розширення професійно-творчого тезауруса музиканта виявляється в системі його комунікації зі слухачами. Мова йде не лише про спілкування, що здійснюється завдяки виробленим творам, а й їх особистої репрезентації. А. Муха вважає «неформальний досвід тривалих міцних контактів композитора як виконавця зі слухачем — до консерваторії та після неї» — особливо відповідальним у творчому процесі [2, с. 100], і це спостереження підтверджується історією музичного

мистецтва, коли постійне стикання композитора як виконавця з аудиторією відіграло роль могутнього резонатора виникаючих ідей незалежно від того, чи це мистецтво диригування, чи сольної ансамблевої практики: приклади, наведені вище, можна примножувати. Досвід безпосереднього спілкування з публікою або через посередництво виконавців, з якими композитор контактує, дозволяє краще зрозуміти соціокультурні запити, естетичний ідеал, ціннісні орієнтири та смаки аудиторії, відчуті певну енергетичну «хвилю», що надходить від неї, а також відповідним чином скоригувати власну траєкторію творчого руху, в тому числі «від» широкого слухача до слухача елітарного.

Література

1. Коган В.З. Теория информационного взаимодействия: философ.-социолог. очерки / В.З Коган. – Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 1991. — 320 с.
2. Муха А.И. Процесс композиторского творчества. Проблемы и пути исследования /А.И. Муха. — К.: Муз. Україна, 1979. — 272 с.
3. Плужников В.Н. Профессия дирижера и пути ее формирования в западно-европейской театрально-концертной практике XIX века: дис. ... канд. искусствоведения: 17.00.03 – Музыкальное искусство / В. Н. Плужников. – Харьков, 2006. – 237 с.

МЕНТАЛІТЕТ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ: ВИТОКИ ТА СТАНОВЛЕННЯ

Гурко І.А.

Науковий керівник – доц. Лантух А.П.

Національний фармацевтичний університет

(61140, Харків, вул. Олександра Невського, 18, каф. філософії та соціології, тел. (057) 737-36-19)

The work is devoted to the issues of mentality of our society. The combination of the Western individualism and pragmatism with the Eastern emotion and lyricism is inherent to the Ukrainian mentality. Since ancient times people inhabiting the territory of Ukraine was engaged in agriculture, respected and loved their fertile land and beautiful Ukrainian nature. That is why people of the country are hard working and diligent.

Mentality grows out of the synthesis of ethnicity, culture, science, religion and art. This is the state of people that can be considered in the light of the space-time parameters and distinguished by its length and duration. The carriers of mentality can be individuals, social groups and society as a whole.

Менталітет – це світосприйняття, умонастрій [1]. Дослідники цього феномену Е. Дюргейм та Ш. Дюгі розглядали його як колективні уявлення, К. Юнг – як колективне несвідоме, а Е. Фромм надавав йому соціального значення. Комплексне філософське обґрунтування менталітету спробував надати французький історик ХХ ст. Люсьєн Февр. На його думку, в менталітеті переважають не біологічні фактори, бо він скоріш представляє еволюційно й історично сформований соціальний феномен, який визначав світовідчуття і характер світогляду. Він включає в себе етнічні, культурні, образно-емоційні компоненти. Це певний рівень освоєння культури, почуття історичної та релігійної приналежності.

Носіями менталітету можуть виступати окремі люди, соціальні групи і все суспільство в цілому.

Зародження української ментальності сягає часів стародавньої держави антив IV століття, коли починає складатися українська народність. У кінці XII ст. з'являється у літописах термін «Україна», що окреслював землі Подніпров'я з історичним центром у Києві, який розповсюджений був на усю територію Південно-Західної Русі. Саме на цій території у період пізнього середньовіччя сформулювалася українська народність [3].

Головними умовами формування української народності були:

- усвідомлення загальності походження та самоназви;
- факт певної території проживання та спільної діяльності;
- самобутні риси культури, побуту та звичаїв;
- зміст політико-економічних зв'язків між землями України;
- формування національної самосвідомості та характеру, тобто тих рис, котрими сьогодні визначається менталітет української нації.

Головне, що зберегли українці як першооснову національної свідомості і духовності навіть у важкий багатовіковий період іноземної залежності, – це мова і

віра. Українському менталітету притаманні поєднання західного індивідуалізму і прагматизму із східною емоційністю, ліричністю. Здавна, люди, що населяли територію України, займалися землеробством, ставилися до родючої землі і м'якої, прекрасної української природи з повагою і любов'ю, що втілювалося в практичній діяльності у вигляді працьовитості українського народу. Специфічною рисою менталітету українців прийнято також вважати сердечність, поетичність нації, що сприймає навколишній світ швидше душею і серцем, ніж розумом. Довге проживання на кордоні з ворожим Степом виробив у українського народу любов до життя, розуміння плинності існування, так як загроза постійно сторожувала мешканців південних та південно-східних кордонів України.

Ментальності українського народу притаманне поєднання двох головних культурно-історичних традицій: землеробської і козацької, де перша традиція була визначальною. В цих традиціях особливо яскраво простежується гендерна спрямованість менталітету [2, 4].

Землеробська ментальність українців проявляється у культурі хліба, у повазі до селянської праці. Символом стабільності і землеробства була жінка. Вона виконувала і обов'язки хранительки (Берегині) домашнього вогнища, роль якої була тим більш значима, чим частіше чоловік, батько йшов у військовий похід. Постійна відсутність чоловіка сприяла формуванню в українській жінці стійкого й незалежного характеру. На відміну від інших народів, українські жінки були фактично рівноправні з чоловіками. Культ жінки-матері, Берегині характерний для українського етносу, як ні для якого іншого.

Інший тип ментальності українців – *козацький* – формувався на протилежних засадах: на першості чоловіка - сильної, мужньої людини, - людини «пограниччя» між Європою і Степом, на ідеї дороги, походів, подорожей; на пониженні ролі жінки. Багатий український фольклор, обрядовість здавна були формою передачі життєвого досвіду від одного покоління до іншого. Вони суттєво впливали на формування світогляду і способів життя українців [4].

Отже, асиметрія становить стійкий компонент української ментальності, що протягом століть відтворюється у культурі як стереотип. На певному відрізку історії він допомагав виживати українському етносові. На часі ж важливим є чітке розрізнення його конструктивних та гальмівних складових у контексті перспектив укорінення української ментальності на сучасних теренах світової спільноти.

Література

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/2>. Етнологія України: Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект : Навчальний посібник / Лозко Г. – К.: АртЕК, 2001. – 304 с. 3. Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості /Тези доповідей та матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. За редакцією Киричука О.В., Колісника О.П., Чепи М.-Л.А. – Київ-Луцьк: Фондація імені О. Ольжича, 1994. 4. Попович М.В.. Українська національна ментальність // Проблеми теорії ментальності, С. 232–270.

ХАРКІВСЬКА ЖІНОЧА НЕДІЛЬНА ШКОЛА

Х.Д. АЛЧЕВСЬКОЇ

Дегтярьов Р.М.

Науковий керівник – к.і.н., доц. Бадєєва Л.І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.:(057) 702-14-98)

E-mail:ukrainozn@ukr.net

The article is about Sunday school by Khrystyna Alchevska. The work begins with the history of problem. The author has discovered the leading part of Kharkiv Sunday school for the development of all schools in Russia. Kharkiv Sunday school gradually turned to methodical center of primary education of adults of the empire.

Серед історико-педагогічних надбань, залишених нам попередніми поколіннями, особливо дорогий і цінний досвід Христини Данилівни Алчевської, яка внесла вагомий вклад у розвиток вітчизняної педагогічної думки і народної школи. Її невтомна просвітницька діяльність є високим прикладом служіння народу. У 1862 р. Х.Д. Алчевська у Харкові заснувала недільну школу, яка діяла до 1919 р. Пройдений шлях Христина Данилівна підсумувала у книзі «Передумане і пережите» (1912), що відображає її педагогічні погляди і практичний досвід. Вивченням історії розвитку освіти та діяльності Х. Алчевської займалися Я.В. Абрамов, О.А. Дідріхсон, О.Я. Козуля, Т.В. Коломієць, О.Р. Мазуркевич, Н.Я. Фрідьєва, А.П. Шимков та багато інших дослідників. Автор ставить за мету розкрити просвітницько-педагогічну діяльність Христини Данилівни.

Х.Д. Алчевська народилася 4 квітня 1841 р. у м. Борзна Чернігівської губернії в сім'ї учителя повітового училища. Коли дівчинці виповнилося дев'ять років, її сім'я переїхала до Курська, де пройшли дитячі та юнацькі роки Христини. У Курську вона захопилася ідеями революційного демократичного руху, брала участь у гуртках, пов'язаних з редакцією журналу «Колокол» Герцена. Друкувала свої статті в цьому виданні і Христина Алчевська. У 1859 р. вона звернулася з листом до О.І. Герцена, в якому закликала «Колокол» будити громадську свідомість жінок.

У двадцять один рік, вийшовши заміж за Олексія Алчевського, вона опинилась в Харкові, в українському гуртку «Громада», який складався з 80 студентів і семінаристів на чолі з її чоловіком. 13 травня 1862 року Христина Данилівна заснувала Харківську недільну жіночу школу. Пізніше у своєму щоденникові вона напише: «Говорят, у каждого человека бывает свой пункт помешательства. Моим пунктом являлась мысль обучить как можно больше женщин грамоте» [1, с.455].

Харківська жіноча недільна школа під безпосереднім керівництвом Х.Д. Алчевської стала педагогічним центром освіти дорослих не лише в Україні, а й по всій Росії. Школа стала зразком для створення освітніх

установ такого типу. Перетворивши Харківську недільну школу на центр руху за створення і розвиток прогресивних народних шкіл, Х.Д. Алчевська, як справжній просвітитель, сприяла визвольній боротьбі трудящих за доступність освіти для всіх верств населення.

У друкованих працях і практичній діяльності Христина Данилівна пропагувала як засіб освіти народу твори українських і російських письменників – Т.Г. Шевченка, М. Вовчка, П. Грабовського, І. Франка та ін.. У своїй школі, незважаючи на заборону, відстоювала українську мову, шанувала українські пісні, пропагувала вірші великого Кобзаря. На замовлення Х. Алчевської відомий скульптор В.О.Беклемішев виготовив бюст Т.Г. Шевченка, який було встановлено на приватній садибі Алчевських, поблизу Харківської недільної школи. Це був перший у світі пам'ятник видатному поетові.

Під керівництвом Христини Данилівни учителі недільної школи склали три «Книги дорослих», над якими працювали шість років такі відомі вчені, як Д.І. Багалій, В.Я. Данилевський та ін. Жіноча недільна школа проіснувала 57 років, і 30 років її директор і вчителем була Христина Данилівна. Результати роботи школи вражаючі: за весь період існування в школі навчалось близько 17 тисяч жінок.

Просвітницько-педагогічна діяльність Х.Д. Алчевської здобула всесвітнє визнання. Експертні комітети міжнародних виставок присуджували їй вищі нагороди. Міжнародна ліга народної освіти обрала Христину Данилівну своїм віце-президентом, багато освітніх товариств обрали її почесним членом, а Петербурзьке і Московське товариства поширення в народі грамотності нагородили її золотими медалями.

Таким чином, основоположник методики навчання дорослих грамоті, просвітителька разом із колективом учителів Харківської школи створила навчальний посібник «Книга дорослих» (три випуски, 1899–1900) та методико-бібліографічний покажчик «Що читати народові?» (три томи, 1884–1900) та ін.

Ім'я просвітительки Х.Д. Алчевської, створена нею Харківська жіноча недільна школа були й залишаються в пам'яті народній.

Література

1. Алчевская Х.Д. Передуманное и пережитое: дневники, письма, воспоминания / Х.Д. Алчевская. – М. : Тип. Т-ва И.Д. Сытина, 1912.– 466 с. 2. Мазуркевич О.Р. Визначні українські педагоги – народні просвітителі Х.Д. Алчевська та її сподвижники [До 100-річчя з дня заснування Харк. недільної школи 1862-1962] / О.Р. Мазуркевич. – К. : Знання, 1963. – 79 с. 3. Просвітницько-педагогічна діяльність Х.Д. Алчевської в Харкові // Харків – моя мала Батьківщина : навч. посібн. з народознавства / За ред. І.Ф. Прокопенка. – вид. 2-ге, випр.. і доп. – Х. : ОВС, 2003. – С. 159–165.

СТАНОВЛЕННЯ ПИСЕМНОСТІ ТА ОСВІТИ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Жернова Д.Ю.

Науковий керівник – к.і.н. доц. Бадеева Л.І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.:(057) 702-14-98)

E-mail: dasha7656@gmail.com

Baptism of Rus contributed to widespread and rapid development of writing and written culture. Church from the very beginning did not become a monopolist in the field of literacy and education. On the propagation of literacy among the layers of the urban population indicate birch bark, found during archaeological excavations in Novgorod and other cities.

Існування власної писемності та освіти є основною ознакою цивілізованості народу. Засвідчене археологами значне поширення грамотності на Русі є безпосереднім наслідком розвитку давньоруської освіти. Вже за часів Володимира та Ярослава Мудрого шкільна освіта була важливою сферою загальнодержавної та церковної політики. Вивченням питань започаткування писемності та освіта часів Київської Русі займалися О. Моця, В. Ричка, Б. Рибаків, М. Чубатий, Ю. Шилов та багато інших. Автор ставить за мету аналізувати вплив запровадження християнства на культурний розвиток Давньоруської держави.

На етапі завершення формування державності в Київській Русі її культура збагатилася на нові елементи. Найважливішим з них стала писемність, яка поширилась у східно-слов'янському світі значно раніше від офіційного введення християнства

Вплив християнства на культурний розвиток Київської Русі був досить складним і суперечливим. Фактично церквою визначалися напрями розвитку культури. Храми і монастирі стали головними осередками розвитку освіти, науки, мистецтва. Християнізація Русі стала важливим стимулом поширення книжного знання. При давньоруських храмах і монастирях створювалися бібліотеки, приміщення для переписування книг. Перша бібліотека у Київській Русі була заснована за часів Ярослава Мудрого у Софійському соборі (1037 р.), згодом з'явилася бібліотека і в Києво-Печерському монастирі. Книжне знання розцінювалося тоді як головна ознака гідності людини. До того ж прийняття християнства у його східному, православному варіанті сприяло поширенню грамотності, адже на відміну від католицизму богослужіння у православному храмі проводиться рідною мовою.

Археологічні джерела дозволяють відносити час оволодіння східними слов'янами неупорядкованим письмом до IX ст. У цьому переконує "Софійська азбука", яка була виявлена на стіні Софійського собору в Києві. Також на існування ранньої слов'янської писемності вказують

літописні дані про підписання Візантією договорів з русами в 911 і 944 рр. грецькою та іншою, в цьому випадку руською, мовами. Тільки після масового запровадження християнства в 988 р. на Русі поширюється нова писемність, складена братами Кирилом і Мефодієм і названа за іменем одного з них "кирилицею". Вона була собою південнослов'янським мовним діалектом, зрозумілим і східному слов'янству, що й стало головною передумовою її поширення на українських землях.

Піклування про освіту з часу введення християнства взяли на себе держава і церква. За князювання Володимира Святославича в Києві вже існувала державна школа. Школа для підготовки освіченого духовництва була відкрита Ярославом у Новгороді. У ній навчалося 300 дітей із заможних сімей. У 1086 р. дочка Всеволода Ярославича Янка заснувала при Андріївському монастирі школу для дівчат. У школах вивчали основи письма, читання, арифметику, спів, музику. Вищу освіту визначали богословсько-філософські дисципліни: богослов'я, філософія, риторика, граматики, співи.

Для продовження й поглиблення освіти слугували бібліотеки. Вони створювалися при монастирях і церквах. На Русі було багато бібліотек, але перша й найзначиміша містилась у Софії Київській. У ній налічувалось до 900 примірників книг.

Крім того, у Київській Русі зародився оригінальний літературний жанр – літописання. Найвідомішим літописом є "Повість временних літ", укладена близько 1110 р. ченцем Києво-Печерської лаври преподобним Нестором. Твір дійшов до нас у двох найповніших списках XV ст.: Іпатіївському та Лаврентіївському. Безпосереднім продовженням "Повісті" є Київський літописний звід кінця XII ст.

Таким чином, на відміну від Західної Європи, на Русі держава не підпала під владу церкви, і, відповідно, в культурі світські елементи були сильнішими. Намітилася прогресивна тенденція диференціації духовної культури. У відносно короткі терміни Київська Русь зробила величезний крок, вийшовши на загальноєвропейський культурний рівень, а в деяких її сферах перевершивши його.

Література

1. Історія культури давнього населення України // Історія української культури: У 5-ти т. – Т. 1: НАН України / Гол. ред. Б.Є. Патон – К.: Наук. думка, 2001. – 780 с.
2. Історія української культури : навчальний посібник / Н.Д. Пальм, Т.Є. Гетало. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 296 с.
3. Історія української культури: Навч. посібник / Наук. ред. В.М. Шейко. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.

КУЛЬТУРА СЛОБОЖАНЩИНИ В XVII–XVIII СТ.

Земскова А.О.

Науковий керівник – ас. Махоніна О.Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057)702-14-98)

E-mail: semki950@gmail.com

In the article investigates the of cultural development Slobozhanshchina. Studying the culture of some regions of Ukraine provides a better understanding of the cultural development of our country. Therefore, considerable interest is the study of culture Slobozhanshchina – original and distinctive region of Ukraine.

Дослідження культурного розвитку окремих регіонів України дає більш повне розуміння культурного розвитку нашої країни. Тому значний інтерес представляє вивчення культури Слобожанщини – оригінального та самобутнього регіону України. Саме тут, у XVII–XVIII ст. формувався національний український побут з елементами місцевого колориту, що став виявом різних сторін національного життя населення Слобожанщини.

Культура українців за своєю суттю була земельною. Тому основним типом поселення слобожан були хутори та села. Однією з передумов вдалого будівництва був саме час закладання житла. Вважалося, щоб у хаті був достаток необхідно закладати фундаменти у новий місяць. Так, по завершенню основних будівельних робіт, на гребені даху ставили хрест разом з колоском збіжжя та китицею квітів.

З описів різних документів можна довідатися, що слобожанці будували дерев'яні хати, а в деяких місцях складали з каменю. В інтер'єрі хати значну роль відігравали домоткані доріжки (ряднинки), настінні килими, налавники, а також вишиті хрестиком і гладдю рушники; вікна прикрашалися мережаними фіранками, ліжка – вишитими і мережаними простирадлами, край яких виглядав з-під ковдри, а також вишитими подушкам [3, с. 45]. Мальовані скрині в хатах були оздоблені малюванням по дереву. На жаль, до нашого часу не збереглися настінні розписи, які були поширені на Слобожанщині. Лише в літературних джерелах є деякі згадки про розписи цього краю [1, с. 89].

Народний одяг слобожан увібрав у себе елементи найкращі риси народного вбрання з елементами міської моди, не втрачаючи оригінальних ознак. Довгий час вбрання залишалося традиційним. Основою будь-якого одягу була сорочка. Жінки носили традиційні українські сорочки з пишно збіраною горловиною. Чоловічі сорочки, переважно, були вишиті спереду, їх, як правило, заправляли в штани. Традиції старовинного слобожанського одягу нині надихають як модельєрів, так і сучасних кравчинь. Такий одяг свідчить про досконалий смак та неперевершені уподобання слобожан.

Одним із ключових місць у культурі життєзабезпечення належить їжі – адже це важлива основа і повсякденна потреба кожної людини. Вплив культурних традицій на систему харчування українців формувалася залежно від напрямів господарської діяльності [4, с. 91]. Сакральна їжа відіграла важливу функцію у піднесенні символічного навантаження української родини. Найважливішою обрядовою стравою був хліб.

Кутя та поминальний канун були давньою ритуальною їжею, яка готувалися з не молотої пшениці. Ритуальну роль відігравали й м'ясні страви, загалом свинина під час новорічних свят та м'ясо курей як символ плодючості [5, с. 250]. Свят у Слобожан було багато, і деякі з них святкувалися кілька днів. Весілля, танці, ігрища збереглися у селянства куди краще і довше, ніж у міщан. Календар свят визначався аграрним устроєм життя.

На Різдво, Новий рік та Хрещення проводилося багато магічних ритуалів. Ходили по хатах, співали колядки, щедрівки, новорічні пісні, бажаючи успіху в наступному році. З приходом весни святкували Масляницю. На масляну неділю готували млинці, вареники, куштували горілку та приходили в гості один до одного. Завершення весни і початок літа пов'язувався із Зеленими святами (Трійця). Хату оздоблювали зеленими гілками, відвідували померлих на кладовищах.

У творчості Г. Квітки можна помітити цікаві звістки про весілля у Слобожан. Його «Сватанням на Гончарівці» змістовно описує весілля у самому Харкові на Гончарівці. Шлюб завжди об'єднував в собі соціальні, біологічні, матеріальні та духовні принципи [2, с. 66]. Шлюб в XVIII–XIX століттях укладався письмово. Звичаєве право обмежувало укладання нерівних шлюбів між багатими та бідними.

Слобожанський край увібрав в себе досвід різних верств населення у відтворенні культури українського народу. І слід відзначити, що саме ці компоненти духовної культури Слобожан мають свої особливості і є важливим елементом єдиної української нації.

Література

1. Свята та побут Слобожанщини [Текст] / О.В. Астахова, Т.М. Крупа, В.А. Сушко. – Харків : Колорит, 2004. – 124 с.
2. Культура українського села-основа національного життя [Текст] / Д.І. Багалій Історія Слобідської України. – Харків, 1993 р. – 256 с.
3. Народні свята та обряди [Текст] / О.В. Воропай. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. – Київ, 1991. – 456 с.
4. Традиційні головні убори українців [Текст] / Г.Г. Стельмащук; ред.: П.Г. Гошко, М.Т. Максименко. – К. : Наукова думка, 1993. – 240 с.
5. Позначення впливу різних верств населення на культуру Слобожанщини [Текст] / Сумцов М.Ф. Слобожане. Історико-етнографічна розвідка.

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Казакова А.Д.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Коваленко Е.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057)702-14-98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

This article is about informational culture of modern Ukrainian society. It describes importance of knowledge in this area, some ways to use it in our everyday life and its influence on the global state of country.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій дозволив створити новітні засоби передачі інформації, які спричиняють докорінні зміни в усіх сферах людської діяльності. В умовах сучасної України саме інформація є стратегічним ресурсом, який визначає рівень розвитку держави. У зв'язку з цим виникає необхідність підготовки спеціалістів-управлінців до роботи в нових умовах – розвиненого інформаційного суспільства та задоволення потреб правового забезпечення розвитку інформаційних відносин.

Мета роботи – розглянути та проаналізувати особливості інформаційної культури та її впливу на наше життя.

На сьогодні для підготовки державних службовців усіх рівнів в Україні необхідно враховувати такий важливий аспект, як інформаційна культура. Необхідність підготовки управлінців нового – інформаційного профілю – передбачає зовсім новий підхід. В інформаційному суспільстві найбільш гостро піднімається проблема вміння швидко та правильно знаходити потрібний обсяг інформації, систематизувати, аналізувати його і беручи до уваги можливі ризики, в потрібному напрямі готувати управлінське рішення. Це говорить про те, що людина повинна мати певний рівень культури при роботі з інформацією.

Зміст поняття «інформаційна культура» найточніше відображає взаємодію окремої особистості з навколишнім інформаційним середовищем й інформаційним простором. Найбільш повне визначення поняття «інформаційна культура», дав український учений В.С.Цимбалюк: «Інформаційна культура – це якісна оцінка за певними критеріями (умовами) рівня функціонування структурних одиниць суспільства (окремих індивідів, підрозділів і конкретної соціальної системи в цілому, як сфери суспільних відносин) щодо скеровування технологічного забезпечення отримання, передачі, зберігання і використання інформації щодо досягнення узгоджених і визначених нормативно у суспільстві цілей, завдань, інтересів, потреб» [1, с. 32].

Зазначене поняття включає в себе не тільки вміння правильно працювати на комп'ютерах в Інтернеті, в корпоративних мережах, але і всі інші сторони багатогранного поняття «культура», адаптованого до

інформаційного суспільства, тобто знаннями і вміннями у сфері інформаційних технологій, а також бути знайомим з юридичними і етичними нормами у цій сфері.

Однією із вимог захисту управлінської інформації в Україні є постійне удосконалення державного механізму правого регулювання. Важливими напрямками цієї роботи є підготовка правових актів і норм до застосування їх в умовах інформатизації суспільства, підготовка апарату управління до функціонування в умовах інформатизації. Важливою умовою організації роботи апарату управління служить визначення правового статусу кожного органу. Нині, коли зміни торкнулися всіх рівнів управління, положення про відділи та посадові інструкції необхідно суттєво оновлювати [2, с.146].

Для багатьох фірм і підприємств України постає проблема підвищення кваліфікації працівників, які відповідають за безпеку управлінської інформації. Працівники можуть бути не досить підготовлені або зовсім не підготовлені до роботи з управлінською інформацією, не мають змоги проаналізувати становище з інформацією на підприємстві, не обізнані зі шляхами її проходження й не мають достатніх технічних знань, необхідних для захисту від несанкціонованих проникнень до інформаційної сфери. На думку автора захист інформації передбачає:

- виявлення загроз політичного, фінансово-економічного, соціального, соціально-психологічного характеру в галузі інтересів компанії;

- підвищення інформаційної культури працівників;

- інформаційний контроль розвитку інфраструктури ринку (публікації, реклама, виставки, дезінформація тощо);

- забезпечення координації та взаємодії підрозділів обміну інформацією.

Отже, інформаційна культура стала невід'ємною складовою у різних сферах діяльності людини. Важливим на сьогодні є підготовка висококваліфікованих спеціалістів, які б досконало вивчали інформаційну галузь, використовуючи її в роботі з новітніми технічними засобами та швидким пошуком необхідної інформації.

Література

1. Цимбалюк В. Проблеми формування інституту інформаційної культури в теорії інформаційного права України // Правова інформатика. – 2003. – № 1. – С. 31–36.

2. Шквір В.Д. Інформаційні системи і технології в обліку/ В.Д. Шквір, А.Г. Загородній, О.С. Височай. – К.: Знання, 2006. – 429 с.

КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Китаєнко М.С.

Науковий керівник – к. і. н., доц. Хіріна А.О.

Національний фармацевтичний університет

(61140, Харків, вул. Олександра Невського, 18, каф. філософії та
соціології, тел. (057) 737-36-19)

E-mail: socialsciences@nuph.edu.ua

This article discusses the features of historical and ethnographic regions of Ukraine. Historical way of creating regions of our country, the development of spiritual and material culture, the similarities and differences of each. The author tries to show the historical way of formation of regions as well as the impact of various regions of the country against each other.

Україна розташована в Східній Європі, межує з Польщею, Словаччиною, Угорщиною – на заході, Румунією і Молдовою – на південному заході, Білоруссю – на півночі і північному заході, з Російською Федерацією – на сході і північному сході. На півдні територія України виходить до Чорного й Азовського морів. До складу України входять 24 адміністративні області, Автономна Республіка Крим, Київ і Севастополь як міста центрального підпорядкування. Але існує також історико-етнографічне районування нашої держави.

Це питання досі слабо вивчене у нашій науці, належно воно може бути з'ясоване лише на основі докладного картографування реалій традиційної народної матеріальної і духовної культури на території всієї України й опрацювання відповідних атласів хоча б основних компонентів цієї культури. У літературі з української етнографії є чимало праць, присвячених описам, характеристикам народного побуту і культури Поділля, Покуття, Середнього Подніпров'я, Слобожанщини, Полісся, Волині, Буковини, Карпат і Закарпаття, Холмщини і Підляшшя, Півдня України й інших місцевостей і регіонів. Цікаві спостереження та відомості стосовно етнографічного районування України містяться в різних фольклористичних, краєзнавчих, діалектологічних публікаціях.

Існує кілька варіантів етнографічного районування території України. Так, визначають Правобережну, Лівобережну, Слобідську і Західну Україну, Запоріжжя, Крим. Деякі дослідники пропонують такий варіант поділу: Центральньо-Східний регіон, Українське Полісся, Західний регіон. Більш докладний варіант етнографічного районування передбачає виділення таких регіонів: Середня Наддніпрянина, Полісся, Волинь, Поділля, Галичина, Підкарпатська Україна, Буковина, Бессарабія, Крим, Запоріжжя, Донеччина, Слобожанщина і Сіверщина.

Процес формування регіональної етнічності України поділяється на три основних етапи. Перший охоплює VI–X ст. і пов'язаний із

етноплеменними утвореннями. Якщо зіставити територію розселення східнослов'янських племен з історико-етнографічними регіонами, то можна побачити, що деякі з них певним чином співпадають. Так, територія Середньої Наддніпрянщини приблизно співпадає з територією розселення полян, Волинь – волинян, Полісся – деревлян і т. ін.

Другий етап відбувався у XI–XIV ст. і пов'язаний з процесом дроблення держави на окремі етнотериторіальні частини, головною одиницею серед яких була земля. Регіональна своєрідність етнічності населення України різко окреслюється на третьому етапі – XV–XIX ст. – у зв'язку з колонізацією її окремих земель сусідніми державами, а також колонізацією українцями «вільних» земель Півдня і Сходу.

Історичний розвиток українських земель обумовив існування певних відмінностей у психіці, культурі, політичному та економічному способах життя мешканців різних регіонів України.

Така загальна схема етнографічного районування України за даними досліджень і етнографічного матеріалу другої половини XIX – першої половини XX ст., коли локальні особливості традиційно-побутової культури певних районів і етнографічних груп населення простежувалися ще достатньо виразно. Однак межі етнографічних районів нестійкі, змінні в часі, оскільки відбувається постійний процес стирання місцевих локально-територіальних рис традиційно-побутової культури. Вже розвиток капіталістичних відносин дуже стимулював цей процес (поширення фабрично-заводських виробів, елементів міського одягу). Проте особливо інтенсивний його розвиток і значні наслідки принесли бурхливі події, війни і перевороти XX ст.

На стирання регіональних історико-етнографічних особливостей значною мірою вплинуло возз'єднання різних частин українських земель і процес внутрішньої консолідації української нації, поширення сфери вжитку загальноукраїнської літературної мови, сучасні засоби зв'язку, масової інформації та ін.

Література

1. Глушко М. Етнографічне районування України: стан, проблеми, завдання (за матеріалами наукових досліджень другої половини XX – початку XXI століть) / Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2009. – С.179-214.

2. Лозко Г. Українське народознавство. Етнографічне районування України <http://etno.iatp.org.ua/lozko/r06.html>

**РАДІО В УКРАЇНСЬКОМУ КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ
20-30-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО)**

Козир О.В. , Сокорчук І.П.

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

Харківський національний університет радіоелектроніки

E-mail: ihor.sokorchuk@nure.ua, тел. (050) 222-69-00

This paper discusses the role of radio in the creative heritage of the Ukrainian writer and poet Mykola Khvyly'ovy. It was formulated a possible hypothesis about the origin of the pseudonym Kvyly'ovy from the Ukrainian word "khvyliya" (radio waves). It is analyzed literary works of the writer in which the author is described the radio ("Syni etudy" – "Ivan Ivanovych", "Arabesky", "Prel'udia", "Pudel' " etc). The authors of the paper note that the radio in the 20-30 years of the 20th century is an integral part of human life, evidence of this can be a detailed analysis of literary works of writers in this period.

Радіо використовується для радіотелеграфного зв'язку в Україні з 1902 року. Перші радіопередачі в Харкові можна було послухати в 1924 році. Відомо, що малопотужний передавач був встановлений в одній із кімнат Оперного театру (нині приміщення філармонії) на вулиці Римарській. Кращі знавці стверджують, що на цій же вулиці містився й Будинок радіо. Оскільки приміщення театру є значно нижчим, ніж будинок, що стояв поруч, то можна припустити, що антена стояла саме там. Микола Хвильовий до того, як оселитися в «Слові», жив у цьому будинку поруч із театром на Римарській (це підтверджує меморіальна дошка). Тож Микола Фітільов вибрав свій псевдонім, можливо, не через враження від морських хвиль («у символічному значенні хвилі води уособлюють зміни, ілюзії, збудження, чистоту, вони є прихистком драконів» [1,105]) не через постійне «хвилювання», що було притаманне його характерові, як стверджували сучасники, а через безпосередню близькість до радіо хвиль.

Образ радіо супроводжував майже всю творчість митця, якого можна вважати кращим представником літератури епохи «розстріляного відродження» («Синій листопад», «На озера», «Бараки, що за містом», «Пудель», «Сентиментальна історія», «Іван Іванович» та ін. твори). У 20–30-ті роки ХХ століття саме радіо стало невід'ємною частиною нового побуту людини. Але доступне воно було далеко не всім. Спочатку можливість скористатися новими досягненнями техніки одержали найбільш привілейовані представники суспільства, такі як «зразковий» партієць Іван Іванович із сатиричної повісті, що носить ім'я головного персонажа (1929). Письменник стверджує, що таких обивателів, як його герой не може змінити ніщо, їхні інтереси мізерні, на них не вплине ані

класична музика, що долинає з найновішого радіоприймача, ані нові ідеї (соцзмагання). Радіо в тексті з'являється 5 разів, це лише підкреслює виняткову «вибраність» Івана Івановича, який уособлює людину нового суспільства, нового побуту, але залишається при цьому великим брехуном, він не є чесним навіть із самим собою. Все, що робить він доброго, робиться про людське око, а насправді Іван Іванович вміло «переодягається», «перелицьовується» на інший лад, боячись партійної «чистки». Іван Іванович «ніжно гладить» [3,10] радіорупор своєю долонею, бо підсвідомо бажає слави й широкого розповсюдження хвалебних од про власну особу.

В етюді «Бараки, що за містом» (1923) є така метафора: «І похилила в розпуці голову моя мила Слобожанщина, щоб слухати свою зажурну осінь» [2,200]. Образ радіо поглиблює сумний настрій тексту: «А далеко гуділо радіо на тисячі гін про журбу нашої невеселої країни» [2,201]. В цьому тексті йдеться про виключне «озвіріння» людини, коли вона стає здатною не лише вбивати собі подібних, але й, навіть, закопувати їх живцем.

Харківський пейзаж часів Хвильового часом «прикрашало» радіо. Прикладом цьому служить етюд «Пудель» (1923): «Гераси іподрому й павутиння далекого радіо поволі й рішуче зливалися з будівлями» [2,263]. Зауважимо, що радіо в тексті порівнюється з павутиною, ця метафора павутини використовується й зараз стосовно сучасного досягнення людства – інтернету. Вдруге образ радіо в «Пуделі» вживається теж метафорично, як елемент міського пейзажу: «Город відходив по шосе, а за ним плентались яри, іподром, радіо. Сизою ртуттю коливались далі» [2,264]. Радіо, яке тільки но з'явилося у побуті, чомусь «плентається», таке слово, здається можна було б ужити стосовно чогось відсталого. Радіо в тексті це те, в чому, як і в стосах паперу, може «загубитись людина», вона перестане помічати «дивне явище в житті... – небо» [2,280], стане жорстокою.

Художні тексти Миколи Хвильового стали цікавою пам'яткою буремної епохи становлення радянської влади. Кожен твір письменника – це новий погляд на людину і на предмети, що її оточують. Письменник прагнув нам показати «барвисте життя», а значить, серед його героїв були й такі, що мліли «біля радіорупора останньої конструкції» («На озера» (1926)) [2,180]. Нас у цьому дослідженні цікавила роль радіо в епоху його зародження і становлення в Україні.

Література:

1. Турскова Т. Новій справочник символів и знаків / Таисія Турскова. – М.: РИПОЛ, 2003. – 800с.
2. Хвильовий М. Вибрані твори / Микола Хвильовий / Упоряд. Р. Мельників. – К.: Смолоскип, 2011. – 1038 с.
3. Хвильовий М. Іван Іванович // Микола Хвильовий. Твори в 2-х т. – К. – Т.2.

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА В ЧАСИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Курмаз В.С., Ус В.О., Басов В.Д.

Науковий керівник – к.і.н., доцент каф. українознавства Олешко Н.П.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет
(61002, Харків, вул. Ярослава Мудрого, 25, каф. українознавства,
тел.: (057) 707-37-51))

E-mail: kurmazvitaliy@gmail.com

The Ukrainian national revolution covers the period from 1917 to 1920. These are the years of political instability. They are full of important events in the history of our country. The revolution was one of the attempts to create our own Ukrainian state. The time of these very events will be in focus of our discussion.

Період Української національної революції 1917–1920 рр. характеризувався намаганням відновлення української державності, в ході якої були політичні, економічні та культурні досягнення і помилки українських урядів, національна боротьба проти антиукраїнських правлячих структур. Отже, на сьогодні це питання залишається досить актуальним.

Нездатність Центральної Ради досягти необхідного рівня розвитку в Україні призвела до її розпуску. У квітні 1918 р. у Києві була створена Українська народна громада, яка розпочала переговори з німецьким командуванням про зміну влади в Україні шляхом здійснення перевороту. На Всеукраїнському з'їзді хліборобів-землевласників було вирішено передати владу отаману Вільного козацтва генералу П. Скоропадському. 30 квітня 1918 р. П. Скоропадський проголосив себе гетьманом усієї України, зосередив у своїх руках законодавчу, виконавчу та судову владу, керував зовнішньополітичними відносинами, був головнокомандувачем армії та флоту.

П. Скоропадський зробив чимало позитивних змін у державному устрої, перетворивши УНР на чолі з колективним органом управління УЦР на Українську державу монархічного типу на чолі з гетьманом – гетьманат «Українська держава». Зокрема, він відновив права приватної власності, поряд із тим і на землю, скасував обмеження свобод для робітників (установив 8-ми годинний робочий день, усунув заборону страйків тощо), удосконалив грошову систему (запровадження гривні, відкриття українських банків). Завдяки таким змінам відбувся розвиток зовнішнього ринку збуту товарів до Німеччини та Австро-Угорщини. Значну роль у національно-культурному розвитку відіграло визнання української мови державною та українізація освіти. Було відкрито понад 150 українських гімназій та велику мережу шкіл. Відбувся значний крок у військовій справі, почалося формування регулярної української армії. У зовнішніх

відносинах гетьман установив дипломатичні відносини із 12-ма країнами, пріоритет надавався Німеччині, 12 червня 1918 р. підписав перемир'я з радянською Росією.

Однак, не зважаючи на позитивні риси правління П. Скоропадського, падіння гетьманату спричинили в першу чергу його політика, що не відповідала проголошеному курсу на побудову національної державності. Поряд із тим важливе значення мала поразка Німеччини в Першій світовій війні, що позбавило гетьманську державу опори та гаранта стабільності. Відновлення старих порядків призвело до наростання соціальної напруги та згодом виникнення опозиції гетьманській владі, яку представляли українські соціалістичні партії, українські більшовики, робітники, середнє та незаможне селянство.

Після гетьмана до влади приходять Директорія – тимчасовий вищий орган державної влади УНР, створений для керівництва повстанців проти гетьмана П. Скоропадського. Після перемоги над гетьманатом – вищий орган державної влади Української Народної Республіки. Метою новоствореної української влади була: міцна самостійна Українська держава, обрання законної влади шляхом прямих, рівних, загальних, таємних та пропорційних виборів, захист прав українства на міжнародній арені, курс на повстання проти гетьманської влади. Вищим тимчасовим законодавчим органом УНР у період Директорії став Трудовий конгресс України, скликаний з метою організації влади в Україні та визначення форми державного правління після повалення гетьманату.

Проте, недалекоглядна, непослідовна, суперечлива внутрішня політика Директорії, непорозуміння, відсутність консолідації серед українського політикуму у вирішенні державотворчих питань, ослаблення української армії не дали змоги утримати владу в своїх руках. На початку лютого 1919 р. майже на Наддніпрянській Україні встановлюється радянська влада.

Поразка Австро-Угорщини в Першій світовій війні сприяла посиленню національно-визвольного руху в Західній Україні, що прагнула до незалежності й власної державності. 18 жовтня 1918 р. у Львові українські політичні діячі Східної Галичини й Буковини створили Українську Національну Раду, яка заявила про прагнення об'єднати всі західноукраїнські землі в єдину державу. У листопаді 1918 р. Українська Національна Рада призначила уряд – Державний секретаріат, який очолив К. Левицький, та було проголошено створення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Президентом новоствореної держави став Є. Петрушевич. Уряд проголосив закон про громадянство, закон про 8-годинний робочий день, закон про основи шкільництва: дозвіл на заснування приватних шкіл, право національних меншин на школи з рідною мовою викладання, українська мова стала державною, закон про національні меншини, що гарантував їм 30% місць у майбутньому

парламенті. Також відбулося створення Української Галицької Армії (УГА) на чолі з М. Омеляновичем-Павленком, органів законодавчої (Українська Національна Рада) й виконавчої (Державний секретеріат) влади. Зовнішня політика ЗУНР, у першу чергу, була направлена на її визнання країнами Антанти та боротьбу проти Польщі за захудноукраїнські землі.

Але, на жаль, навіть спроба возз'єднання ЗУНР та УНР не змогла оборонити українську державність.

Література

1. Воронянський О.В. Історія України: Навчальний посібник / О.В. Воронянський. – Харків, 2007. – 544 с.
2. Бойко О.Д. Історія України: Навчальний посібник / О.Д. Бойко. – Київ, 2010. – 656 с.

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ В КОЗАЦЬКУ ДОБУ

Новіков Є.С.

Науковий керівник – к.філол.н., доц. Явтушенко В.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

Ukrainian history is riddled with betrayals, brutal riots and strifes. In the same time a history of great dreams and great aspirations, heroism and courage. Memories of the past greatness of the state, the desire to revive constantly encouraged to theoretical ways and forms of embodiment of the age-old dream. These theoretical constructions often lay the basis for action and led to the approach or to the removal of self-realization of the idea of state-political existence. Each invader tried to erase the positive examples from the Ukrainian people's historical memory, leaving and increasing instead events which suppressed national pride, pride in their country.

Наприкінці XVI – початку XVII сторіччя Річ Посполита вела безперервні війни з близькими і далекими сусідами і практично невичерпним «резервом» в цій ситуації ставало саме козацтво. Повстання, що вибухнуло 1648 року під проводом Б. Хмельницького дуже швидко охопило більшу територію України. Після кількох блискучих перемог козаки почали формувати власну державну організацію з її основними атрибутами – центральними та місцевими органами влади, судом, збройними силами, символікою тощо.

Орієнтація Б. Хмельницького на створення в Україні власної монархічної династії та створення держави за зразком тогочасних європейських традицій викликала і викликає до цього часу дискусії серед дослідників діяльності великого гетьмана.

Кампанія 1651 року виявилась вкрай невдалою для українців. Внаслідок чергової зради союзника козацько-селянське військо виявилось оточеним під м. Берестечком і зазнало тяжкої поразки.

Гадяцький договір викликав величезне незадоволення в Москві, яке незабаром вилилось у підбурювання незадоволеної діями І. Виговського старшини і відкриті військові дії.

Епоха після зречення І. Виговським влади отримала в українській історії сумнозвісну назву Руїна. Це був період фактичного безвладдя, анархії і самої страшної, громадянської, війни. Сміливий крок І. Мазепи на розрив з Москвою, на відновлення державних прав українського народу зазнав поразки. Причини: помилка шведських генералів, надмірна утаємниченість задуму гетьмана, рішучість жорстоких дій Петра I і його фаворита О. Меншикова.

Катерина II повела політику остаточної ліквідації будь-яких ознак відмінності українських земель від російських губерній: 1775 року було

зруйновано Запорізьку Січ, на Слобожанщині (з 1765 р.) та Лівобережній Україні (1781 р.) знищено рештки політичної автономії та запроваджено з 1783 року загальноімперську систему управління. Указом імператриці цього ж року на українських землях імперії юридично оформлено кріпосне право.

XX сторіччя стало періодом концептуального оформлення ідеї української державності. Однак ідеї українських мислителів і громадсько-політичних діячів останніх ста років не виникли на порожньому місці. Вони успадкували і розвинули надбання попередників, пристосували їх, із різним ступенем успіху, до реалій свого часу.

Для вітчизняної політичної думки саме ідея державності була визначальною. Теоретичне вирішенні питання про можливість, необхідність, мету існування української держави, форми організації, шляхів та засобів її побудови корелювалось із парадигмальною позицією мислителів, що формували відповідні концепції.

Основними парадигмами, що визначали зміст тієї чи іншої концепції державності були соціально-класова та національно-державницька. Як правило, соціально-класовий підхід відносив питання державності "на другий план" і навпаки, за деякими винятками, коли мислителям вдавалось гармонійно поєднувати національне і соціальне.

Досвід існування УНР став великим уроком для нації. Після неї питання про необхідність власної держави в українському суспільстві не виникала. Дискусії велись лише про її форму, про входження до тих чи інших блоків, про переповнення форми змістом.

Література

1. Вибрані листи Пантелеймона Куліша українською мовою писані / Ред. Ю.Луцького. – Нью-Йорк – Торонто, 1984. – 326 с.
2. Грабовський С. Нариси з історії українського державотворення / Грабовський С., Ставряні С., Шкляр Л. – К.; Вища школа, 1995. – 607 с.
3. Дорошенко Д. Нарис історії України. / Дорошенко Д. – К.; Наука, 1991. – ТЛІ. – 350 с.

ФОРМУВАННЯ МІСЬКОЇ КУЛЬТУРИ СЛОБОЖАНЩИНИ

Новікова М.А.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Коваленко Е.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.:(057)702-14-98)

Email:mashanovikova788@gmail.com

The article is about urban culture of the Slobozhanschina region, formed in the XVII –XIX century. It is about the social, cultural and political impacts of the globalization on the culture of region.

Однією з основних складових в українській культурі є створення і розвиток міст на території нинішніх Харківської, частково Сумської і Луганської областей в XVII – XIX сторіччях. З одного боку, практично всі міста Слобожанщини мають однаковий вік і засновані в приблизно однакових політико-економічних умовах. Але швидкість їх розвитку і рівень індустріалізації є різними, тому дослідження урбаністичних процесів Слобожанщини є достатньо актуальним.

Мета роботи – розглянути вплив міста на національну культуру, виявити чинники розвитку міської культури Слобожанщини.

На території Слобожанщини здавна жили різні народи: східні сармати, черняхівські племена, тощо. Неповторне геополітичне положення Слобожанщини полягало в тому, що вона опинилася на перехресті шляхів Сходу і Заходу, Півдня і Півночі, в результаті чого її культура ввібрала в себе політичні, економічні, культурні впливи інших культур. Все це позначилося на розвитку всього культурного процесу на Слобожанщині.

З позицій сучасної науки міська культура складається з таких елементів, як норми і цінності даного міського суспільства, соціальна психологія міської співдружності, спосіб життя і менталітет городян, соціальна комунікація. Сьогодні існує кілька понять міської культури, кожне з яких лише мінімально здатне задовольнити дослідників. Одне з них: «Під міською культурою ми розуміємо рухливий, хиткий образ, який виникає в результаті переломлення універсальних культуротвірних процесів в конкретно-індивідуальному міському середовищі» [2].

Негативні наслідки розділення української держави в другій половині XVII ст. між Польщею і Московією вплинули на переселення значної частини населення правобережної України на вільні землі Слобожанщини. Так в XVII ст. були засновані перші міста-фортеці Валки, Зміїв, Чугуїв, Харків, Ізюм, Охтирка, Суми, Острогожськ та ін. На цих землях формується новий самобутній тип української культури та ментальності, що надалі буде трансформуватися і модифікуватися.

Протягом наступних ста років деякі фортеці і слободи трансформувалися в міські поселення. Соціальний і економічний розвиток цих міст визначився господарським і культурним освоєнням регіону.

Український історик Д.І. Багалій вказує, що культурний розвиток краю у другій половині XVII і першій половині XVIII ст. гальмувався певними чинниками. Серед них варто назвати внутрішні смути, викликані політичними подіями в сусідніх областях (в Гетьманщині і на Дону); участь козаків у закордонних походах і війнах (кримських, пруських тощо), несприятливі природні умови [2, с. 11].

Російський культуролог і дослідник урбаністики Н.П. Анциферов писав, що всяке місто є виразником культур, які приходять на зміну одна одній. Цю тезу наочно ілюструє міська культура Харкова. Вона складалася протягом кількох століть під впливом різних факторів, пройшовши шлях від нерозвинутої міської культури до культури індустріального мегаполісу. Будучи флагманом розвитку міської культури Слобожанщини, вона демонструє собою перехід від традиційних (доіндустріальних) до переважно урбаністичних (індустріальних і постіндустріальних) форм розвитку, які стали ознаками процесу модернізації [1].

З отриманням статусу адміністративного губерньського центру Російської імперії, в Харків став прибувати російський та іноземний капітал, що одночасно із зростанням населення деформувало сформовану в «козацький» період місцеву культуру. Отже, міська культура Харкова була свого роду зразком для копіювання та успадкування для інших міст Слобожанщини.

Впливаючи на розвиток міст Слобожанщини, царський уряд впливав на формування русифікованого міського населення, яке, у свою чергу, створювало міську культуру російського типу, нехтуючи при цьому національною українською спадщиною.

Аналізуючи розвиток міської культури на Слобожанщині, можна зробити висновок, що місто – це особлива соціально-територіальна форма організації суспільного виробництва, яке впливало на розвиток культури і на формування національної свідомості суспільного життя.

Процес ускладнення міського середовища призводить до зміни «якостей» самої людини. Місто сприяло формуванню нових потреб, а саме підвищенню рівня культурного життя, змін систем цінностей тощо.

Отже, бачимо, що міська культура грає визначну роль в трансформації національної культури. Даний феномен, перебуваючи під впливом процесу глобалізації, вносить свій внесок у розвиток національної та світової культури.

Література

1. Анциферов Н. Місто як виразник змінюваних культур. Картини та характеристики / Н. Анциферов, Т. Анциферова. – Л.: Вид-во Брокгауз-Ефрон, 1926. – 248 с. 2. Багалій Д.І. Заселення Харківського краю і загальний хід його культурного розвитку до відкриття університету / Д.І. Багалій. –Х., 1889. – 56 с.

ВИДАТНИЙ ДІЯЧ СЛОБОЖАНЩИНИ В.КРИЧЕВСЬКИЙ

Омельченко С.О.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Коваленко Е.А.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.:(050)702-14-98)
E-mail: sofia.omelchenko@nure.ua

This article is about famous Slobozhansky architect and painter. He made significant contribution to the development of Ukrainian culture and art.

Слобожанщина – край багатий на талановитих людей. Серед них відомі науковці, громадські діячі, письменники, діячі мистецтва. Зокрема, такі постаті як, Г. Сковорода, Г. Квітка-Основ'яненко, О. Бекетов, В. Каразін, І. Мечников. Проте жили на цій землі не менш видатні люди, чий внесок у нашу культуру такі ж значні та важливі, але відомо про них дуже мало. Саме такою людиною був Василь Кричевський. Тому дослідження діяльності саме цієї постаті є цікавим та актуальним.

Мета доповіді – розглянути творчий внесок В. Кричевського в культуру Слобожанщини та інших міст України.

Василь Кричевський (1872–1952) – видатний український художник і архітектор ХХ ст., відомий як педагог, професор архітектурного факультету Київського художнього інституту. Він зробив величезний внесок в розвиток української культури і мистецтва.

Кричевський мав широкий діапазон інтересів: живопис, графіка, архітектура, сценографія, кінематограф, ужиткове мистецтво, колекціонування старожитностей. Він став засновником нового українського стилю в архітектурі, поєднавши народні традиції з принципами модернізму. За модерний стиль, створений на основі історичної спадщини народу, його назвали “батьком сучасної української архітектури” [2].

У своїй творчості Василь Кричевський постійно звертався до народного мистецтва, яке для нього було гарантом збереження національної культури та її міцним автентичним підґрунтям[1, с. 123]. Митець завзято відстоював народні особливості архітектури, пройняті національно-демократичними тенденціями. «На блискучих прикладах він показав, що в окреслених умовах, у руках справжнього майстра, старі українські мотиви оживають і набирають актуальності та сучасного змісту й значення» (С. Таранушенко).

Його архітектурна творчість почалася у молоді роки, коли він розробив близько 200 проектів невеликих будинків, споруджених у Харкові та поблизу нього. Робота у академіка архітектури О. Бекетова дозволила В.Г. Кричевському виконувати у проектах свого вчителя відповідальні частини будинків, які офіційно входять у доробок академіка. Все це дало йому практичний досвід для власної творчості.

У 1903–1908 рр. він спорудив будинок Полтавського губернського земства (нині – історико-краєзнавчий музей). В обрамленні дверей, вікон використано елементи народної різьби по дереву, випалювання, художнього металу. З народної кераміки взято орнамент для кольорових вставок над вікнами. Пошуки та експерименти архітекторів-модерністів мали на меті забезпечити максимальну функціональність будівлі, зберігши при цьому чіткість у лініях фасаду.

Кричевський був автором проектів Народного дому в м. Лохвиці, будинку літературно-меморіального Канівського музею-заповідника «Могила Т.Г.Шевченка» (1936–1938, у співавторстві з П. Костирко), будинку Д. Алчевського в Харкові, будинку О. Бекетова в Криму та інші. У Києві за його проектом побудовано школу (1914) і був відреставрований Київський будинок-музей Т.Г. Шевченка (1927).

Він «українізує» будинок знаного українського історика Михайла Грушевського, школу ім. С. Грушевського на Куренівці в Києві, будинок І. Щітківського. Крім цього, йому належить ще низка приватних будинків у новому стилі, а також надгробні пам'ятники – адвокату М. Дмитрієву в Полтаві, письменнику М. Коцюбинському в Чернігові, історику й голові Центральної Ради М. Грушевському в Києві на Байковому кладовищі.

Можна згадувати ще багато робіт В. Кричевського. Довколо нього зросла ціла архітектурна школа, а учні видатного українського архітектора продовжили його діло.

У містах, пов'язаних з діяльністю Василя Кричевського, встановлюють меморіальні дошки, наприклад, у Опішному (Полтавщина) на фасаді Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату I–III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному», що від 20 січня 2014 року носить його ім'я, також на фасаді Харківського радіотехнічного технікуму за адресою вулиця Сумська, 18/20.

Як можна побачити, діяльність В.Кричевського поширювалася на різні галузі культури, що свідчить про багатогранність його таланту та навичок. Він дійсно здійснив неоціненний внесок у розвиток української культури у ХХ ст.

Література

1. Авер'янова Н.М. Василь Кричевський як представник української мистецької еліти / Н.М. Авер'янова // Українознавчий альманах. – 2013. – Вип. 14. – С. 122–125.
2. Чепелик В.В. Українській архітектурний модерн / В.В. Чепелик К.: КНУБА, 2000. – 196 с.

ЗАСНУВАННЯ ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Помогайбо Б.О., Василець В.В.

Науковий керівник – к.і.н., доц. Бадєєва Л.І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.:(057) 702-14-98)

E-mail: bohdan.pomohaibo@nure.ua, mis.vasilets98@mail.ru

In modern conditions it is important to remember and to know about education of Slobidska Ukraine from very beginnings. In XIX century Kharkiv became the center of development and science of the large educational district. The report examines the history of high educational institute as part of the history of education of Ukraine, describes the main stages of its development.

Заснуванням на землях східної України університету в Харкові було започатковано процес національного відродження України. Перший вищий навчальний заклад на Наддніпрянщині було створено за приватною ініціативою на кошти харківської громадськості. Харків із провінційного міста перетворився на центр культурно-освітнього життя не лише Слобожанщини, а всієї імперії. Вивченням історії Харківського університету займалися Д.І. Багалій, Д.П. Міллер, В.І. Танцюра, О.О. Пересада та ін. Автори ставлять за мету проаналізувати відкриття Харківського університету.

У заснуванні університету важлива роль належить відомому громадському і культурному діячеві Василю Каразину (1773–1842 рр.). У 1802 році В.Н. Каразін та його однодумці почали підготовку до відкриття Харківського університету. В 1804 році був прийнятий перший статут, закладено Ботанічний сад та засновано університетську бібліотеку. Відкриття університету відбулося 17 (29) січня 1805 року. Відповідно Харків здобував унікальні для провінційного міста можливості безпосереднього контакту з західною культурою та наукою, що в свою чергу створювало умови для усвідомлення та культивування в ньому власної регіональної специфіки. Виникнення університету суттєво вплинуло на політичне, професійне й наукове життя в Харкові. Університет із самого початку зайняв найкращі на той час приміщення в центрі міста – губернаторський палац та низку інших будівель.

Спочатку університет складався з чотирьох факультетів: словесного, етико-політичного, фізико-математичного та лікарсько-медичного. На відміну від багатьох західноєвропейських університетів він (із різних причин) не мав у своєму складі богословського відділення. Першим ректором навчального закладу став професор словесності, філософ, І.С. Ризький.

У цей час в університеті було 25 кафедр, 25 викладачів і 57 студентів, але поступово їх кількість зростала. Із загальної кількості викладачів 2/3 були іноземцями, головним недоліком яких було незнання місцевої

мови та специфіки, традицій тощо. Але вже через 40 років університет мав лише одного професора іноземного походження.

На момент відкриття Харківського університету загальна кількість студентів у ньому становила 57 осіб, зокрема 33 казеннокоштні і 24 своєкоштних. Надалі зростання кількості студентів Харківського університету відбувалося повільно. Так, у 1811 р. в ньому навчалось 85 осіб, у 1819 р. – 159 осіб, у 1825 р. – 358 осіб. З кожним роком зростала чисельність студентів, які одержували освіту в університеті. Підготовці висококваліфікованих фахівців сприяла робота більш ніж 30 кабінетів, астрономічна обсерваторія, метеорологічна станція, 2 музеї, лабораторії, найбільша в місті наукова бібліотека.

Харківський університет швидко став центром видавничої та літературної діяльності. У 1812 році за ініціативи викладачів університету почала виходити – харківська газета «Харківський Щотижневик», з 1816 р. виходив перший в Україні сатиричний журнал «Харківський Демокрит». На сторінках цих та інших видань друкувалися твори українських і російських письменників – Є. Гребінки, П. Гулака-Артемовського, І. Котляревського та інших.

Харківський університет, опинившись в оточенні української етнічної культури не міг існувати ізольовано від неї. Хоча власне місцева старовина на початку XIX ст. лише спорадично потрапляла в поле зору університетських дослідників, їхні розробки сприяли формуванню в Харкові академічного українознавства. Так, філолог і перший ректор Харківського університету І.С. Рижський цікавився місцевою рукописною спадщиною, зокрема літописами, особливо тими, що були написані українською мовою. Історик К. Роммель досліджував поодиначні археологічні знахідки на території Харківщини. Докторська дисертація музикознавця та фольклориста Геса де Кальве, прийнята в Харківському університеті, вводила українську тематику до наукового академічного дискурсу.

Таким чином, від часу свого заснування Харківський університет став одним із провідних центрів розвитку науки та культури в Україні. Поступово наприкінці 20 – на початку 40-х років XIX ст. Харків перетворився на головний осередок українознавства та нової української літератури.

Література

1. Багалеї Д.И. Краткий очерк истории Харьковского Университета за первые сто лет его существования / Багалеї Д.И., Сумцов Н.Ф., Бузескул В.П. – Х., 1905. 2. Багалеї Д.И. Опыт истории Харьковского университета / Д.И. Багалеї. Т. 1–2.– Х., 1893–1904. 3. Танцюра В.І. Історія Слобідської України / Танцюра В.І., Пересада О.О. – Х.: ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2014.

ДОСЯГНЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Попов М.О.

Науковий керівник – к.і.н, доцент каф. українознавства Олешко Н.П.
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
(61002, Харків, вул. Ярослава Мудрого, 25, каф. українознавства,
тел.: (057) 707-37-51)

E-mail: maksim.popowich@gmail.com

The Ukrainian culture originated in ancient times. It is famous for the variety of its traditions and customs. But it has a hard fate, everyone who invaded our land wanted either to destroy it or amalgamate with another one. But thanks to the efforts of our ancestors it is alive nowadays.

Важливим завданням на сучасному етапі розвитку нашої країни, у складних умовах вкотре відстоювання своєї національної ідентичності та цілісності держави, приділяти достойну увагу вивченню історії української культури, звичайно у контексті світової. Але проблемними залишаються питання фінансування, об'єднання гуманітарних кафедр і дисциплін, скорочення годин на вивчення історії української культури, а ще гірше – усунення цих важливих дисциплін, що формують світогляд, національну орієнтацію і свідомість, з обов'язкових курсів у вищих навчальних закладах України. Тому це питання є досить актуальним.

Людство складається з різних народів та націй. Процес формування культурних відмінностей почався віддавна. Так, з появою людей, які створювали навколо себе штучний простір для комфортного проживання, поступово формувалася та розвивалася їх культура. Але зміни відбувалися не лише у природі, але й у всіх сферах життя людей. Народи розходилися по землі і колись однорідні племена дедалі більше відрізнялися одне від одного під впливом кліматичних умов. Завдяки багатовіковій ізоляції народів сформувалися національні відмінності. Відповідно і єдина мова подробилася на сім'ї, однак спільні корені збереглися в багатьох мовах.

Прикладом відданого збереження рідної та власної культури є Україна, що в багатовікових поневіряннях та приниженнях зберегла і власне національне обличчя, і прабатьківські звичаї. У всьому – в релігії, у суспільному житті й народному побуті, у своєму неповторному мистецтві українець завжди залишається українцем.

Багато хвиль усіляких чужоземних впливів прокотилося над нашою землею: скіфи, кіммерійці, готи та середньовічні скандинави, візантійці та Російська імперія, комуністична тиранія – усі прагнули позбавити народ його живої душі.

Українське культурне відродження розгорталося на національній основі, але, безперечно, в тісному зв'язку і під впливом світових культурних процесів. На зміст, характер і спрямованість української

суспільної думки, освіти й культури справили вплив ідеї Гуманізму і Реформації, які панували у Європі у XVI–XVII ст. Гуманізм епохи Відродження знаменував собою становлення нових відносин у Європі. На противагу феодальній ідеології, в основі якої був Бог, гуманістична філософія звертала увагу на людину, її утвердження в поцейбічному світі, на пошук людського щастя, яке гуманісти вбачали в свободі й освіченості особистості, у справедливому суспільному ладі. Гуманізм зародився в Італії і швидко поширився на інші країни Європи.

Із пробудженням національної свідомості, інтересу до рідної історії, культури, мови, з виникненням потреби у розвитку освіти й науки, гуманістичні ідеї знаходять поширення і в Україні. Їх провідниками здебільшого були представники української інтелігенції, які навчалися в польських та західноєвропейських університетах.

Культурному піднесенню в Україні сприяла загальноросійська визвольна боротьба і пошвавлення революційних настроїв на західних землях, що давало надію на швидке розв'язання віковичних національних проблем, відкривало можливість справедливого соціального устрою. Але найважливішими стали нові історичні реалії – хоч і недовга, але власна державність у формі Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, а також політика українізації в перші пореволюційні роки в Україні (вже у складі радянської країни).

Здавалося б, що після здобуття незалежності в Україні повинні були формуватися риси нової культурної реальності, коли національна культура стає одним із визначальних факторів прогресу суспільства, розбудови незалежної держави, формування національної ідентичності. Насправді ж, українська культура і українство взагалі потерпали від компрометації в значній частині засобів масової інформації, паразитуючи на національній несформованості, на глибокій зрусифікованості суспільства [1]. Насправді, вивчення історії української культури та її розвиток сприятиме демократизації суспільства, всебічному розвитку особистості та збереженню неповторності, національно-психологічної самобутності серед усіх народів світу.

Є нормальним явищем, що цивілізаційні процеси спонукають людей до вибору тих чи інших культурних орієнтацій. Але, все ж таки, для того щоб бути достойними серед інших унікальних як індивідів так і культур, необхідно самим відбутися як унікальний індивід чи унікальна самобутня культура.

Література:

1. Дзюба І. Проблеми і перспективи української культури / І. Дзюба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1495357.html>.

2. Попович М. В. Нарис історії культури України / М.В. Попович. – К., 1998. – 728 с.

ТВОРЧИСТЬ І РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОШУКИ МИКОЛИ ГОГОЛЯ В ПАРАДИГМІ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Рибальченко А.А.

Науковий керівник – доц., к.ф.н., доц. Варипаєв О.М.
Харківський державний університет харчування і торгівлі
(61051, Харків, вул. Клочківська, 333, каф. суспільних та
гуманітарних дисциплін, тел. (057) 349-45-50)

E-mail: kliolingv@gmail.com

Mykola Gogol is outstanding classic of Ukrainian and world literature. He is one of the pioneers of the revival of religious thought in a special literary and art form. It is shown that the formation of Gogol's religious outlook is a result of his persistent and uncompromising pursuit and comprehension of the features of the spiritual life.

Розвиток вітчизняної філософської думки початку ХІХ століття, поряд з багатьма істотними особливостями її й запозиченнями з європейської філософії, супроводжувала тенденція зростаючого інтересу до сфери релігійних почуттів. У цей період розвиток російського православного богослов'я відбувався в тісному зв'язку з розвитком філософії, орієнтованої на християнські духовно-моральні цінності [4].

Всі ці процеси знайшли відбиття у творчості М.В. Гоголя й поступово трансформувалися в художні образи його творів. Це свідчить також про закладений тут ідейно-понятійний потенціал, що у підсумку оформляється в доступну для дослідження цілісну концепцію.

Дослідження світоглядних пріоритетів у творчості Гоголя ускладнено тим, що вони досить глибоко сховані під мистецькими і штучними нашаруваннями зовнішніх подій, у які він занурює основних типових героїв своєї творчості. Разом з тим, основні категоріальні релігійно-моральні концепти були виявлені у творчості Гоголя саме внаслідок дослідження особливостей його духовного розвитку.

Людина стає основним елементом зображення дійсності, а звернувшись до всебічного дослідження її, Гоголь жахається від розуміння незначності людини в сучасному світі. Людина, у силу своєї обмеженості, що відбувається від неадекватного розуміння свого призначення й місця у світі, забувши про вічне та трансцендентне, але піддаючись спокусам, відразу ж гине. Лихо людини в тому, що в ній відсутня духовна сила, що спонукає її діяти відповідно до вічних законів світобудови. Таким чином, виявляється феномен проблеми людського буття у світі.

Звідси закономірною і виправданою стає поява "Мертвих душ", у всьому прихованому змісті яких присутня надія автора на можливість порятунку своїх персонажів. Мертвими Гоголь називає людей через їхнє зваблення спокусами мирського: люди загрузли в суєті, гріховні пристрасті

здолали їх. "Мертві душі" – це втілення християнського уявлення про душі, у якому присутня ідея відновлення людського духу.

Надії, які покладав на "Мертві душі" М.В. Гоголь, себе не виправдали, і тоді автор прибігає до вирішального кроку: він міняє форму викладу своїх думок і прибігає до відвертого дидактизму. Цьому кроку сприяє розпач у баченні своєї нездатності допомогти співвітчизникам.

М.В. Гоголь завжди хотів бути корисним. І навіть тоді, коли він усвідомив свою "досконалість" і красу своєї душі, він вважав за потрібне сполучити порятунок своєї душі з порятунком інших душ і всієї землі. Замість яскравих образів ("Сорочинський ярмарок") у пізній творчості ми зіштовхуємося з абстрактними поняттями моралі, життя та боргу ("Обрані місця з переписки із друзями") [3].

М.В. Гоголь сподівався просвітлити освіченого та шукаючого істини читача, а його не розуміли. Це була свого роду наївна філософія надії. В "Обраних місцях з переписки із друзями" автор намагається викласти свій світогляд. При цьому він переконливо демонструє своє знання Євангелій, проблем богослов'я, а також робіт батьків церкви.

Свідомість духовної відповідальності за рідну землю була визначальною рисою особистості Гоголя. Ключовим моментом паломництва до Єрусалиму в 1848 році було моління Гоголя – подібно до його далекого попередника ігумена Данила в XII столітті – не тільки про особисте спасіння, а й за всю Руську землю [1].

Певним чином належачи у своєму духовному пошуку до "бродячої Русі, що шукає Бога і правди", Гоголь у нерозривності життя і творчості намагався втілити ідеал поведінки у світі, подібний до мандрівницького. Він, як і Григорій Сковорода, представляється нам перехідною фігурою між типом народного мандрівника і типом інтелігентного «блукача» [2].

У цьому і проявилася відома трагічність особистої долі письменника, але, з іншого боку, очевидна віднесеність в глибинній підоснові його світогляду до українського, народного типу мислення. Усім своїм життям Гоголь втілював зразок подвижницького служіння рідній землі, канонам народно-національної християнської моралі.

Література

1. Бердяев Н.А. Смысл творчества // Философия свободы. Смысл творчества. – М.: Правда, 1989. – С. 254–536.
2. Зеньковский В.В. Н.В. Гоголь // Русские мыслители и Европа. – М.: Республика, 1997. – С. 142–266.
3. Лютов В. Русское богоискательство и судьба Гоголя // Россияне. – 1996. – №3–4. – С. 84–95.
4. Червяковский П.А. Учение Феофана Прокоповича о свящ. Писании в символическом и церковно-историческом отношении. // Христианское чтение. 1877. Часть вторая. – С.-Пб, 1877. – С. 3–42.

ВПЛИВ ІДЕЙ Т. ШЕВЧЕНКА НА ТВОРЧІСТЬ ПРОВІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Сірик Т.

Науковий керівник – ас. Махоніна О.Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.:(057)702–14–98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

The article summarizes Creativity Shevchenko had great influence on the formation of the Great Kobzar contemporary outlook and is relevant today. Shevchenko philosophy based on love for Ukraine , the awakening of human dignity, sorrow , regret mutilated life force of protest and rebellion . The hero Shevchenko's poetry and paintings - Knight People .

Творчість Т. Шевченка мала великий вплив на формування світогляду сучасників великого кобзаря та є актуальною до сьогодні. Шевченківська філософія ґрунтувалась на любові до України, пробудження людської гідності, смутку-жалю знівченого життя, сили протесту і бунтарства. Герой Шевченкових поезій і картин – лицар народний, повстанець-гайдамака, козак-запорожець, що виступає оборонцем рідного краю, носієм народної правди і честі.

Сила творчості Т. Шевченка полягає в тому, що він зумів посіяти надію. Життя цієї надії починається з оспівування свободи. Шевченківська творчість пронизана вірою в незнищенність людини, вірою в те, що людина ніколи не змириться з безправством, рабство ніколи не визнає за норму існування.

Пантелеймон Куліш – сучасник Шевченка високо цінив творчість Шевченка, називав його художнє слово «животворящим, ядром нової сили», а самого Шевченка «великим поетом, найбільшим на всю Слов'янщину» [5, с. 237]. П. Куліш пропагував твори Шевченка, сприяв виданню за кордоном. Проте сам він не сприймав закликів Шевченка до збройної боротьби.

Нового значення ідеї Тараса Шевченка набули наприкінці ХІХ століття. 1892 року в Харкові була створена таємна студентська організація – Братство Тарасівців. Її учасники дали клятву на могилі Тараса Шевченка «всіма засобами поширювати серед українців безсмертні ідеї Великого Кобзаря» [1, с. 331]. Організаторами братства були студенти: І. Липа, Б. Грінченко, М. Міхновський та ін. Тарасівці виступали за визволення української нації з-під російського панування, повної автономії для всіх народів Російської імперії та соціальної справедливості.

І. Франко творчо переосмислив ідеї Шевченка і став першим в українській та одним з перших у європейській літературі, хто всебічно й по-справжньому розробив тему праці, трудової моралі, яка розвивається пізніше в одну з провідних філософських тем. Франко говорить, що, на

жаль, людина цілком природно підламає собі «крила духовності», втрачає потяг до ідеалу, стає жертвою громадського песимізму та збайдужіння.

Леся Українка продовжила шлях Тараса Шевченка в оспівуванні ліризму української душі і драми її реалізації. Письменниця закликала українську громадськість позбутись інертності, малюючи в різючих образах жахливі картини поразки, що є наслідком байдужості до голосу правди.

Поет ХХ століття Василь Стус повторив трагічну долю поета-борця Тараса Шевченка. Вирізняє його – підкреслено, виразно відчутна напруга. Митець відтворив у слові найхарактерніші риси свого часу, творчо переосмислив набутки народної творчості й світової модерної поезії. Шевченківське в Стуса – не вплив і не наслідування, його цитати не з книжки взяті. Це те духовне повітря, що його оточує, що в ньому він живе. Гірка іронія полягає в тому, що від Шевченка до Стуса в'язнична поезія удосконалилася неймовірно. Героїчна біографія Стуса сьогодні стоїть на перешкоді розумінню його як поета. За літературним словом можна знайти образ чесності та непохитності людини.

М. Драгоманов сказав, що можна було б писати дві історії української літератури – історію, базовану на творах, доступних читачеві, опублікованих, і другу, за його словами, історію загублених творів: у рукописі по в'язницях, засланнях, у цензурних сховищах, у знищених або нерозібраних приватних архівах. У наш час можна було б писати й третю історію української літератури – історію тюремної літератури (яка й собі, додамо, ділилася б на твори збережені і твори втрачені) [2, с. 31].

Підсумовуючи, можна сказати що творчість Т.Г. Шевченка вплинула на визначних учених, просвітян, громадських і політичних діячів, які зробили значний внесок у розбудову незалежної України, утвердження української мови, розвиток національної культури, відродження історичної пам'яті, формування національної свідомості та піднесення духовності українського народу, просвітницьку і подвижницьку діяльність в ім'я України.

Література

1. Жулинський М.Г. Із забуття – в безсмертя (Сторінки призабутої спадщини) / М.Г. Жулинський. – К. : «Дніпро», 1990. – 431с. 2. Спогади про Шевченка [Текст] : худ. літ / редагування А.І. Костенко. – К. : Державне видавництво художньої літератури, 1958. – 254 с. 3. Затенацький Я. Художники – друзі Т.Г.Шевченка [Електронний ресурс] / Я.Затенацький // «Культура і життя». – 2013. – №35 (4555). – Режим доступу : <http://www.shevkiivlib.org.ua/shevchenkiana/shevchenko-hudozhnik/888-mitets-na-storinkah-zmi-2013-hudozhniki-druzi-shevchenka.html>. 4. Шевченко Т.Г. Журнал [Текст] / Т.Г. Шевченко. – К. : Держлітвидав УРСР, 1949. – 452 с.

ПРОЦЕС ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В КОЗАЦЬКУ ДОБУ

Сіряченко М.О.

Науковий керівник –к. філос. н., доц. Коваленко Е.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.:(050)702-14-98)

E-mail: maximus.draggo@gmail.com

This article is about the process of state formation in the Cossack era. It tells of the importance of this period in the history of Ukraine.

Українська державність має тривалу історію, яка занурюється ще у часи Київської Русі та Галицько-Волинського князівства. Не менший період часу відноситься і до втрати Україною своєї державності, коли вона знаходилась під гнітом різних держав, як Литви та Польщі, так і Московського царства, а потім Російської імперії. Тому питання державотворення в Україні було завжди актуальним, це безумовно стосується і козацької доби.

Метою роботи - розглянути державний устрій та проблеми державотворення України часів козаччини.

Саме козацтво виступало захисником інтересів народу на протязі тривалого часу української історії. Республіканський устрій, що сформувався під час народно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького отримав виборність усіх ланок уряду, вдалу соціально-економічну систему та військову організацію. Полки та сотні, на які було поділено українське військо, набули значення адміністративних одиниць.

В 50-ті роки XVII ст. була створена гетьманська адміністрація, побудована на військово-територіальній основі. Формально усі посади були виборними, і на кожній ступені верховну владу виконували загальні збори козаків - рада (козацький круг, сотенна або полкова рада), хоча у військових умовах полковників призначав гетьман, а сотників – полковник. В основу організації козацької держави було закладено поняття колективної волі ”, яка зазвичай реалізовувалася через загальну військову раду – своєрідну форму прямого волевиявлення всіх її повноправних членів, котрі у будь-який час могли утворити радне коло. Ухвали були обов’язковими (навіть під загрозою смерті) для виконання гетьманами, старшинами і рядовими козаками [2]. Таким чином, виникла досить ефективна централізована військово-політична система, демократичного спрямування, що було не типовим для тогочасної Європи і світу. Впадає у вічі така прикметна риса: становлення державної ідеї проходило одночасно з розвитком національної свідомості, утвердженням в історичній пам’яті українців понять “рідна земля” та “Батьківщина”. Не лише козаки, а й поспільство розглядало свою Батьківщину незалежною від Речі Посполитої [1, с.245]. Сформування державної ідеї й заходи Богдана

Хмельницького з її реалізації стали центральною віссю політичного розвитку України середини XVII ст.

Але проблема державотворення та незалежності України гостро постала після смерті Богдана Хмельницького. Перетворюючись на соціальну еліту, козацтво дістало можливість реалізувати свої громадянські цінності й соціальні ідеї. У війську розпочалося відновлення демократичного запорозького звичаю виборності старшин. Почали загострюватися соціальні суперечності, що тісно перепліталися з ідеалами “вольниці” запорожців та анархо-охлократичними настроями знедолених мас, котрі збігалися на Запорожжя. Призвичаюючись до використання зброї як легшого/універсального, а часто і єдиного засобу задоволення матеріальних потреб (насамперед харчів та одягу), вони часто охоче ставали під знамена тих, котрі обіцяли поживу [1, с.255]. Збираючись на Запорожжі, вони легко “заражались” духом “вольниці”, посилюючи опозиційність запорозької спільноти, старшина якої прагнула повернути Січі провідну політичну роль у козацькій Україні, втраченій після смерті Хмельницького [2]. У свідомості нижчих верств козацтва переважали радикальні настрої щодо боротьби, як наприклад супротив польської шляхти, так і козацької знаті. До свободи закликали і ватажки козацтва, зокрема Петро Дорошенко та Іван Богун. Але через підтримку меншості вони так і не змогли досягти своєї мети.

Розвиток національної свідомості відбувався в умовах постійних нападів татар і національно-релігійних утисків українців з боку польської й сполонізованої української шляхти та владних структур Речі Посполитої [1, с.232]. В той же час устрій козацької держави, фундаментом якого був опір польському гніту, московській та татаро-турецькій експансії, а структурні основи склалися з суміші “козацького демократизму” та “гетьманського монархізму”, постійно потерпав від внутрішніх протиріч. У середині козацької держави було недостатньо сил, здатних до створення самостійної, незалежної держави, як суб’єкта світового політичного устрою.

Для здобуття незалежності в будь якій країні недостатньо лише гарного керівника. Різні верстви населення, кожен громадянин повинен бажати цієї самої незалежності, повинен робити практичні внески для втілення цієї мети.

Література

1. Історія українського козацтва : нариси : у 2-х томах. Т.1 / редкол.: В.А. Смолій (відп. ред.) та ін.; НАН України. Ін-т історії України, Наук.-дослід. ін-т козацтва. – К. : "Києво-Могилянська академія", 2006. – 800 с.
2. Історія українського козацтва : нариси: у 2-х томах. Т.2 / редкол.: В.А. Смолій (відп. ред.) та ін.; НАН України. Ін-т історії України. Наук.-дослід. ін-т козацтва. – К. : КМ Академія, 2007. – 724 с.

ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

Соляник С.Ю.

Науковий керівник – ас. Махоніна О.Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.:(057)702–14–98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

The article investigates the problem of creating the state. So the problem of state Cossack era is a complex phenomenon. Political thought Cossack era was striking reflection of his time and has evolved along with the Cossacks. Ukraine has always wished to freedom, once wrote the great French philosopher Voltaire, actually defining Ukrainian national idea.

Народ, який забув власну історію, приречений неодноразово повторювати помилки минулого. Адже історія – це ідеї еліти та настрої мас, уроки звершень і помилок, що є змістом масового несвідомого етносу.

Українська історія пронизана кривавими подіями, зрадами провідників, бездумними і жорстокими бунтами мас, міжусобицями і чварами. І в той же час, це історія великих мрій і величних прагнень, героїзму і відваги.

Україна завжди прагла волі, писав колись великий французький філософ Вольтер, визначаючи фактично українську національну ідею [1, с. 16]. До волі, що не завжди асоціювалась з власною державністю. Однак, уроки історії навчили нас, що власна держава не гарантує кожному вирішення всіх його проблем, але без неї повноцінної свободи бути не може.

Початок вивчення державницьких ідей в українській політичній думці має давню традицію. Це "Слово про закон і благодать" Іларіона, "Повість минулих літ", твори українських гуманістів і полемістів, козацьких літописців. Починаючи з ХІХ ст. Дослідження державотворчих ідей можна знайти в працях істориків народницької школи (М. Костомарова, В. Антоновича, М. Грушевського). Суттєвий внесок належить представникам національно-державницького напрямку (В. Липинський, С. Томашівський, Д. Дорошенко) та прихильникам радикально-націоналістичної ідеології (М. Міхновський, Д. Донцов, Ю. Липа) і праці наших сучасників.

Першим, хто поклав початок систематичному дослідженню історії української політичної думки та ролі і місця в ній державницької ідеї, був Ю. Охрімівич "Розвиток української національно-політичної думки". У цьому дослідженні Ю. Охрімівич зробив спробу проаналізувати основні політичні ідеї, що панували серед українства в ХІХ ст [4, с. 45]. Його оцінки та методологічний підхід мали надзвичайно потужний вплив на подальші дослідження.

Феномен українського козацтва, незважаючи на можливість певних аналогій з подібними військовими організаціями тогочасної Європи, є

унікальним. І ця унікальність визначається тією соціально-політичною роллю, яку відіграв в історії цей витвір глибинних захисних сил українського народу. Саме козацтво виступило виразником і захисником державницьких інтересів народу.

Козацтво, проіснувавши більше 200 років як провідна верства української нації, виразник і захисник загальнонаціонального інтересу в кінці XVIII сторіччя, так і не виконавши до кінця своєї місії – створення незалежної української держави.

Серед дослідників козацької доби відсутня єдина думка про причини поразки козацтва. Серед них називались і неготовність старшини прийняти на себе відповідальність за долю народу, і бажання легітимізувати своє провідне становище через прилучення до панівних верств інших країн, таких як Польща чи Московщина, і відсутність державницької традиції, домінування особистих та станових інтересів над загальними, несприятливі зовнішні обставини, підступність союзників тощо.

Проте можна погодитись з думкою Михайло Драгоманова, який дав оригінальне пояснення причин історичної поразки Козацької держави в її домаганнях на політичну самостійність і відокремлене існування [2, с. 130]. Саме цим пояснював Драгоманов орієнтацію запорізького козацтва на російську державу, адже "московське царство все-таки виповнило елементарну географічно-національну завдачу України" [3, с. 88].

Хоча варто зазначити, що головною причиною поразки українських національно-визвольних змагань XVII-XVIII ст. М. Драгоманов все ж вважав той факт, що козацька старшина виявилась неготовою до того, щоб очолити націю, висловити загальнонаціональний інтерес, поступившись частиною станового. Це виявилось у невірі в сили власного народу, існуванні багатьох "зовнішніх орієнтацій", домінуванні ідей автономізму над державницькими [5, с. 120].

Отже проблеми державотворення козацької доби є складним феноменом. Політична думка козацької доби була яскравим відображенням свого часу та еволюціонувала разом з козацтвом. Однак, вона не лише відбивала в більшій чи меншій мірі прагнення та суперечності, а й формувала, через ідеї, певні дії провідних верств тодішньої України.

Література

1. Актуальні проблеми суспільно-політичного розвитку України. – Львів, 1992. – 118 с.
2. Андрусак Т.Г. Шлях до свободи (Михайло Драгоманов про права людини). – Львів, 1998. – 189 с.
3. Білецький Л. Руська Правда й історія її тексту / за ред. Юрія Книша. – Вінніпег, 1993. – 166 с.
4. Брик М. Юрій Немирич, 1612–1659: На тлі історії України. – Льоссер, 1974. – 152 с.

ДОСЯГНЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Стеценко І.Е.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Коваленко Е.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61000, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057)7021498)

E-mail:ivan.stetsenko@nure.ua

The article is about the deep humanistic content of Ukrainian culture, its importance for the creative consciousness of many generations of people in the Ukrainian national self and world civilization

Культурні надбання кожної нації – це безцінний скарб всієї людської цивілізації. Збережена та примножена протягом багатьох тисячоліть, культура становить унікальну історичну пам'ять кожної сучасної держави, забезпечує духовний зв'язок минулих, сьогоденних та майбутніх поколінь. Захопливі та трагічні сторінки національної історії, неповторні звичаї, обряди та традиції являють собою культурний скарб українського народу. Розвиваючись в умовах постійних спроб асиміляції з боку іноземних держав українська культура не лише зберіглася, але й подарувати світу багато шедеврів мистецтва та кінематографу, неповторні літературні твори та пам'ятки архітектури. Матеріальні та духовні скарби що були створені нашими предками і крізь віки дійшли до нас, мають бути не лише збережені, але й примножені та передані нащадкам.

Мета роботи – розглянути особливості української матеріальної та духовної культури у інформаційному тисячолітті, їх історію, досягнення та проблеми.

Українському народу завжди була притаманна висока культурність, шанування духовної та історичної спадщини. Світ української культури нескінченно багатий. Століттями складалася гармонійна система цінностей, які на сучасному історичному етапі знову набувають популярності. Народ існує, поки існує його національна культура – те особливе, що вирізняє його серед інших народів. В усіх народів світу існує повір'я, що той, хто, не зберіг залишене своїми батьками, карається людьми й Богом. Зроду-віку існував тісний взаємозв'язок: батьки передавали в спадок своїм дітям не лише унікальну історичну пам'ять, повчальні та трагічні сторінки національної історії, пам'ятки архітектури, неповторні літературні твори, а й культуру поведінки та добру пам'ять про себе, діти ж зобов'язані були дотримуватись і розвивати родовідну спадщину. Кожна родина має дотримуватися заповітів батьків і дідів: ґрунтовно знати й цінувати рідну мову, вивчати історію свого, жити за принципами народної моралі. Українські твори, пісні, танці, кінокартини та мистецтво – це втілені в рухи й слова світовідчуття, світосприймання та взаємин між людиною та природою, між людиною і людиною.

Це найдорожчий скарб, який допоміг вижити нашій нації, зберегтися у віках, розвиватися та вдосконалюватися. Державна культурна політика має бути орієнтованою на забезпечення, підтримку та розвиток національних культурних цінностей. Проте відсутність чітких державних кроків з відродження української культури призвели до помітного занепаду суспільної моралі, втрати моральних цінностей, зміни світогляду від первинних основ духовного розвитку до безвідповідального споживання матеріальних благ, посилення соціальної байдужості, апатії та агресії. Ці тенденції яскраво простежуються як у повсякденній культурі спілкування більшості громадян, так і низькому рівні політичної культури та свідомості суспільства, неможливості консолідації зусиль для вирішення спільних проблем. Сьогодні проблеми у культурній сфері це: низький рівень духовності суспільства, недостатнє фінансування, занепад вітчизняного кінематографу, книгодрукування, мистецтва, недостатня охорона та популяризація історичних пам'яток, мови, історії та релігії.

Але державна підтримка відродження повинна знайти необхідні кошти для відновлення історичної спадщини, подальшого розвитку української культури. Проведення щорічних Всеукраїнських ярмарок, фестивалів, творчих конкурсів, культурних заходів, допоможе зміцнити культурні зв'язки між різними регіонами України, відкривши для них неповторний колорит української землі, ознайомити з давньою історією, традиційними видами мистецтв, зокрема національною музикою, про яку крізь віки можуть розповісти кобза і бандура, українськими музеями, театрами, бібліотеками, мистецькими центрами.

Таким чином, державна культурна політика має бути орієнтованою на забезпечення, підтримку та розвиток українських духовних та матеріальних цінностей. Основні завдання держави—проводити активну політику з пропаганди підвищення рівня культури та духовності суспільства, всебічно сприяти відновленню та утвердженню вітчизняного, мистецтва, мови та літератури, підвищити рівень національного патріотизму, проводити активну інформаційну політику з питань національного спадку українського народу.

Література

1. Культурне відродження в Україні. (За ред. Сілаєвої Т. О.). – Львів: Астериск. – 1993.
2. Лалл Д. Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід. (Пер. з англ. за ред. Гриценка О., Гончаренко Н.). – К.: К. І. С. – 2002.
3. Національна культура в сучасній Україні. (За ред. Кураса І. Ф.). – К: Асоціація “Україна” – 1995.

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ЗА ЧАСІВ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Шандула В.О.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Коваленко Е.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. : (057)702-14-98)

E-mail: ukrainozn@ukr.net

This article is about Ukrainian state in Cossack Era as uniqueness all phenomenon. It contains information about the history of Hetman state, research the causes of the problems connected with development of the country and reasons of its falling.

Кожний період історії так чи інакше впливає на розвиток суспільства та може слугувати відправною точкою в прогнозуванні основних глобальних подій. Навіть існує такий феномен, як спіральний розвиток, який свідчить про повторюваність ідеологій, напрямів та інших складових в історії та культури. Доба українського козацького державотворення не є винятком. Саме в цей час почалися формуватися характерні риси українського менталітету, національної гідності та інших галузей української культури.

Мета роботи – розглянути основні фактори формування та розвитку української державності за часів козацтва, події та проблеми, які вплинули на цей процес.

Феномен українського козацтва, незважаючи на існування подібних військових організацій, є унікальним завдяки своїй соціально-політичній ролі та великого прагнення до свободи. Перші згадки про козаків датовані кінцем XV ст. Спочатку козаки являли себе вільними, озброєними людьми, які заробляли частково звичайною працею, частково – набігами та воєнними діями. Проте з часом відбулося формування законів, звичаїв, ієрархічних відносин, законодавчої складової, яка безпосередньо вплинула на формування держави.

Козацька держава поєднувала у собі демократичний устрій суспільства, збалансовану ієрархічну систему, чітку організацію та пошану до національного культури. Все це сприяло розбудові демократичного, прогресивного для того часу процесу державотворення [1, с. 180].

Розвиток такої держави мав свої проблеми. Однією з них є вибор оптимальної форми правління. Тож характер державного апарату зумовлює боротьба двох тенденцій: монархічної і республіканської. Республіканську принесли перші втікачі з сіл та міст, та була вона майже основою гетьманської держави, і саме цим визначалось степове Запоріжжя. Крім того демократичні елементи ніколи не згасали на Гетьманській Україні як стара, "споконвіку козацька" традиція. Монархічна тенденція, виходила, з широких прерогатив гетьмана, з державних потреб

консолідації влади в одних руках на довший час, бо тільки це могло в тодішніх умовах запобігти розвалові держави та її руїні. Це знайшло вияв у правових основах тогочасних конституційних актів – так званих "Гетьманських статутів", які передбачали доживотнє обрання гетьмана (тобто устрій виборної монархії). І хоча перевага була на боці монархічного спрямування, проте республіканські закони, вибірковість влади мали потужний вплив на останнє [2, с. 503].

Б. Хмельницький вважав законними права української православної шляхти, яка визнала владу Української держави, спираючись на підгрунття Галицько-Волинської держави та Київської Русі. Це була в основному покозачена дрібна шляхта, яка і до Визвольної війни 1648 р. вела боротьбу з магнатами-землевласниками проти обмеження своїх шляхетських прав на землю. За відомостями російського посла Г. Кунакова, в українському війську в 1649 р. було 6000 шляхтичів, які зайняли посади в гетьманській адміністрації.

Важливим наслідком Визвольної війни в середині XVII ст. було зростання чисельності козацтва і перетворення його в привілейований окремих стан. Козацтво фіксувалося поіменно в урядових реєстрах і підлягало виключно юрисдикції гетьмана і старшини. Козаки дістали право на вільне проживання в містах і селах, заняття ремеслом, торгівлею, промислами, на утворення місцевого громадського самоврядування, зберегли традиційний козацький суд, були звільнені від податків. Основним обов'язком козаків була військова служба, оскільки того потребували умови в тогочасній Україні.

Козацька доба зіграла важливу роль в становленні української держави, як самостійної демократичної структури зі своєрідним менталітетом та самобутніми напрямками культури в галузях: архітектури, мистецтва, літератури, законодавства, тощо. Таким чином, покращання політичної, економічної, соціально-культурної складових сприяло розвитку та зміцненню молодій українській держави, як самостійного політичного суб'єкта в тогочасній Європі

Література

1. Вирський Д. Станіслав Оріховський-Роксолан як історик та політичний мислитель – К.-Кременчук: Вид-во КДПУ, 2001 р. – 217 с.
2. Брехуненко В.А., Войтович О.Б., Горобець В.М., Історія Українського козацтва. Нариси у двох томах. Т. 1 – К. НАН, Інститут Історії України, Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006, – 781 с.

ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА КОНСОЛІДАЦІЇ НАЦІЇ

Шевченко А.Є., Хворостянка Д.М.

Науковий керівник – доцент каф. українознавства, к.і.н, Олешко Н.П.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет
(61002, Харків, вул. Ярослава Мудрого, 25, каф. українознавства,
тел.: (057) 707-37-51))

E-mail: shev4enko97@ukr.net

Humanity has reached technological progress, but has not reached the general happiness. It seemed that in today's world, information millennium, people have forgotten what the struggle for peace. But the contradiction between the countries holds back the beginning of the struggle for Ukrainian statehood.

Можна навести безліч прикладів із давнини та з новітньої української історії, коли українці дивували світ своєю любов'ю до рідної землі та самопожертвою. Неодноразово нашому народові доводилося відстоювати свої права на своє існування. Але перемога відбувалася лише тоді, коли самі українці усвідомлювали хто вони є, коли відбувалася консолідація нашого народу навколо вирішення дуже важливих питань: існування української нації та існування української держави. Тому, дана тема є досить актуальною на сучасному етапі.

Вивчаючи новітню історію, неможливо оминати ті важливі події на Майдані, що призвели до більш масштабних наслідків в історії нашого народу та держави. Прагнення людей до європейської інтеграції зустріло опір збоку проросійської політики влади. Такий хід подій аж ніяк не влаштовував українців, які покладали великі надії на співробітництво України із ЄС, а тому, зроблена заява стала тим каталізатором, який призвів до перших актів протесту. Епіцентром основних подій стала столиця України. 21 листопада близько 22:00 на Майдані Незалежності почали збиратися перші учасники мітингу, їх чисельність нараховувала до 1500 осіб. Вони пікетували Адміністрацію Президента. 24 листопада в Києві відбулася велика хода та мітинг на Майдані Незалежності, які зібрали понад 100 тисяч прихильників євроінтеграції. Протести відбулися також у Львові, Луганську та Харкові. Кривавою виявилася ніч на 30 листопада. Був відданий наказ про застосування сили у розгоні Євромайдану. Ця подія стала переломним моментом у революційних подіях. Поступово протести перетворилися із проєвропейських на антиурядові та стали значно масштабнішими.

Враховуючи загострення ситуації (штурм на вулиці Грушевського), 28 січня Верховна Рада України скасувала «диктаторські закони 16 січня». 22 лютого о 17 годині 11 хвилин Верховна Рада України 328-ми голосами народних депутатів підтримала Постанову про усунення Віктора Януковича з посади Президента України, аргументуючи таке

рішення самоусуненням Януковича від виконання своїх обов'язків, та призначила позачергові вибори Президента України на 25 травня 2014 р. Отже, основна мета Євромайдану була досягнута. Та на цьому біди українського народу не закінчилися.

27 лютого відбулося силове захоплення приміщення Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Півострів почали наповнювати військові без розпізнавальних знаків, так звані «зелені чоловічки». 16 березня 2014 р. відбувся псевдореферендум, на якому 96,77% учасників голосування висловились за приєднання Криму до РФ. Таким чином, Крим був анексований Росією, але результати псевдореферендуму та входження Криму до складу Росії не визнали ні ООН, ні ОБСЄ, ні ПАРЄ. Україна, США, ЄС, Туреччина та інші держави засудили окупацію острова та не визнали результатів псевдореферендуму.

Окупація Криму Росією стала справжнім викликом для України та міжнародної спільноти. Перші масштабні проросійські виступи на сході України відбулися 1 березня 2014 року в Донецьку та Луганську. У цей день мітингувальниками було піднято над будівлями Донецької та Луганської облдержадміністрацій російські прапори. Протягом квітня 2014 року сепаратистськими угрупованнями за допомогою російських спецслужб були проголошені на території Донецької та Луганської областей так звані «народні республіки» – 7 квітня Донецьку народну республіку (ДНР) та 27 квітня Луганську народну республіку (ЛНР). 13 квітня у Донецькій області почалась антитерористична операція (АТО) з метою зупинити терористів та сепаратистів, агресію Росії щодо України.

Отже, завдяки самовизначенню та консолідації, із того часу і до сьогодні наші громадяни захищають нашу країну на сході, щохвилини ризикуючи своїм життям, відстоюють свої права на свою державність.

Література

1. Мостова Юлія. Майдан Незалежності / Юлія Мостова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://m.dt.ua/internal/maydan-nezalezhnosti-.html>.
2. Пересунько Тіна. Кримнашівцям / Тіна Пересунько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://m.day.kiev.ua/uk/article/ukrayinci-chytayte-pro-naukovu-vidpovid-krymnashivcyam>.
3. Соціальна стаття «Мій шлях у АТО», автор: Микола Лазарович.

ОТАМАН ГРИГОР'ЄВ: МІСЦЕ В БОРОТЬБИ ЗА УКРАЇНУ

Юрченко М.Р.

Науковий керівник – ас. Махоніна О.Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.:(057)702-14-98)

E-mail: zelinskiy1917@gmail.com

The article summarizes the biography of Ataman Grigoriev and takes a view of his role in the events of the Civil War, as well as of his place in the events of Ukrainian Revolution (1918). Particular attention is paid to evolution and change of his political views and formation of his character as a politician. It considers his relationship with the main body presented in the southern sector of the Civil War.

Вивчення української революційної боротьби 1917–1920 рр. є однією із центральних сторінок української історії. Саме в ці буреломні роки роль окремої особистості часто мала велику вагу для подальшого перебігу подій. В цьому зв'язку політична фігура отамана Григор'єва заслуговує на пильну увагу адже отаманщина в роки революції була доволі важливим чинником, який впливав на хід української визвольної боротьби.

Про життя та діяльність отамана Григор'єва до 1919 року відомо дуже небагато. Нікіфор Серветник був старшим сином у родині, де крім нього було ще троє дітей. У дитинстві він зміг закінчити тільки двокласну початкову школу, і брак освіти згодом постійно давав про себе знати. З початком світової війни двадцятидев'ятилітнього Григор'єва мобілізували в армію. В боях проти германців Григор'єв показав себе сміливим і досвідченим бійцем, був нагороджений за хоробрість Георгіївським хрестом. Вічно нетверезий, він подобався солдатам своєю відчайдушністю.

Вже через кілька місяців після гетьманського перевороту, побачивши гіркі плоди німецької окупації в українських селах, Григор'єв став на чолі повсталих селян, яким набридли грабіжи і знущання німецько-австрійських окупантів. Потужне повстання українських селян змусило Григор'єва переглянути своє ставлення до існуючої влади і шукати нові орієнтири. За дорученням Петлюри Григор'єв організував загони з повсталих селян для боротьби з айстро-німецькими каральними загонами та гетьманською «Вартою» [2, с. 234]. На початку грудня 1918 загонами Григор'єва був взятий Миколаїв і захоплено більшу частину Півдня України.

У другій половині грудня 1918 року, французи розгорнули інтервенцію на Півдні України, просунулися всередину України на 100–150 кілометрів, з боями витіснивши загони отамана Григор'єва з Миколаєва та Херсона. Протягом січня 1919 р. Червона Армія захопила майже все Лівобережжя, за винятком Донбасу. Григор'єв зрозумів, що

Директорія УНР не в силах утримати владу на всій території України і почав шукати шляхи до переходу на бік «червоних».

На початку квітня 1918 року у Франції Клемансо пішов у відставку. Франко-грецькі війська отримали наказ: протягом трьох днів очистити Одесу. Але вони поспішили і очистили її за два дні. 8 квітня Григор'єв в'їхав в Одесу на білому коні [1, с. 134]. Частини його були одягнені в трофейне англійське обмундирування.

Командувач українським фронтом запропонував Григор'єву розпочати похід в Європу. Першого травня, в день «солідарності трудящих», григор'євці «піднесли подарунок» мешканцям радянського Елізаветграда, обстрілявши місто з гармат свого бронепоезда. Першим зреагував командувач третьою українською радянською армією М. Худяков: він наказав Григор'єву в 24 години припинити неподобства. 8 травня 1919 Григор'єв видав Універсал, який став закликком до загального повстання проти більшовиків.

Григор'єв намагався заручитися підтримкою батька Махна, який зайняв спочатку вичікувальну позицію. І з часом, Махно запропонував Григор'єву військовий союз проти «білих і червоних». Але одного разу в ставку Махна, переплутавши її зі штабом Григор'єва, потрапили два офіцери Добровольчої армії, стало ясно, що Григор'єв вже кілька тижнів підтримує зв'язок з «білими» і отримує із ставки Денікіна оперативні розпорядження [4, с. 177]. За спогадами Чубенка, коли під час різкої розмови мова зайшла про денікінських офіцерів, і Григор'єв зрозумів, що його викрито, він схопився за револьвер, проте вже було запізно – Григор'єва було вбито [3, с. 546].

Отаман Григор'єв мріяв про славу «переможця імперіалістів Антанти», про роль вождя українського народу. Він був готовий на будь-який злочин заради слави. На дві травневі тижні 1919 р. Григор'єву вдалося перетворитися на одну з головних фігур української політики, з потенційними можливостями стати диктатором всієї України. Але в отамана не виявилось ні політичного чуття, ні освіченості, ні вміння шукати союзників, зате самолюбства й підступності було в достатку.

Григор'єв завжди переоцінював свої можливості політика і стратега. Командувати полком або, навіть у революційний час, бригадою він умів, але не більше. Ніяких історичних наслідків вбивство отамана не мало. Уже через півроку про нього ніхто не згадував. Повстання Григор'єва залишилося маловідомою сторінкою української історії.

Література

1. Антонов-Овсеенко, В. А. Записки о гражданской войне [Текст]: в 4 т. – Том 1. – М.: Государственное военное издательство, 1924. – 271 с.
2. Савченко В. А. Авантюристы гражданской войны [Текст] – М: АСТ, 2000. – 368 с.
3. Гражданская война на Украине. 1918–1920: Сборник документов и материалов [Текст]: В 3 т. – Том 1. – Киев: Наукова Думка, 1967. – 875с.
4. Махно, Н. И. Воспоминания [Текст] – М.: Республика, 1992. – 334 с.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК

А		К	
Адаменко Є.І.	56	Казакова А.Д.	80
Б		Казимиров М.А.	27
Базалій М.В.	5	Китаєнко М.С.	82
Байдак В.Є.	7	Клепікова В.К.	23
Басов В.Д.	86	Ковтун І.І.	11
Батюченко В.А.	9	Козир О.В.	84
Білокурова А.О.	58	Козлова О.В.	5
Біляєв М.П.	60	Кононенко А.В.	19
Богун А.Є.	62	Курмаз В.С.	86
В		Л	
Валлас О.С.	9	Луган О.В.	51
Василець В.В.	95	М	
Велитченко О.А.	64	Майборода В.А.	23
Водолажченко Н.А.	11	Максименко А.С.	41
Войтенко О.О.	13	Моїсеєнко О.О.	25
Г		Моргун М.К.	27
Гаврилюк Д.В.	67	Н	
Генкін А.О.	69	Набієв Ельтуран Ельчін огли	29
Гонтар М.О.	39	Назаренко Д.С.	53
Гончаренко М.	15	Никифорова І.І.	31
Гриньов Р.С.	17	Новіков Є.С.	89
Гурко І.А.	72	Новікова М.А.	91
Д		О	
Дашенков Д.С.	43	Омельченко С.О.	93
Дегтярьов Р.М.	74	П	
Ж		Пересада Н.В.	35
Жаган Ю.А.	19	Петренко З.В.	33
Жернова Д.Ю.	76	Помогайбо Б.О.	95
З		Попов М.О.	97
Зарівчацька А.О.	21	Попович І.Д.	74
Земскова А.О.	78	Пуляєва В.П.	35

Р	
Рибальченко А.А.	99
Рижов В.Б.	37
Рябко І.М.	31

С	
Сергієва А.В.	29
Сергієнко Д.Р.	19
Сіренко О.Є.	39
Сірик Т.О.	101
Сіряченко М.О.	103
Сокорчук І.П.	84
Соляник С.Ю.	105
Стеценко І.Е.	107
Судік А.О.	37

Т	
Тарапата Д.Р.	41
Турбієвський О.М.	43

У	
Ус В.О.	86

Х	
Хворостянка Д.М.	111

Ц	
Цебинога В.Ю.	45
Цебинога О.Ю.	45
Цигічко Р.М.	47

Ч	
Черкас Б.І.	13

Ш	
Шандула В.О.	109
Шаповалова К.Є.	49
Швидка Л.Ф.	51
Шевченко А.Є.	111

Ю	
Юрченко М.Р.	113

Я	
Яровий М.В.	53

ЗМІСТ

Секція 1. Українська мова від давнини до сучасності	4
Секція 2. Культурні, регіональні, геополітичні виміри української державності в історичному вимірі	55
Алфавітний покажчик	115

Наукове видання

«РАДІОЕЛЕКТРОНІКА І МОЛОДЬ В ХХІ СТОЛІТТІ»

Матеріали 20-го Ювілейного Міжнародного молодіжного форуму

Відповідальний за випуск

В.Л. Циганенко

Комп'ютерна верстка

Т.М. Кравченко

Матеріали збірника публікуються в авторському варіанті
без редагування